

การวิเคราะห์ผลงานลวดลายปูนปั้นของสกุลช่างเพชรบุรี

ปริญญาานิพนธ์
ของ
เลิศชาย สิ้นเสริญ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา
พฤษภาคม 2549

การวิเคราะห์ผลงานลวดลายปูนปั้นของสกุลช่างเพชรบุรี

บทคัดย่อ
ของ
เลิศชาย สิ้นเสริญ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา
พฤษภาคม 2549

เลิศชาย สิ้นเสริญ. (2549). การวิเคราะห์ผลงานลวดลายปูนปั้นของสกุลช่างเพชรบุรี.
ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. (ศิลปศึกษา). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. คณะกรรมการควบคุม : รองศาสตราจารย์พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ,
รองศาสตราจารย์วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ.

ปริญญาานิพนธ์นี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ ผลงานลวดลายปูนปั้นของสกุลช่างเพชรบุรี
จำนวน 6 ท่าน ได้แก่ นายทองร่วง เอ็มโอบุญ นายสำรวย เอ็มโอบุญ นายเฉลิม พึ่งแดง
นายสมบัติ พูลเกิด นายศิริ พรพระ นายสำเลียง พรพระ โดยเลือกศึกษาผลงานของช่างท่านละ
5 ชิ้น โดยศึกษาในประเด็นต่างๆ ดังนี้ ประเด็นแรก ศึกษา วิเคราะห์ แนวความคิดของสกุลช่าง
เพชรบุรี ประเด็นที่สอง ศึกษากระบวนการผลิต กลวิธีของงานปูนปั้น สกุลช่างเพชรบุรี และประเด็น
สุดท้าย ศึกษาการถ่ายทอด ความรู้ทางภูมิปัญญา โดยการวิจัยครั้งนี้ ได้เก็บรวบรวมจากข้อมูลจริง
เสนอผลการวิจัยเป็นแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการศึกษาปรากฏได้ดังนี้

แนวความคิดของสกุลช่างเพชรบุรี มาจากกระบวนการความรู้ และประสบการณ์ที่สั่งสมกัน
มาเป็นการสืบทอดที่ไม่เคยขาดสาย แนวคิดในการสร้างสรรค์ที่เกี่ยวกับรูปแบบ และลักษณะของ
ผลงานของช่างแต่ละท่าน มีการถ่ายทอด ผสมผสานระหว่างสกุลช่างด้วยกัน จากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง
แล้วได้เกิดมีการพัฒนาจนเป็นเอกลักษณ์ของตนเองได้ในที่สุด

กระบวนการผลิต และกลวิธีของช่างเพชรบุรียังคงยึดมั่นในการอนุรักษ์แบบโบราณไว้ได้
อย่างเหนียวแน่น แต่มีช่างรุ่นใหม่ที่มีความคิดสร้างสรรค์ผลิตงานของตนเองให้มีลักษณะที่โดดเด่น
มีความประณีตงดงามแปลกตา แต่ไม่ทิ้งความเป็นเอกลักษณ์ไทย

สรุปผลการศึกษาผลงานลวดลายปูนปั้นของสกุลช่างเพชรบุรีเป็นมรดกแห่งศิลปกรรมที่
สกุลช่างเพชรบุรียังคงรักษาไว้ได้จนกลายเป็นศิลปะพื้นบ้านเป็นภูมิปัญญาของช่างปูนปั้นที่ได้นำเอา
ศิลปะลายไทยมาประดิษฐ์สร้างสรรค์ในรูปลักษณะของลวดลายปูนปั้นที่มีความคงทน ประณีตงดงาม
แสดงถึงความสามารถที่สืบทอดกันมาแต่อดีตกาล ในเชิงของสุนทรียศาสตร์ ในปัจจุบัน ศิลปะปูน
ปั้นได้รับความสนใจ ขยายวงกว้างเกือบทั่วประเทศ ช่างได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรตามสถาบัน
การศึกษาต่างๆ เพื่อดำรงศิลปะอันล้ำค่าของชาติ เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้เห็นคุณค่าและช่วยสืบสาน
อนุรักษ์ และพัฒนาต่อไป

ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้อาจช่วยให้สามารถศึกษาแนวคิดของช่างรุ่นใหม่ ๆ ของสกุลช่าง
เมืองเพชรบุรี ที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม และเป็นการบันทึกข้อมูลที่ปรากฏเกี่ยวกับงานปูนปั้นใน
เชิงของการอนุรักษ์ไว้เป็นหลักฐานสืบทอดต่อไป

AN ANALYSIS OF STUCCO ART OF PHETCHABURI CRAFTSMAN

AN ABSTRACT
BY
LERTCHAI SINSERT

Presented in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Master of Education degree in Art Education
at Srinakharinwirot University

May 2006

Lertchai Sinsert. (2006). *An Analysis of Stucco Art of Petchburi Craftsman*.

Thesis for Master Degree (Arts Education), Bangkok : Srinakharinwirot

University Graduate School, Board of Graduate School :

Associate Professor Prit Supasetsiri, Associate Professor Wunnarat Tungcharoen.

The objective of this thesis is to analyze the Stucco Arts creative works by six Petchburi craftsmen which are Mr.Thong-ruang Aim-oat, Mr.Samruay Aim-oat, Mr.Charlern Puengtaeng, Mr.Sombat Phoolgerd, Mr.Siri Phornphra and Mr.Samliang Phronphra by selecting 5 pieces from each of these Petchburi craftsmen's work so as to study on these three following subjects:

1. Study and analyze the theme of their creative thinking.
2. Study the process of production and their techniques.
3. Study on how they pass on their knowledge and folk wisdom.

The thesis is researched from the actual information data collecting and presented in the form of narrative analysis as follows:

The concept of Petchburi craftsman derives from learning process and accumulated from their continuous experiences which passes on to the next generations. The creative thinking idea of form and characteristic of their works has been conveyed and integrated among their craftsman families until finally developed into their own identity.

The process of production and Petchburi craftsman technique are strongly adhered to conserve the classical work form of art. However, the new generation of Petchburi craftsman has created their own works which are beautiful, distinguishing and elaborate, but not deserted Thai identity.

The study of stucco art of Petchburi craftsman can be concluded that it is Petchburi craftsman's inheritance of arts which has been long conserved until it becomes the folk art. It is also the wisdom of Petchburi craftsman who can adapt Thai painting into creating their own unique stucco work of art which is beautiful, delicate and durable. It represents the ability of conveying their intelligence from the past to present in term of aesthetics. At present, stucco art is popular and countrywide known. Many craftsmen are invited by many educational institutions as guest lecturers so as to conserve the precious national art heritage for the next generation so that they could perceive its worth, continuously conserve for the existence of the stucco art and develop henceforth.

The result of this thesis may assist in studying the thinking concept of the new generation of Petchburi craftsman who is responsible to society and it is also the record data of stucco art in term of art conservation for further reference.

การวิเคราะห์ผลงานลวดลายปูนปั้นของสกุลช่างเพชรบุรี

ปริญญาณิพนธ์
ของ
เลิศชาย สิ้นเสริญ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา
พฤษภาคม 2549
ลิขสิทธิ์เป็นของ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปริญญานิพนธ์

เรื่อง

การวิเคราะห์ผลงานลวดลายปูนปั้นของสกุลช่างเพชรบุรี

ของ

นายเลิศชาย สิ้นเสริฐ

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปศึกษา
ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เพ็ญศิริ จีระเดชากุล)

วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. 2548

คณะกรรมการสอบปริญญานิพนธ์

..... ประธาน

(รองศาสตราจารย์ พฤทธิ์ ศุภเศรษฐศิริ)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ วรรณรัตน์ ตั้งเจริญ)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อำนาจ เย็นสบาย)

..... กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นวนล่อ ทินานนท์)

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์เรื่องการวิเคราะห์ผลงานลวดลายปูนปั้นของสกุลช่างเพชรบุรีฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจากรองศาสตราจารย์ พงษ์ศักดิ์ ศุภเศรษฐศิริ ประธานกรรมการที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ รองศาสตราจารย์ วรณรัตน์ ตั้งเจริญ กรรมการที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อำนาจ เย็นสบาย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นवलล่อ ทินานนท์ กรรมการแต่งตั้งเพิ่มเติม และคณาจารย์ทุกท่านที่กรุณาให้คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ ตลอดจนปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในการทำปริญญานิพนธ์ จึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณช่างปูนปั้นสกุลช่างเมืองเพชรบุรีทุกท่านโดยมี นายทองร่วง เอ็มโอษฐ์, นายสำรวย เอ็มโอษฐ์, นายเฉลิม พึ่งแดง, นายสมบัติ พูลเกิด, นายศิริ พรพระ และนายสำเลียง พรพระ ที่กรุณาให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการทำวิจัยครั้งนี้

คุณค่าของงานปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ หากบังเกิดเป็นสิ่งอันเป็นกุศลผลบุญ ผู้วิจัยขออุทิศให้กับทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือในการจัดทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ รวมถึงช่างปูนปั้นทุกท่านที่ได้รังสรรค์งานศิลปะอันทรงคุณค่าเพื่อการเผยแพร่งานปูนปั้นสกุลช่างเพชรบุรีแก่อนุชนรุ่นหลังได้ทำการศึกษาต่อไป

สุดท้ายผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณบุพการี และคุณจิราพร สิ้นเสริฐ ที่ช่วยเหลือและให้ขวัญกำลังใจกับผู้ทำวิจัยฉบับนี้มาโดยตลอด

เลิศชาย สิ้นเสริฐ

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	บทนำ	1
	ภูมิหลัง	1
	ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	4
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	4
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	4
	นิยามศัพท์เฉพาะ	5
2	เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
	ประวัติเมืองเพชรบุรี	6
	ความหมาย ประเภท และกรรมวิธีของงานปูนปั้นไทย	13
	ความเป็นมาของศิลปปะปูนปั้นเมืองเพชรบุรี	17
	ประเภทของงานปูนปั้นเมืองเพชรบุรี	21
	กระบวนการปั้นปูนของสกุลช่างเมืองเพชรบุรี	24
	ความสำคัญของศิลปปะปูนปั้น ต่อศิลปกรรมและศิลปวัฒนธรรมไทย	32
	คุณค่าของศิลปปะปูนปั้นเมืองเพชรบุรี	36
	ประวัติของช่างปูนปั้นสกุลช่างเพชรบุรี	42
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	48
3	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	53
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	53
	การเก็บรวบรวมข้อมูล	54
	การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล	56
	ประเด็นการวิเคราะห์	56
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	57

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
5	
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	115
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	115
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	115
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	115
สรุปผล	117
อภิปรายผล	119
บรรณานุกรม	121
ภาคผนวก	127
ประวัติย่อผู้วิจัย	133

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 นายทองร่วง เอ็มโອษฐี	59
2 เด็กๆ ฝึกปั้นปูนสดบริเวณลานศิลปวัฒนธรรม เพชรบุรี	62
3 ตัวอย่างงานที่องร่วง เอ็มโອษฐี สาธิตให้เด็กๆ และผู้ใหญ่ที่สนใจ	62
4 ทองร่วง เอ็มโອษฐี ให้สัมภาษณ์กับผู้สื่อข่าวงานปูนปั้น	62
5 ภาพหน้าบันพระอุโบสถวัดโคก ด้านทิศตะวันออก อ.เมือง จ.เพชรบุรี	63
6 ภาพระยະไกล้หน้าบันพระอุโบสถวัดโคก ด้านทิศตะวันออก อ.เมือง จ.เพชรบุรี	63
7 ภาพปูนปั้นนูนต่ำบริเวณห้องโถงโรงพยาบาลเพชรรัชต์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี	64
8 ภาพระยະไกล้ปูนปั้นมุล่งของภาพนูนต่ำบริเวณห้องโถงในโรงพยาบาลเพชรรัชต์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี	64
9 ปูนปั้นภาพพระมหาชนกในร้านขนมแม่กิมไล้ อ.บ้านลาด จ.เพชรบุรี	66
10 ภาพระยະไกล้ภาพปูนปั้นพระมหาชนก ร้านขนมแม่กิมไล้ อ.เมือง จ.เพชรบุรี	66
11 ภาพหน้าบันพระอุโบสถวัดโตนดหลวง อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี	67
12 ภาพระยະไกล้หน้าบันพระอุโบสถวัดโตนดหลวง อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี	67
13 ภาพหน้าบันพระอุโบสถวัดกลางบางแก้ว อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม	68
14 ภาพระยະไกล้หน้าบันพระอุโบสถวัดกลางบางแก้ว อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม	68
15 นายสำรวย เอ็มโອษฐี	69
16 ภาพพิพิธภัณฑ์ช้างเอราวัณ	72
17 ภาพภายในชั้นล่างของพิพิธภัณฑ์ช้างเอราวัณ	72
18 ภาพห้วเสาทงขึ้นบันไดเงิน	73
19 ภาพห้วเสาทงขึ้นบันไดทอง	73
20 ภาพถ้วยเบญจรงค์ที่นำมาทูปเพื่อประดับกับปูนปั้น	74
21 ภาพซุ้มพระธาตุ	74
22 ภาพฐานพระประธานวิหารหลวง วัดมหาธาตุ จ.เพชรบุรี	75
23 ภาพระยະไกล้ฐานพระประธานวิหารหลวง วัดมหาธาตุ จ.เพชรบุรี	75
24 ภาพหน้าบันพระอุโบสถวัดเขายี่สาร อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	76
25 ภาพระยະไกล้หน้าบันพระอุโบสถวัดเขายี่สาร อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม	76

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ		หน้า
26	ภาพหน้าบันพระอุโบสถวัดประยูรวงศ์ กรุงเทพฯ	77
27	ภาพระยະไกล้หน้าบันพระอุโบสถวัดประยูรวงศ์ กรุงเทพฯ	77
28	ภาพหน้าบันพระอุโบสถวัดอินทราวาส กรุงเทพฯ	78
29	ภาพระยະไกล้หน้าบันพระอุโบสถวัดอินทราวาส กรุงเทพฯ	78
30	นายเฉลิม พึ่งแดง	79
31	ภาพซุ้มวิหารหลวงพ่อมี่ วัดพระทรง อ.เมือง จ.เพชรบุรี	81
32	ภาพระยະไกล้ซุ้มวิหารหลวงพ่อมี่ วัดพระทรง อ.เมือง จ.เพชรบุรี	81
33	ภาพหน้าบันพระอุโบสถ วัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี	82
34	ภาพระยະไกล้หน้าบันพระอุโบสถ วัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี	82
35	ภาพซ้อฟ้าศาลานางสาวอัมพร บุญประคอง วัดมหาธาตุ จ.เพชรบุรี	83
36	ภาพระยະไกล้ซ้อฟ้านางสาวอัมพร บุญประคอง วัดมหาธาตุ จ.เพชรบุรี	83
37	ภาพฐานเสมาวัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี	84
38	ภาพระยະไกล้ฐานเสมาวัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี	84
39	ภาพคูหารอบพระอุโบสถ วัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี	85
40	ภาพระยະไกล้คูหารอบพระอุโบสถ วัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี	85
41	นายสมบัติ พูลเกิด	86
42	ภาพหน้าบันวิหารวัดลักษณาราม อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี	88
43	ภาพระยະไกล้หน้าบันวิหารวัดลักษณาราม อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี	88
44	ภาพหน้าบันพระอุโบสถ วัดจันทราวาส อ.เมือง จ.เพชรบุรี	89
45	ภาพระยະไกล้หน้าบันพระอุโบสถ วัดจันทราวาส อ.เมือง จ.เพชรบุรี	89
46	ภาพซุ้มหน้าต่างวัดชีประเสริฐ อ.เมือง จ.เพชรบุรี	90
47	ภาพระยະไกล้ซุ้มหน้าต่างวัดชีประเสริฐ อ.เมือง จ.เพชรบุรี	90
48	ภาพคูหาวัดชีประเสริฐ อ.เมือง จ.เพชรบุรี	91
49	ภาพระยະไกล้คูหาวัดชีประเสริฐ อ.เมือง จ.เพชรบุรี	91
50	ภาพหน้าบันพระอุโบสถวัดโคก ด้านทิศตะวันตก อ.เมือง จ.เพชรบุรี	92
51	ภาพระยະไกล้หน้าบันพระอุโบสถวัดโคก ด้านทิศตะวันตก อ.เมือง จ.เพชรบุรี	92

บัญชีภาพประกอบ (ต่อ)

ภาพประกอบ	หน้า
52 นายศิริ พรพระ	93
53 ภาพหน้าบันวิหารหลวงด้านทิศตะวันตก วัดมหาธาตุ จ.เพชรบุรี	95
54 ภาพระยະไกล้หน้าบันวิหารหลวงด้านทิศตะวันตก วัดมหาธาตุ จ.เพชรบุรี.....	95
55 ภาพหน้าบันพระอุโบสถวัดในกลาง อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี	96
56 ภาพระยະไกล้หน้าบันพระอุโบสถวัดในกลาง อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี	96
57 ภาพหน้าบันพระอุโบสถวัดเพชรสุวรรณ อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี.....	97
58 ภาพระยະไกล้หน้าบันพระอุโบสถวัดเพชรสุวรรณ อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี	97
59 ภาพซุ้มประตูวัดศีระคาม อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี	98
60 ภาพส่วนที่เป็นยอดแหลมของซุ้มประตูวัดศีระคาม อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี	98
61 ภาพซุ้มประตูพระอุโบสถ วัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี	99
62 ภาพส่วนยอดของซุ้มประตูวัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี	99
63 นายสำเลียง พรพระ	100
64 ภาพหน้าบันศาลานางอัมพร บุญประคอง วัดมหาธาตุ จ.เพชรบุรี	102
65 ภาพระยະไกล้หน้าบันศาลานางสาวอัมพร บุญประคอง วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี	102
66 ภาพหน้าบันพระอุโบสถวัดใหญ่อ่างทอง อ.ปากท่อ จ.ราชบุรี	103
67 ภาพระยະไกล้หน้าบันพระอุโบสถวัดใหญ่อ่างทอง อ.ปากท่อ จ.ราชบุรี	103
68 ภาพซุ้มทางเข้าวัดจันทราวาส อ.เมือง จ.เพชรบุรี	104
69 ภาพระยະไกล้ซุ้มทางเข้าวัดจันทราวาส อ.เมือง จ.เพชรบุรี	104
70 ภาพซุ้มหน้าต่างพระอุโบสถวัดในกลาง อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี	105
71 ภาพส่วนยอดซุ้มหน้าต่างพระอุโบสถวัดในกลาง อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี	105
72 ภาพลายหน้าจั่ววิหารหน้าพระปรางค์ วัดมหาธาตุ จ.เพชรบุรี	106
73 ภาพระยະไกล้ลายหน้าจั่ววิหารหน้าพระปรางค์ วัดมหาธาตุ จ.เพชรบุรี	106

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 สรุปเปรียบเทียบแนวคิด กลวิธีและการถ่ายทอดของสกุลช่างเพชรบุรี	107

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

เพชรบุรีเป็นเมืองที่มีความเก่าแก่ราว 700 ปีก่อน ดังปรากฏในศิลาจารึกสมัยสุโขทัย หลักฐานวัตถุที่แสดงความเป็นบ้านเมืองของเพชรบุรีมีมากที่ยืนยันได้ว่ามีอายุเก่าแก่อ่อนหลังไปนับพันปี จนถึงสมัยทวารวดี แม้กระทั่งทุกวันนี้พระพุทธรูป หรือซากสถูปเจดีย์ในสมัยนั้น ก็ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่บ้านในเมืองเพชรบุรี จากข้อความในศิลาจารึกแสดงให้เห็นชัดว่าเพชรบุรีมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับอยุธยาตั้งแต่ครั้งโบราณ องค์ปฐมกษัตริย์ของราชอาณาจักรอยุธยา ได้เคยปกครองเมืองเพชรบุรีมาก่อน ภายหลังจึงได้สถาปนาราชธานีขึ้นที่อยุธยา เพชรบุรีจึงนับว่าเป็นหัวเมืองที่มีความสำคัญต่ออยุธยาอย่างมาก เนื่องจากเป็นจุดยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูก ทำไร่นา และขณะเดียวกัน ก็มีชัยภูมิที่เหมาะสม สามารถใช้เป็นฐานที่มั่นในการบัญชาการรบทั้งทางบกและทางทะเล ดังนั้นตลอดสมัยที่อยุธยาเป็นราชธานี เมืองเพชรบุรีจึงเป็นเมืองหน้าด่านในการรบพุ่งกับพม่าตลอดมา (ศรัณย์ ทองปาน. 2537 : 24 - 25)

สายสัมพันธ์ที่แสดงความใกล้ชิดระหว่าง อยุธยาราชธานี กับเมืองเพชรบุรี ปรากฏให้เห็นผ่านในงานศิลปกรรมแขนงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถ งานประติมากรรมลวดลายปูนปั้นตามหน้าบันหน้าจั่วของโบสถ์วิหาร ตามวัดต่างๆ ของจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งงานศิลปกรรมเหล่านี้ ล้วนมีอายุอยู่ร่วมสมัยเดียวกับกรุงศรีอยุธยาหลายแห่ง เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ วัดเกาะแก้วสุทธาราม

ภาพจิตรกรรม หรือ ลายปูนปั้น ตลอดจนอาคารสถาปัตยกรรมในพุทธศาสนาที่เก่าแก่ถึงสมัยอยุธยา ยังคงมีหลงเหลือให้เห็นอยู่ตามสถานที่ต่างๆ อีกมากมาย ทั้งที่ จังหวัดลพบุรี หรือที่ตัวเมืองพระนครศรีอยุธยา แต่ที่อาจจะถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของเพชรบุรีนั้นก็คือ การสืบเนื่องของอารยธรรมที่ดำเนินมาจากสมัยอยุธยาจนถึงปัจจุบันนี้ อย่างไม่เคยขาดตอน ล้อม เฟิงแก้ว (2537 : 34, 37) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับลักษณะของเมืองที่เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม ไว้ว่า นอกจากเรื่องวัดวาอาราม และตำรับตำราแล้ว หากจะดูว่าเมืองไหนที่มีความเจริญทางการศึกษา ให้อูจากพรหมณ์ที่มีอยู่มากมาย เช่น พวกที่มีนามสกุล กระแสสินธุ์ สตะเวทิน หรือ ตะละลักษณะ เป็นต้น

ดังที่กล่าวมาแสดงให้เห็นชัดว่าเพชรบุรีมีสถานะเป็นเมืองที่เป็นศูนย์กลางทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะทางด้านการศึกษาได้ให้ความสำคัญกับศึกษาค้นคว้าทางวัฒนธรรมมาโดยตลอดและด้วยเหตุนี้เองที่ทำให้เพชรบุรีสามารถสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมเอาไว้ได้อย่างเหนียวแน่น และมีพลังจนถึงปัจจุบันนี้ ตามบริเวณรอบๆ เมืองจะเห็นบ้านเรือนไทยโบราณ ที่มีสัดส่วนงดงามด้วยสถาปัตยกรรมการก่อสร้างที่แสดงถึงฝีมือของช่างอันยอดเยี่ยมที่มีความชำนาญอย่างดีเลิศ ตามแบบอย่างช่างเมืองเพชรที่ยังคงตั้งเด่นสง่าอยู่บนถนนสายเดียวกับอาคารพาณิชย์สมัยใหม่สลบ

เรียงรายกับบ้านเรือน และห้องแถวไม้รุ่นเก่าแก่ อายุราว 50 - 60 ปี วัดวาอารามที่สร้างขึ้นในสมัยอยุธยา ยังคงประดิษฐานอยู่ตามหัวมุมถนน ซึ่งลักษณะที่เป็นเช่นนี้จึงทำให้ทิวทัศน์การบางท่านถึงกับให้สมญาแก่เมืองเพชรบุรีว่าเป็นอยุธยาที่ยังมีชีวิตอยู่ (Living Ayutthaya) ด้วยว่า เพชรบุรีเป็นหัวเมืองในสมัยอยุธยาเพียงเมืองเดียวที่ดำรงอยู่ และสืบทอดทางวัฒนธรรมมาโดยไม่ขาดสาย สถาบันที่มีบทบาทสำคัญในการดำรงรักษาวัฒนธรรมประเพณีของเมืองเพชรบุรีให้คงชีพอยู่ได้ก็คือ วัด เนื่องจากศาสนามีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต วัดเป็นแหล่งรวมของสังคมและยังเป็นที่รวมของศิลปกรรมที่สำคัญมากมาย

จากอยุธยาตอนปลายถึงสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นช่วงเวลาที่ศิลปกรรมทุกแขนงได้มีการสร้างสรรค์ขึ้นอย่างวิจิตรบรรจง มีความรุ่งเรืองถึงขีดสูงสุด ในเวลานั้นผลงานศิลปะที่มีลักษณะโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่นเพชรบุรีนักประวัติศาสตร์ศิลปะหลายท่านได้เรียกวางานศิลปะ “สกุลช่างเมืองเพชร” ซึ่งประกอบด้วยงานประติมากรรมปูนปั้น งานจิตรกรรม และงานศิลปกรรมสาขาอื่นๆ ศิลปะสกุลช่างเมืองเพชรบุรี ในสมัยอยุธยาส่วนใหญ่ยังคงสืบสายฝีมือมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

ช่างเมืองเพชรสร้างงานที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตัวเองสะท้อนความคิดทางภูมิปัญญาอันเป็นผู้ใฝ่รู้ เข้าในงานศิลปะจึงถูกจัดให้เป็นสกุลช่าง ลักษณะที่โดดเด่นของสกุลช่างของวัดส่วนใหญ่ ถ้าเป็นช่างเมืองอื่นจะเขียนลายแบบสมมาตร ในกรอบหน้าจั่ว แต่ของเมืองเพชรจะเขียนให้ลายสองข้างแตกต่างกันเล็กน้อย ลายฝั่งซ้ายและขวาจะไม่เท่ากันและซ้ำกัน แต่มีความต่อเนื่องกลมกลืนงานส่วนใหญ่มีความเกี่ยวข้องกับศาสนาซึ่งผูกพันกับวิถีชีวิตของผู้คนกับวัด จึงทำให้เกิดกลุ่มของช่างปูนปั้นตามวัดต่างๆ อาทิ เช่น กลุ่มช่างวัดใหญ่สุวรรณาราม กลุ่มช่างวัดเกาะ (แก้วสุทธาราม) กลุ่มช่างวัดพระทรง กลุ่มช่างวัดยาง เป็นต้น แต่ละกลุ่มช่างก็มักจะเน้นเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่มของตนให้เห็นเด่นชัดพิเศษ ซึ่งเมื่อพบเห็นผลงานก็จะรู้ได้ทันทีว่าเป็นฝีมือของกลุ่มช่างวัดใด

งานปูนปั้น เป็นงานประณีตบรรจง งดงามสลักเสลา ด้วยช่างต้องผ่านการเรียนรู้ฝึกฝนเป็นเวลานาน เริ่มจากการตำปูน ซึ่งเปรียบเสมือนหัวใจของการทำปูนปั้น การตำปูนเป็นการนำส่วนผสมต่างๆ มาตำรวมกัน ในครกปูนใบใหญ่ ส่วนประกอบหลักๆ มีปูนขาว ทรายละเอียด น้ำตาลโตนดหรือน้ำอ้อย กาวหนัง และกระดาษฟาง การผสมส่วนต่างๆ จะขึ้นอยู่กับสูตรและความชำนาญของช่างแต่ละคนก่อนจะปั้นช่างจะลอกแบบลายที่จะปั้นและร่างลงกระดาษชั้นหนึ่งก่อน จากนั้นจะนำไปเขียนลงบนพื้นผิวที่จะทำงาน แล้วเริ่มปั้นโดยใช้ปูนซีเมนต์ โกลนเป็นโคลงไปตามลวดลายที่เขียน เมื่อปูนโคลนไว้แข็ง จึงใช้ปูนที่ตำไว้แล้วไปพอกบนโคลนแล้วใช้กรียงปั้นแต่งเป็นลวดลายตามแบบ ปั้นเสร็จแล้วทิ้งไว้ประมาณ 10 - 15 นาที ปูนจึงเริ่มแข็งตัวติดแน่นกับพื้นผิวโดยมีซีเมนต์ช่วยยึด

งานปูนปั้นเพชรบุรีที่เป็นงานชั้นครู เป็นแบบอย่างให้ช่างรุ่นหลังศึกษาถึงทุกวันนี้ นอกจากหน้าบันพระนารายณ์ทรงครุฑหลายพุ่มกระจงที่โบสถ์วัดใหญ่สุวรรณารามก็คือวัดมหาธาตุ งานปูนปั้นที่นับเป็นเลิศในเมืองเพชรบุรี มีทั้งฝีมือช่างรุ่นครูในอดีตและช่างร่วมสมัย เนื่องจากวัดมหาธาตุเปรียบเสมือนศูนย์รวมแห่งพุทธศาสนาของชาวเมืองเพชร จึงมีการก่อสร้างบูรณะมาหลาย

ยุคหลายสมัย ช่างฝีมือของเมืองเพชรล้วนฝากฝีมือไว้ที่นี้เป็นจำนวนมาก ลายปูนปั้นจึงหลากหลายรูปแบบหลากหลายอายุ เราจะเห็นได้ตั้งแต่ลวดลายที่มีแบบแผนไปจนถึงลวดลายล้อการเมือง ทุกวันนี้ช่างเมืองเพชรยังคงสืบต่อการทำงานศิลปะปูนปั้นอย่างไม่ขาดช่วง ช่างรุ่นหนุ่มสาวมีบทบาทในการเข้ามารับงานส่วนต่อจากช่างรุ่นพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย งานปูนปั้นเมืองเพชรจึงผสมผสานระหว่างแบบแห่งอดีตกับปัจจุบันอันร่วมสมัยไว้อย่างกลมกลืนและลงตัว เป็นงานศิลปกรรมที่ผูกพันคนสามรุ่น สามวัย สามเวลา ไว้อย่างแนบแน่นฝังงอกชนิดที่ไม่อาจหาพบได้ในเมืองอื่นใด

ในอดีตกฎหมายโบราณสมัยพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา (พ.ศ.1991 - 2031) ชื่อ “กรมช่างสิบหมู่” ในพระราชกำหนดบทพระอัยการ ซึ่งต่อมาพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ได้ชำระกฎหมายนี้ เรียกว่า กฎหมายตราสามดวง (ตราราชสีห์ คชสีห์ และตราบัวแก้ว) ในกฎหมายโบราณสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ปรากฏชื่อช่างต่างๆ เช่น ช่างเขียน ช่างแกะ ช่างสลัก ช่างปั้น ช่างหุ่น ช่างรัก ช่างสนะ ช่างมุก ช่างเงิน ช่างหล่อ เป็นหลักฐานให้รู้ ช่างหลวง ในอดีตมีช่างหลายประเภทไม่ใช่เพียงสิบหมู่ ดังที่สมเด็จพระบรมเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทรงมีลายพระหัตถ์ความรู้ต่างๆ เล่ม 1 หน้า 10 - 11 มีความตอนหนึ่งว่า “ช่างสิบหมู่ เป็นแต่ชื่อกรมเท่านั้น” (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. 2532 : 16)

วิถีชีวิตของคนไทยปัจจุบัน ได้รับผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์อย่างรุนแรง อีกทั้งกระแสเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม การบริโภคข้อมูลข่าวสาร และการหลั่งไหลของศิลปวัฒนธรรมต่างชาติ ล้วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกับประเทศไทยอย่างชัดเจน เราอาจจะได้รับการพัฒนาด้านเทคโนโลยีและคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นเท่าเทียมกับต่างประเทศ แต่สิ่งที่น่ากลัวคือเรากำลังจะสูญเสียความเป็นตัวเองในเรื่องของศิลปวัฒนธรรมภูมิปัญญาไทย ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของชีวิตเรา การศึกษาวิจัยศิลปะปูนปั้นเพชรบุรี ที่ผ่านมาในอดีตส่วนใหญ่เป็นการศึกษาศิลปะในภาพรวม ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ศิลปะทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะโดยวิเคราะห์ศิลปะโดยใช้ผลงานเป็นตัวตั้งเพียงอย่างเดียว เนื่องจากมีข้อจำกัดบางประการในการศึกษาประวัติของผู้สร้างผลงาน ซึ่งปัจจุบันพบว่าช่างพื้นเมืองของเพชรบุรีที่มีชื่อเสียงหลายท่านยังไม่ได้มีการศึกษาวิเคราะห์อย่างจริงจัง ทั้งๆ ที่มีความเป็นไปได้ในการที่จะศึกษาผลงานและประวัติของช่างเหล่านั้น เนื่องจากมีข้อมูลที่จดบันทึกไว้ในขณะนี้ และยังมีความเป็นไปได้จะศึกษาจากการบอกเล่าในกลุ่มญาติ กลุ่มศิษย์ กลุ่มผู้ใกล้ชิด เพื่อให้เกิดความถูกต้องของข้อมูลมากที่สุดในการวิเคราะห์ โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดในการสร้างงานปูนปั้นของช่างเอง ตลอดจนการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อศิษย์ และผลจากการศึกษาจะเป็นประโยชน์ในการนำไปศึกษาย้อนกลับ อันจะนำไปสู่การศึกษาและอ้างอิงต่อไปในอนาคต

ในปัจจุบัน การศึกษาศิลปะพื้นบ้านและภูมิปัญญาไทย อยู่ในสถานะที่น่าเป็นห่วง เนื่องจากผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจ ตั้งใจศึกษา และอนุรักษ์มีจำนวนน้อยมาก ผลงานปูนปั้นของสกุลช่างเพชรบุรี ซึ่งมีการสืบทอดกันมาช้านาน ถือเป็นเอกลักษณ์และสมบัติของชาติที่จะต้องรักษาและหวงแหนไว้ ควรจะต้องมีการศึกษาวิเคราะห์รวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของช่างพื้นบ้านชนิดนี้ให้คงอยู่สืบไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อวิเคราะห์แนวความคิดของสกุลช่างเพชรบุรี
2. ศึกษากระบวนการผลิตและกลวิธีของงานปูนปั้นสกุลช่างเพชรบุรี
3. ศึกษาการถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญา

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ได้องค์ความรู้และภูมิปัญญาของช่างพื้นบ้านซึ่งจะเอื้อประโยชน์ต่อการศึกษาศิลปะพื้นบ้านและภูมิปัญญาไทยต่อไปในอนาคต

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การวิเคราะห์ผลงานลวดลายปูนปั้นของสกุลช่างเพชรบุรี โดยศึกษาจากผลงานของช่างปูนปั้นชั้นครูที่ยังมีชีวิตอยู่ และทำงานอย่างสม่ำเสมอ จำนวน 6 ท่าน คือ

1. นายทองร่วง เอ็มโษษฐ์ อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 1/1 ต.ช่องสะแก อ.เมือง จ.เพชรบุรี ผลงานที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่

- หน้าบันพระอุโบสถวัดโคก อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- ลวดลายปูนปั้นนูนต่ำ โรงพยาบาลเพชรรัชต์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- ลวดลายปูนปั้น เรื่อง พระมหาชนก ร้านแม่กิมไล้ อ.บ้านลาด จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดโตนดหลวง อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดกลางบางแก้ว อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม

2. นายสำรวย เอ็มโษษฐ์ อายุ 54 ปี บ้านเลขที่ 65/1 หมู่ 3 ต.บ้านหาด อ.บ้านลาด จ.เพชรบุรี ผลงานที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่

- อนุสาวรีย์ช้างเอราวัณที่พิพิธภัณฑสถานช้างเอราวัณ อ.บางปู จ.สมุทรปราการ
- ฐานพระประธาน วิหารหลวง วัดมหาธาตุ จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดเขายี่สาร อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม
- หน้าบันพระอุโบสถวัดประยูรวงศ์ กรุงเทพฯ
- หน้าบันพระอุโบสถวัดอินทราวาส บางขุนพรหม กรุงเทพฯ

3. นายเฉลิม พึ่งแดง อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 69/2 ซอย 5 เทคนิค ถนนบริพัตร ต.ท่าราบ อ.เมือง จ.เพชรบุรี ผลงานที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่

- ซุ้มวิหารหลวงพ่อมิ่ววัดพระทรง อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- ซอฟ้า ศาลานางสาวอัมพร บุญประคอง วัดมหาธาตุ เพชรบุรี
- ฐานเสมา วัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- คูหารอบพระอุโบสถวัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

4. นายสมบัติ พูลเกิด อายุ 55 ปี บ้านเลขที่ 48 หมู่ 7 ต.ช่องสะแก อ.เมือง จ.เพชรบุรี ผลงานที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่

- หน้าบันวิหารวัดลักขณาราม อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดจันทราวาส อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- ซุ้มหน้าต่างวัดชีประเสริฐ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- คูหาพระอุโบสถวัดชีประเสริฐ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดโคก ด้านทิศตะวันตก อ.เมือง จ.เพชรบุรี

5. นายศิริ พรพระ อายุ 51 ปี บ้านเลขที่ 10 หมู่ 9 ต.ไร่ส้ม อ.เมือง จ.เพชรบุรี ผลงานที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่

- หน้าบันพระวิหารหลวง ด้านทิศตะวันตก วัดมหาธาตุ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถ วัดในกลาง อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถ วัดเพชรสุวรรณ อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี
- ซุ้มประตูวัดศรีษะคาม อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี
- ซุ้มประตูวัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

6. นายสำเลียง พรพระ อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 10/1 หมู่ 9 ต.ไร่ส้ม อ.เมือง จ.เพชรบุรี ผลงานที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่

- หน้าบันศาลา นางสาวอัมพร บุญประคอง วัดมหาธาตุ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดใหญ่่างทอง จ.ราชบุรี
- ซุ้มทางเข้าวัดจันทราวาส อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- ซุ้มหน้าต่างพระอุโบสถวัดในกลาง อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี
- ลายหน้าจั่ววิหาร หน้าพระปรารักษ์ วัดมหาธาตุ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. สกุลช่างเพชรบุรี หมายถึง ช่างที่สร้างงานศิลปกรรมพื้นบ้านที่ทำขึ้นในเขตจังหวัดเพชรบุรี และมีรูปแบบเฉพาะเป็นแบบของตน ซึ่งไม่เหมือนกับศิลปะที่ทำขึ้นในท้องถิ่นอื่น

2. ปูนปั้น หมายถึง การทำลวดลายด้วยการปั้นโดยใช้ปูนชนิดหนึ่งทีผ่านกระบวนการตำหรือโกลน มีส่วนประกอบที่สำคัญคือ ปูนขาว น้ำ เยื่อกระดาษ กาว น้ำตาล น้ำมัน เป็นต้น เป็นผลงานสามมิติสามารถสัมผัสและต้องมีความลึกตื้น นูน หนา นำไปปั้น เพื่อตกแต่งศาสนสถานต่างๆ ตามการออกแบบสร้างสรรค์ของช่าง เป็นผลงานประติมากรรม

3. ลวดลาย หมายถึง ลวดลายปูนปั้นที่ทำขึ้นเพื่อตกแต่งให้สวยงาม มีการจัดวางส่วนมาก จะเป็นรูปซุ้มๆ ของแม่ลายจังหวัดลี้ลาต่างๆ เช่น ลายกนก ลายเครือเถา ลายกุ่มัน ฯลฯ

4. กระบวนการผลิต หมายถึง กระบวนการ ขั้นตอนผลิตงานปูนปั้นของช่างปูนปั้นสกุลช่างเพชรบุรี ที่มีลักษณะเฉพาะของช่างทั้ง 6 ท่าน

5. การถ่ายทอดความรู้ หมายถึง การถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาในการผลิตงานปูนปั้น ของช่างปูนปั้นสกุลช่างเพชรบุรี

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิเคราะห์ผลงานลวดลายปูนปั้นของสกุลช่างเพชรบุรี ผลวิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยได้เสนอสาระตามลำดับหัวข้อดังนี้

1. ประวัติเมืองเพชรบุรี
2. ความหมาย ประเภท และกรรมวิธีของงานปูนปั้นไทย
3. ความเป็นมาของศิลปะปูนปั้นเมืองเพชรบุรี
4. ประเภทของงานปูนปั้นเมืองเพชรบุรี
5. กระบวนการปั้นปูนของสกุลช่างเมืองเพชรบุรี
6. ความสำคัญของศิลปะปูนปั้น ต่อศิลปกรรมและศิลปวัฒนธรรมไทย
7. คุณค่าของศิลปะปูนปั้นเมืองเพชรบุรี
8. ประวัติของช่างปูนปั้นสกุลช่างเพชรบุรี
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ประวัติเมืองเพชรบุรี

เมืองเพชรบุรีนั้นแต่เดิมเรียกกันหลายชื่อ เช่นเรียกว่าเมือง พริบพรีบ้าง เมืองเพชรพลีบ้าง เพชรบุรีเป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่มีความต่อเนื่องยาวนาน จากการสำรวจของนักโบราณคดี ทำให้ทราบว่ามีการอยู่อาศัยของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในยุคหินกลางและยุคหินใหม่ โดยได้พบเครื่องมือหินกะเทาะของมนุษย์สมัยหินกลาง 1 ชั้นในถ้ำ อำเภอยาย้อย จึงกล่าวได้ว่ามีการอยู่อาศัยคนสมัยหินกลางเมื่อประมาณ 10,000 - 5,000 ปีมาแล้วในบริเวณนี้ และได้พบเครื่องมือหินขัดจำนวน 2 ชั้นในบริเวณอำเภอมือง ได้แก่ขวานหินขัดแบบ เมลานีซอยด์ มีอายุประมาณ 5,500 ปีมาแล้ว และขวานหินขัดชนิดมีปามีอายุประมาณ 4,500 - 3,500 ปีมาแล้ว ในเขตอำเภอมือง (ดำรงพันธ์ อินฟ้าแสง. 2512 : 1)

นอกจากนี้ยังมีการพบหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงการตั้งถิ่นฐานของชุมชนตั้งแต่สมัยที่มีการแพร่กระจายของวัฒนธรรมทวารวดี ในหลายพื้นที่ของจังหวัดเพชรบุรีดังนี้

ชุมชนโบราณบ้านหนองปรัง ตำบลหนองปรัง อำเภอยาย้อย จังหวัดเพชรบุรี เป็นชุมชนที่ไม่มีคูน้ำ คันดิน พบหลักฐานว่าเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยและพบหลักฐานศิลปกรรมแบบทวารวดี ราวพุทธศตวรรษที่ 12 - 16 ได้แก่ ฐานโบราณสถานเป็นเนินอิฐกว้างประมาณ 4 เมตร ธรรมจักรศิลาทรงกลม พระพุทธรูปปางเสด็จจากดาวดึงส์ หินบด และแท่งหินบดจำนวนมาก (ดำรงพันธ์ อินฟ้าแสง. 2542 : 1)

บ้านเขากระจิว บ้านใหม่ บ้านมาปลาเค้า ตำบลท่ายาง อำเภอท่ายาง จังหวัด เพชรบุรี ปรากฏในรายงานของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนครคีรี ว่าได้พบโบราณสถานที่ น่าจะสร้างในสมัยทวารวดี ในบริเวณ 3 หมู่บ้านนี้ และนักโบราณคดีได้สันนิษฐานว่าน่าจะมีชุมชน อยู่อาศัยมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 - 16

บ้านดอนเตาอิฐ ตำบลปึกเตียน อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี พบเนินโบราณสถาน เศษภาชนะดินเผา แท่นหินบด และลูกปัด สันนิษฐานว่ามีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 12 - 16

บ้านโคกเศรษฐี ตำบลนายาง อำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี พบโบราณสถานที่บริเวณ สำนักสงฆ์ทุ่งเศรษฐี เป็นเจดีย์ก่ออิฐสอดินฉาบปูน สีเหลืองจตุรัส ขนาด 25 x 25 เมตร ประกอบด้วยลานประทักษิณกว้าง 3.5 เมตร สูง 1 เมตร มีบันไดทางขึ้นสองด้าน ทางทิศ ตะวันออกและทิศตะวันตก จากการขุดค้นและขุดแต่ง ในปี พ.ศ.2541 โดยกรมศิลปากร พบ โบราณวัตถุประกอบด้วย ชิ้นส่วนประติมากรรมปูนปั้นรูปพระพุทธรูปสำริด เหรียญสำริด หอยสังข์ ลูกปัด และกระปุกดินเผาบรรจุอิฐ จากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบสันนิษฐานว่า โบราณสถานทุ่ง เศรษฐี เป็นศาสนสถานในพุทธศาสนา สมัยวัฒนธรรมทวารวดี มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 11 - 13 (ดำรงพันธ์ อินฟ้าแสง. 2542 : 2)

พัฒนาการงานศิลปะพื้นเมืองเพชรบุรี ในเวลาประมาณ พ.ศ.2400 - 2500 ได้มีการ สร้างผลงานและแข่งขันกันของกลุ่มช่างต่างๆ ที่ทำให้เกิดผลงานศิลปะจำนวนมาก และผลงาน จำนวนมากได้สร้างสรรค์โดยช่างศิลปะพื้นเมือง ซึ่งได้รับการถ่ายทอดฝีมือทางการช่างที่หลากหลาย จากช่างกลุ่มต่างๆ เป็นต้นว่าได้รับความรู้จาก กลุ่มช่างวัดพระทรงบ้าง ได้ความรู้จากช่างผู้สร้าง งานในวัดมหาธาตุวรวิหารบ้างได้รับความรู้จากช่างประจำวัดพลับพลาชัยบ้าง รวมทั้งได้ผสมผสาน แนวคิดที่เรียกว่า จิตรกรรมสกุลช่างขรัวอินโข่ง ช่างศิลปะกลุ่มนี้ได้มีพัฒนาการทางการช่างโดยมี ปฏิสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกัน ได้มีการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนแนวคิดร่วมกันมาโดยตลอด ช่างศิลปะ กลุ่มนี้ได้แก่

หลวงพ่อกุศล วัดพลับพลาชัย	(2378 - 2464)
นายหวน ตาลวันนา	(2404 - 2495)
อาจารย์เป้า ญาณปัญญา	(2417 - 2490)
อาจารย์เลิศ พ่วงพระเดช	(2437 - 2513)
นายพิน อินฟ้าแสง	(2438 - 2515)

ช่างศิลปะพื้นเมืองเหล่านี้ได้สร้างผลงานศิลปะเป็นจำนวนมากทั้งในจังหวัดเพชรบุรี และ จังหวัดอื่นๆ รวมทั้งหลายท่านยังได้ฝากฝีมือระดับชาติไว้ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อคราวซ่อม จิตรกรรมฝาผนังฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 150 ปี ใน พ.ศ.2475 โดยช่างศิลปะพื้นเมืองเพชรบุรีหลาย ท่านได้สร้างผลงานอย่างโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนให้เป็นที่รู้จักของสังคม ในบรรดาช่าง ศิลปะพื้นเมืองเพชรบุรี นายพิน อินฟ้าแสง เป็นผู้ที่ได้สร้างผลงานจนเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป และได้สร้างผลงานศิลปะอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลายาวนานกว่า 50 ปี

พิน อินฟ้าแสง มีความโดดเด่นในการสร้างผลงานทางด้านประติมากรรมปูนปั้น จนได้รับการยกย่องดั่งที่ บัวไทย แจ่มจันทร์ (2535 : 74 - 75) ได้กล่าวไว้ว่า “นายพิน อินฟ้าแสง ช่างปูนปั้นผู้มีชื่อเสียงรำลือในหมู่ช่างหลายท่านคงเคยได้พบเห็น และอีกหลายท่านไม่เคยรู้จัก แม้กระทั่งผลงานที่มีอยู่มากแห่งในเพชรบุรีโดยเฉพาะงานปูนปั้นนี้อาจกล่าวได้ว่า นายพิน อินฟ้าแสง เป็นผู้บุกเบิกการปั้นภาพลอยเด่นออกจากผนัง เป็นที่ตื่นตาและฮือฮากันมากในกลุ่มช่างเมืองเพชร” นอกเหนือจากการสร้างงานประติมากรรมปูนปั้นของ นายพิน อินฟ้าแสง ซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปแล้ว นายพิน อินฟ้าแสง ยังได้สร้างผลงานศิลปะด้านอื่นๆ เอาไว้อีกมาก ไม่ว่าจะเป็นการวาดภาพ งานประดิษฐ์ดอกไม้สด ดอกไม้แห้ง การแทงหยวก และเครื่องสด (บัวไทย แจ่มจันทร์. 2535 : 74)

ผลงานปูนปั้นของนายพิน อินฟ้าแสง ที่ปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบัน ได้แก่

วัดมหาธาตุวรวิหาร วัดพลับพลาย วัดพระทรง จังหวัดเพชรบุรี

วัดสระเกศ กรุงเทพมหานคร

วัดเกาะหลัก วัดคันกระได จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ศิลปกรรมปูนปั้นเมืองเพชรบุรี เกิดขึ้นจากการถ่ายทอดวิชา ก่อให้เกิดช่างผู้มีชื่อเสียงรุ่นหลังๆ อีกต่อมาหลายคน ที่ต้องได้รับการฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ เชี่ยวชาญ จนเป็นที่ยอมรับของสาธารณชน ว่าเป็นช่างปูนปั้นระดับชั้นครู ศรัณย์ ทองปาน (2536 : 23 - 28) ได้กล่าวว่า ปัจจุบันนี้ เมื่อเราไปยังอยุธยาหรือลพบุรี เราจะได้พบเห็นซากวัดวาอารามต่างๆ กองอิฐ กองหิน พระสถูป เจดีย์ ที่เป็นประจักษ์พยานของอารยธรรมที่เคยรุ่งเรืองถึงขีดสุด แต่ได้แตกดับสูญสลายไปแล้ว แม้จะมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์เพียงใด ก็เป็นเพียงแต่ชิ้นส่วนที่ร้างชีวิต ปราศจากความเกี่ยวพันกับลมหายใจของปัจจุบัน แต่ในเมืองเพชรบุรี ชีพจรของคนไทยยังคงเต้นอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ มาแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา วัดวาอารามที่สร้างไว้แต่ครั้งที่อยุธยาเป็นราชธานีนั้นไม่เคยขาดพระภิกษุสงฆ์ และได้รับการบำรุงจากฆราวาสเป็นอย่างดีตลอดมา

ในสมัยก่อนวัดเป็นแหล่งศึกษาเล่าเรียนที่สำคัญที่สุด ท้องถิ่นใดมีวัดมากวิชาความรู้ก็มักเจริญรุ่งเรือง เพชรบุรีเป็นเมืองที่มีวัดมากมาย มีธรรมเนียมของเมืองนี้ว่า เมื่อบวชเรียนจะต้องสร้างงานให้แก่วัด “งาน” ที่ว่าอาจเป็นการคัดลอกตำรา หรืออาจเป็นการทำงานช่างหรืองานฝีมือก็ได้ การคัดลอกหนังสือไม่ว่าจะเป็นคัมภีร์ทางพุทธศาสนา ตำรายา หรือต้นแบบลายไทย ทำให้เอกสารโบราณที่มีอยู่ในเมืองเพชรได้รับการคัดลอกสืบต่ออายุอยู่เสมอทั้งยังเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ จึงปรากฏว่ายังมีตำราโบราณหลงเหลืออยู่ที่เมืองเพชรจำนวนมาก ส่วนการทำงานช่างให้กับวัด ทำให้วัดกลายเป็นแหล่งเรียนรู้และฝึกปรีวิชาช่างหลายแขนง เช่น งานปูนปั้น งานเขียนและงานจำหลักไม้ เพราะวัดนั่นเองคือเวทีที่ดีที่สุดสำหรับช่างที่จะสร้างผลงานไว้ ทั้งเพื่อเป็นพุทธบูชาและเป็นการฝากฝีมือให้ประจักษ์ เพชรบุรีจึงเป็นแหล่งรวมงานศิลปะและช่างฝีมือชั้นเยี่ยมของแผ่นดินมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน (นายอรบฐ์ นักเดินทาง เพชรบุรี. 2524 : 21, 22)

ข้อมูลทั่วไปของจังหวัด

ที่ตั้ง อยู่ภาคกลางริมฝั่งทะเลอ่าวไทย ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ 166 กม.

พื้นที่ 6,225.138 ตร.กม.

การปกครอง แบ่งออกเป็น 8 อำเภอ ได้แก่ อ.เมือง อ.ชะอำ อ.เขาย้อย อ.ท่ายาง

อ.บ้านลาด อ.บ้านแหลม อ.หนองหญ้าปล้อง และ อ.แก่งกระจาน

คำขวัญประจำจังหวัด เขาวิังคู้บ้าน ขนมหวาน เมืองพระ ศิลปะ แดนธรรมะ ทะเลงาม

ดวงตราประจำจังหวัด ภาพต้นตาลขนมอยู่ทั้งสองข้างท้องนา ด้านหลังคือเขาวิัง หรือ

พระนครคีรี

งานปูนปั้นที่ได้รับการรังสรรค์ขึ้นระหว่างสมัยรัตนโกสินทร์ ปรากฏเป็นถาวรวัตถุที่ยังคงอยู่ในสภาพดีมีให้เห็นทั่วไปในเมืองเพชรบุรี ลักษณะของงานปูนปั้นในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์นี้ มีข้อควรสังเกต โดยเฉพาะรูปแบบของลวดลายยังมีอิทธิพลจากรูปแบบลวดลายสมัยอยุธยาตอนปลาย ปรากฏอยู่ แบบลวดลายสมัยอยุธยาตอนปลาย เป็นลวดลายเครือเถาบ้าง ลายเครือกระหนกฝรั่งบ้าง ดังตัวอย่างให้เห็นได้ เช่น ศาสนสถานวัดมหาสมณาราม ศาสนสถานวัดสนามพราหมณ์ (เพชรบุรี. 2542 : 25)

ความเป็นมาของปูนปั้นเมืองเพชรบุรี มีความต่อเนื่องกันมาโดยลำดับค่อนข้างยาวนาน โดยไม่ขาดสายการสร้างสรรค์ ไม่ขาดแคลนผู้ที่เป็นช่างปั้นปูน ไม่ขาดสกุลช่างประจำเมือง เช่น ในบางเมือง ซึ่งสูญเสียมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่เคยมีความเจริญรุ่งเรืองมาแล้ว ที่เมืองเพชรบุรียังคงดำรงรักษามรดกทางศิลปวัฒนธรรมให้เป็นสมบัติที่อำนวยคุณประโยชน์ด้วยเหตุผลคือ

1. เพชรบุรี เป็นเมือง “พระพุทธรักษา” ที่สำคัญเมืองหนึ่งซึ่งจะเห็นได้จากจำนวนวัดพุทธศาสนาที่มีอยู่ในเมืองนี้ ตามรายการสำรวจเมื่อ พ.ศ.2524 ดังนี้

- วัดมหานิกาย วัดหลวง 3 วัด วัดราษฎร์ 168 วัด สำนักสงฆ์ 15 แห่ง
- วัดธรรมยุติ วัดหลวง 1 วัด วัดราษฎร์ 9 วัด สำนักสงฆ์ 9 แห่ง
- วัดร้าง 82 วัด

รวมเฉพาะวัด 263 วัด สำนักสงฆ์ 24 แห่ง

การมีวัดอยู่เป็นจำนวนมากเช่นนี้ ย่อมจะต้องได้รับการบูรณปฏิสังขรณ์กันอยู่เนืองๆ ซึ่งเป็นเหตุหนึ่งในการอนุรักษ์งานปูนปั้นเอาไว้ได้

2. เมืองเพชรบุรีเคยมีฐานะเป็นเมืองลูกหลวงมาแต่สมัยอยุธยา เคยมีเจ้านายและขุนนางจากกรุงศรีอยุธยาปกครองโดยลำดับ จึงรับเอาวัฒนธรรมของเมืองหลวงมาถือปฏิบัติเป็นอย่างดีเดียวกัน

3. ชาวเมืองเพชรบุรีถือครองวัฒนธรรมเมืองหลวงไว้เต็มเปี่ยมย่อมตระหนักในคุณค่าสิ่งที่ดีงามโดยเฉพาะสมบัติทางศิลปวัฒนธรรม จึงธำรงรักษาศิลปกรรมประจำเมืองตั้งกรณงานปูนปั้นไว้ได้เป็นอย่างดี

4. ชาวเพชรบุรีของแข่งดีกันทุกกรณี โดยเฉพาะกรณีแข่งกันสร้างสรรค์งานช่างศิลปกรรมต่างๆ เช่น การทำเมรุประกวดกัน และเครื่องสดประกวดกัน ทำพลุประชันกัน แม้กระทั่งงาน ปูนปั้น ตัวกระจิงใหญ่ที่ทาบั้นติดตรงมุมพระเจดีย์นั้นเมื่อปูนแห้งแล้ว ทำให้คนจับโหนได้เลยรับรองไม่หักปูนคนอื่น

5. เมืองเพชรบุรีนั้นชุกชุมไปด้วยงานช่างที่เป็นสิ่งสวยงามให้ชาวเมืองเป็นอย่างทุกเมื่อ เชื่อกันว่าเป็นสิ่งยั่วและกระตุ้นให้คนอยากเป็นช่างต่างๆ เกิดขึ้นจากความคุ้นเคยมาตั้งแต่อ่อนแต่อดัก ดังเช่น ช่างตัดผมคนหนึ่ง รับจ้างตัดผมอยู่ที่หน้าวัดซึ่งมีงานปูนปั้นให้เห็นจนคุ้นตาอยู่ทุกวัน วันดีคืนดีช่างตัดผมคนนี้นึกสนุกให้อยากจะปั้นปูนขึ้นก็ไปรับปั้นปูนหน้าบันไดขนาดย่อมให้แก่วัดหนึ่ง ซึ่งก็ทำได้ดี ทั้งที่ไม่เคยเล่าเรียนงานชนิดนี้มาก่อน (จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์. 2538 : 131)

สมบูรณ ก้านตะเคียน (2525 : 92) กล่าวว่า อาณาจักรพูนันเป็นอาณาจักร ซึ่งอยู่ในยุคสุวรรณภูมิ สมัยหัวเลี้ยวประวัติศาสตร์ เริ่มแต่พุทธศตวรรษที่ 6 - 12 ซึ่งมีความเชื่อตามศาสตราจารย์ ซอง บอส เซอลิเย่ (Jean Boisselier) ว่าอาณาจักรนี้มีอาณาเขตตั้งแต่แถวลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาตลอดไปจนถึงลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลางและเวียดนามใต้ ทั้งนี้เพราะได้ขุดพบโบราณวัตถุหลายอย่างที่แสดงว่าเป็นแหล่งและสมัยเดียวกัน และมีความเชื่อว่าอาณาจักรจะต้องคลุมถึงราชบุรี เพชรบุรี ลงไปถึงชุมพร เพราะเมื่อปลายปี พ.ศ.2518 ชาวบ้านได้ขุดพบโบราณวัตถุ เช่น ลูกปัด ศิวลึงค์ ฐานตั้งศิวลึงค์ ที่เขาสามแก้ว อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 7 - 9 ได้เกิดศิลปะอมราวดีทางภาคใต้ของอินเดียและที่เมืองเพชรบุรี ก็ปรากฏมีพระพุทธรูปแบบอมราวดีอยู่องค์หนึ่ง ที่วัดพริบพรี (เพชรพลี) ดังที่ เกรียง กาญจนะวสิต (2515 : 3 - 4) กล่าวไว้ว่า เดิมพระพุทธรูปองค์นี้ถูกฝังอยู่กลางทุ่งร้าง ตำบลสามร้อยยอด อำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ท่านพระครูพิศิษฐ์ศิลปาคม เจ้าอาวาสวัดพริบพรี (เพชรพลี) ไปพบเข้าจึงขอมมาเพื่อสักการบูชาที่เพชรบุรี บัดนี้เป็นที่ทราบทั่วกันว่าล้ำค่ายิ่ง เพราะในประเทศไทยมีเพียง 2 - 3 องค์เท่านั้น คือ จังหวัดนครราชสีมา องค์หนึ่ง ที่อำเภอสุโขทัย จังหวัดนราธิวาส องค์หนึ่ง กับที่จังหวัดเพชรบุรี ถือว่าเป็นพระพุทธรูปอินเดียรุ่นเก่าแบบอมราวดี ซึ่งเจริญแพร่หลายทางอินเดียตอนใต้ หรือในลังกา ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 7 - 9

เมื่อสิ้นสมัยพูนัน อันเป็นประวัติศาสตร์ยุคแรกๆ ของสุวรรณภูมิ และสมัยต่อมาก็พบหลักฐานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสมัยทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 11 - 16) โดยเฉพาะที่เมืองเพชรบุรี มีหลักฐานสมัยทวารวดีปรากฏอยู่ ดังที่ มนุ อุดมเวช (2537 : 14) กล่าวไว้ว่า เมืองเพชรบุรีนั้นมีหลักฐานรุ่นทวารวดีอันควรสนใจ เช่น หินสลักรูปธรรมจักรกับกวางหมอบ ซึ่งเดิมอยู่ที่วัดเพชรพลี โดยขุดได้จากบริเวณวัดค้างคาว ซึ่งเป็นวัดร้างใกล้วัดพลิบพรี ต่อมาสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงนำไปไว้ที่วิหารใหญ่วัดมหาธาตุเพชรบุรี ธรรมจักรที่วัดมหาธาตุนี้เป็นหินทรายแดงจำหลักด้านเดียว และนักโบราณคดีเชื่อกันว่า ชนชาติสมัยทวารวดีที่อาศัยอยู่ในแถบนี้เป็นชนชาติมอญ ศิลปวัฒนธรรมที่ได้พบในภาคกลางโดยเฉพาะที่เพชรบุรี ราชบุรี นครปฐม เลยกไปจนถึงเมืองปราณและชุมพร ส่วนใหญ่เป็นศิลปะที่มีฝีมือดีกว่าแถบอื่น เมืองหลวงของอาณาจักรเป็น นครปฐม หรือ อุทอง

ในสมัยลพบุรีประมาณพุทธศตวรรษที่ 17 ปรากฏชื่อเมืองเพชรบุรีว่า “ศรีชัยวัชรบุรี” ในศิลาจารึกปราสาทพระขรรค์ สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 สิ่งก่อสร้างสมัยนี้ที่ปรากฏคือ ปรารังค์วัดกำแพงแลง เสมาคินทราย และพระพุทธรูป เป็นอาทิ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2524 : 72) และปรารังค์วัดกำแพงแลง จึงเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า เมืองเพชรบุรีในสมัยลพบุรีมิได้เป็นอิสระ หากแต่ขึ้นต่อขอมด้วยลักษณะศิลปะเป็นศิลปะขอมบายน สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 คือในวัดนี้มีปรารังค์ 4 องค์ โคปุระ 1 องค์ สระน้ำ และกำแพงศิลาแลง สำหรับปรารังค์ทั้ง 4 องค์ และโคปุระนั้นมีหน้าต่างหลอก บรรดาหน้าต่างหลอกเหล่านี้ มีศิลาแลงปิดอยู่ประมาณ 3 ใน 4 ส่วนเหนือลูกกรงลูกมะหวด (มณู อุดมเวช 2537 : 20)

วีระ อัมพันสุข (2504 : 24 - 25) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่าปราสาทศิลาแลงตั้งอยู่วัดเทพปราสาทศิลาแลงหรือวัดกำแพงแลง เป็นเทวสถานสมัยขอมเป็นใหญ่ สร้างในลัทธิศาสนาพราหมณ์สร้างไว้รวม 5 องค์ มีระยะห่างกันเล็กน้อย 3 องค์ ตั้งชิดกันเป็นแถวเดียวกันและองค์หนึ่งตั้งอยู่หน้าแถว กับอีกองค์หนึ่งตั้งอยู่หลังแถว เวลานี้สลักหักพังเหลือแต่ฐาน ส่วน 4 องค์ นั้นยังทรงรูปอยู่เข้าใจว่าเป็นที่ประดิษฐาน พระอิศวร พระพรหม พระโคปุระ และ พระอุมา ประกอบด้วยศิลาแลงจำหลักกรอบบริเวณปราสาททั้งหมดนี้มีกำแพงล้อมรอบ ทำด้วยศิลาแลง เรียงซ้อนกันสูง 5 ศอก มีทวยรับค้ำเป็นขอบบนโดยตลอด วัดได้ยาว 92 เมตร กว้าง 72 เมตร สี่เหลี่ยมจัตุรัสมีประตูด้านละ 1 ประตู เทวาลัยนี้มีอายุประมาณ 900 ปี ถึง 100 ปี ต่อจากสมัยขอม เข้าใจว่าสมัยอยุธยาได้สร้างเจดีย์และกุฏิสงฆ์ แปลงเป็นสังฆารามในพระพุทธศาสนาขึ้นมาภายในกำแพงนี้เรียกว่า “วัดกำแพงแลง”

มณู อุดมเวช (2537 : 36) กล่าวว่า จากหลักฐานด้านที่ 2 ของจารึกหลักที่ 11 คือศิลาจารึกวัดเขากบ ปากน้ำโพ นครสวรรค์ ทำให้สรุปได้ว่า นับแต่สมัยหลัง พ.ศ.1962 (จ.ศ.781) หรือนับแต่สมัยต้นอยุธยาแล้ว ปรากฏชัดว่าเพชรบุรีเป็นทางคมนาคมระหว่างกรุงศรีอยุธยา มอญ พม่า อินเดีย ลังกา เปอร์เซีย ฯลฯ คือเส้นทางสำหรับเดินทางจากอินเดียหรือลังกา จะต้องผ่านเข้ามาทางตะนาวศรี เพชรบุรี ราชบุรี แล้วจึงจะไปยังแถบอยุธยา ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า เพชรบุรีจะมีคนต่างชาติ ต่างภาษา ผ่านไปผ่านมามากกว่าเมืองอื่นๆ โดยทั่วไปและบ้างก็ตั้งถิ่นฐานปะปนอยู่กับชาวเพชรบุรีด้วย

เมืองเพชรบุรีเป็นเมืองอยู่ช้ำอยู่น้ำ เป็นเมืองท่า เศรษฐกิจ จึงเป็นเมืองสะสมเสบียงกรังได้ดี นอกจากนี้ ทูตานุทูตต่างประเทศ จะต้องผ่านเมื่อจะเข้ากรุงศรีอยุธยา หรือเมื่อจะเดินทางกลับ ดังนั้นเจ้าเมืองเพชรบุรีจึงเป็นทั้งนักรบที่ยอดเยี่ยม เป็นนักปกครองที่ดี รวมทั้งเป็นนักมนุษยสัมพันธ์ที่ดีด้วย พระมหากษัตริย์กรุงศรีอยุธยา จึงทรงคัดค้าน เจ้าเมืองที่มีคุณสมบัติดังกล่าวมาปกครองเมืองเพชร ซึ่งบางครั้งอาจเป็นคนต่างชาติ เช่น แขกอาหรับ เป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. 2524 : 72)

วีระ อัมพันสุข (2540 : 90 - 91) ได้กล่าวถึงบุคลิกลักษณะของชาวเพชรไว้ว่า รูปร่างของชาวเพชรโดยทั่วไปทั้งหญิงและชาย ผิวค่อนข้างคล้ำ รูปร่างสมส่วนทะมัดทะแมง ส่งให้เห็นถึงความเข้มแข็ง เอาการเอางานและบึกบึน นิสัยใจคอชาวเพชรมีนิสัยรักหมู่คณะ รักบ้านเกิดเมืองนอน

รักเกียรติ มีน้ำใจชอบเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ชอบการบุญสุนทาน ขยัน อดทน ร่าเริงและมี “ใจนักเลง” คือ หมายความว่า เป็นผู้มีความกล้าหาญ กล้าได้กล้าเสีย ใจกว้างตรงไปตรงมา เสียสละและให้อภัย ชอบรักษา ชอบช่วยเหลือ ชอบปรับปรุง ชอบสร้าง และทำอะไรก็นึกถึงส่วนรวมเสมอ

เพชรบุรีมีโรงเรียนระดับต่างๆ ตั้งแต่อนุบาลถึงอุดมศึกษา 281 โรงเรียน เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ จึงมีวัดในจังหวัดเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในเขตเทศบาลมีมากกว่า 30 วัด และเมื่อนับรวมวัดพุทธศาสนาสันักสงฆ์แล้ว มีรวมถึง 241 แห่ง ทั้งนี้ไม่รวมวัดร้างอีก 82 แห่ง การเปลี่ยนแปลงของสภาพบ้านเรือนมีน้อยมาก เมื่อเทียบภาพถ่ายในอดีตและปัจจุบัน ตลาดเมืองเพชรตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ก็ยังคงตั้งอยู่ที่เดิม (วิวัฒน์ จุฑะวิภาต. 2535 : 38)

2. ความหมาย ประเภท และกรรมวิธีของงานปูนปั้นไทย

2.1 ความหมายของงานปูนปั้นไทย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525 (2538 : 540) ให้ความหมายว่า ปูนปั้นเป็นคำนามใช้เรียกลวดลายประดับตามอาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่ทำจากปูนปั้น ลายปูนปั้น

บัวไทย แจ่มจันทร์ (2538 : 58) ให้ความหมายของงานปูนปั้นในเชิงกระบวนการสร้างงานว่า ปูนปั้นเป็นกรรมวิธีการสร้างสรรค์งานศิลปะอย่างหนึ่งที่มีมาแต่สมัยโบราณ โดยใช้ปูนที่ทำจากเปลือกหอยเผาไฟผสมกับน้ำอ้อยซึ่งมีความเหนียวสามารถปั้นเป็นรูปต่างๆ ได้ เมื่อแห้งแล้วจะแข็งตัวทนแดดทนฝนได้ดี ปูนปั้นนั้นส่วนมากใช้ปั้นเป็นเครื่องตกแต่งประดับอาคารก่อสร้างทางสถาปัตยกรรม ทั้งที่เป็นลวดลาย รูปคน รูปสัตว์ต่างๆ ตลอดจนถึงพระพุทธรูป

สัมฤทธิ์ ทองเถื่อน (2537 : 9) ให้ความหมายว่า “งานปูนปั้น” หมายถึง งานศิลปะประเภทหนึ่งที่มีมาแต่สมัยโบราณโดยใช้ปูนที่ทำมาจากกรรมวิธีพิเศษมีความเหนียว ทนแดดและฝน ปูนปั้นนี้ส่วนใหญ่นำมาเป็นเครื่องตกแต่งประดับอาคารสิ่งก่อสร้างที่เป็นสถาปัตยกรรมจะพบมากตามหน้าบันอุโบสถ ชุ่มประตู่ ชุ่มหน้าต่าง ลายหัวเสา ฯลฯ เป็นต้น

กำจร สุนพงษ์ศรี (2539 : 53) ให้ความหมายของศิลปะปูนปั้น คือ หนึ่งในศิลปะปูนปั้นคือหนึ่งในสาขาประติมากรรม โดยเรียกชื่อเฉพาะให้ชัดเจนตามคุณลักษณะของวัสดุที่ใช้คือปูนขาวที่เป็นวัสดุหลัก

2.2 ประเภทของงานปูนปั้นไทย

ปูนปั้นไทย จัดเป็นศิลปกรรมไทยประเภทประติมากรรมปูนปั้น ตั้งแต่สมัยโบราณที่พบในประเทศไทย มีผู้เชี่ยวชาญได้จำแนกประเภทไว้ ดังนี้

กรมศิลปากร (2534 : 7) แบ่งประเภทประติมากรรมไทย 3 ประเภท ดังนี้

ประเภทที่หนึ่ง ประเภทรูปทรงลอยตัว เช่น พระพุทธรูป

ประเภทที่สอง ประเภทรูปทรงที่มีพื้นหลังรองรับ เช่น ภาพปูนปั้นประดับ

ประเภทที่สาม ประเภทรูปทรงจมอยู่ในพื้น เช่น รอยพระพุทธรูป

ภิญโญ สุวรรณคีรี แสดงทัศนะไว้ว่างานศิลปะที่เป็นผลงานฝีมือมนุษย์ทุกประเภท เช่น งานจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม อันเป็นจินตนาการที่สุนทรีย์ และตกทอดมาตั้งแต่ สมัยโบราณเป็นเวลายาวนาน งานปูนปั้นนับว่าเป็นผลงานที่มีอายุการใช้งานและความคงทนถาวร สูงมากประเภทหนึ่ง ซึ่งเห็นศิลปวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ของมนุษย์ในอดีต และเป็นหลักฐานด้าน วิวัฒนาการทางศิลปะมาเป็นเวลายาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานปูนปั้นที่เป็นองค์ประกอบทาง สถาปัตยกรรม นับได้ว่าเป็นศิลปะที่เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญมากในด้านการใช้วัสดุก่อสร้าง มาแต่โบราณ งานปูนปั้นทั้งหลายในประเทศไทยสามารถที่จะแบ่งได้ตามหลักการสากล โดย ครอบคลุมทั้ง 4 ประเภท คือ

1. LOW - RELIEF (ภาพลายเส้นในเนื้อปูน)
2. BAS - RELIEF (ภาพนูนต่ำ)
3. HIGH - RELIEF (ภาพนูนสูง)
4. ROUND - SCULPTURE (ภาพประติมากรรมลอยตัว)

กำจร สุนพงษ์ศรี (2539 : 54) แบ่งประเภทปูนปั้นเป็น 2 ประเภท ดังนี้

ประเภทที่หนึ่ง ปูนปั้นลวดลายที่ใช้ประดับตกแต่งอาคารสถาน

ประเภทที่สอง ปูนปั้นที่เป็นประติมากรรมลอยตัว เช่น พระพุทธรูป เป็นต้น

จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์ (2540 : 63) ได้สรุปประเภทปูนปั้น 4 ประเภท ดังนี้

ประเภทที่หนึ่ง งานปูนปั้นประเภทลวดลายประดับตกแต่ง ตัวอย่างเช่น ลวดลายประดับ

พระมหาธาตุเจดีย์ ลวดลายประดับหน้าบัน ลวดลายประดับฐานพระพุทธรูป ฯลฯ

ประเภทที่สอง งานปูนปั้นประเภทองค์ประกอบสถาปัตยกรรม ตัวอย่างเช่น

บัวปลายเสา กรอบซุ้มคูหาประตูและหน้าต่าง กรอบหน้าบัน กาบพรหมศร บันแถลง ฯลฯ

ประเภทที่สาม งานปูนปั้นประเภทประติมากรรมติดที่ ตัวอย่างเช่น ภาพปั้นพระพุทธรูป

ประดับประจำซุ้มคูหา พระบรมธาตุเจดีย์ ภาพปั้นเรื่องพุทธประวัติประดับฝาผนัง ภาพปั้นทวารบาล

ประจำข้างกรอบช่องประตู

ประเภทที่สี่ งานปูนปั้นประเภทประติมากรรมลอยตัว ตัวอย่างเช่น พระพุทธรูปวิมา

ปรานประจำพระอุโบสถและพระวิหาร พระพุทธรูปประจำห้องในพระระเบียง พระบรมรูปฉลอง

พระองค์พระมหากษัตริย์ รูปแกะสลัก รูปบุคคลที่มีชื่อเสียง ฯลฯ

2.3 กรรมวิธีของงานปูนปั้นไทย

กำจร สุนพงษ์ศรี (2539 : 53) ส่วนประกอบสำคัญของการสร้างประติมากรรมปูนปั้น คือ ปูนขาว (Lime) มนุษย์นำปูนขาวมาใช้ประโยชน์เป็นเวลานาน แต่ไม่มีหลักฐานว่าเริ่มนำมาใช้ใน สมัยใด และใครเป็นผู้พบ มนุษย์อาจค้นพบปูนขาวด้วยความบังเอิญ เกิดจากการนำหินมาเรียงเป็น ฐานสำหรับก่อไฟหุงต้มอาหาร เมื่อก่อนหินถูกความร้อนเกิดการเผาไหม้เวลาโดนน้ำจึงแตกตัวเป็น ผงมีคุณสมบัติพิเศษ คือนำมาผสมน้ำหรือวัสดุอื่น ๆ เมื่อแห้งแข็งตัวทนต่อสภาพอากาศและน้ำฝนได้

เป็นอย่างดี กลุ่มคนหลายชาติหลายสมัยรู้จักใช้ประโยชน์จากปูนขาว ผลการใช้ปูนขาวตั้งแต่อียิปต์ ชนชาติต่างๆ ในเมโสโปเตเมีย จีน อินเดีย กรีก โรมัน หรือแม้แต่จักรวรรดิของชนเผ่าอินคาในเปรู หรือแอสติกในแม็กซิโก โดยการนำมาใช้งานในลักษณะต่างๆ แต่ส่วนใหญ่จะนำมาผสมน้ำประสาน คลุกเคล้าจนนิ่ม นำมาใช้อุด ปะ หรือปั้นสิ่งต่างๆ

2.3.1 ขั้นตอนการผลิตปูนขาว

ปูนขาวเกิดจากหินปูน (Lime Stone) หรือเปลือกหอยทะเล ซึ่งมีแคลเซียมเป็นธาตุหลักที่เกิดจากหินปูน เรียกว่า ปูนหิน ส่วนปูนที่ได้จากเปลือกหอยทะเล เรียกว่า ปูนหอย (จุลทรรศน์ พยาชราพันธ์. 2540 : 57) กระบวนการผลิตปูนขาวต้องมีการเผาตามความร้อน ซึ่ง นพวัฒน์ สมพันธ์ (2540 : 25) กล่าวถึงขั้นตอนการผลิตปูนขาว สรุปได้ดังนี้

ขั้นตอนที่หนึ่ง นำวัตถุดิบ หินปูนหรือเปลือกหอยทะเลใส่เตา ถ้าเป็นก้อนหินต้องปรับขนาดเรียงให้เรียบร้อย

ขั้นตอนที่สอง ให้ความร้อนจนวัตถุดิบสุก โดยมากประมาณ 4 วัน แล้วปล่อยให้เตาเย็น

ขั้นตอนที่สาม นำวัตถุดิบที่ได้จากขั้นที่สองออกจากเตา เรียงผึ่งไว้ พรหมน้ำจะเกิดการแตกตัวเป็นผงปูนขาว

ขั้นตอนที่สี่ นำผงปูนขาวผ่านตะแกรงร้อน แยกเศษออกสำหรับเผาอีกครั้ง ส่วนปูนที่ได้คุณภาพคือมีสีต่างจากสีขาวต้องนำทิ้งไป

ขั้นตอนที่ห้า ทำการบรรจุหีบห่อ หรือเก็บรักษา รอการจำหน่าย

2.3.2 ขั้นตอนการเตรียมส่วนผสมของปูนปั้น

การเตรียมปูนสำหรับปั้นโดยมีส่วนประกอบเฉพาะของช่างแต่ละคน แต่โดยทั่วไป นพวัฒน์ สมพันธ์ (2540 : 42) ได้นำเสนอส่วนประกอบ ดังนี้

ปูนขาว (Lime) ผ่านการหมัก ตากแห้ง และตะแกรงตาถี่ วัสดุอื่นๆ ที่อนุโลมได้แก่ ปูนเปลือกหอย ปูนแดง เป็นต้น

ทราย (Sand) ทำหน้าที่สร้างความแข็งแรง ทรงตัว การเป็นปูนขาวจากแหล่งน้ำจืดนำมาผึ่งผ่านตะแกรงตาถี่ วัสดุที่อนุโลมเข้ากลุ่มทราย ได้แก่ ผงหินทรายแดงและฝุ่น ผงหิน เป็นต้น

เส้นใย (Fiber) ทำหน้าที่ยึดเหนี่ยวประสานให้ปูนเกาะตัวเป็นกลุ่มก้อน นานไปจะสลายตัวปล่อยให้ปูนขาวทำหน้าที่ยึดเกาะ เส้นใยนี้พบตามธรรมชาติแต่ละท้องถิ่นมีเส้นใยต่างๆ ที่นำมาใช้ เช่น

ภาคเหนือ นิยมใช้เส้นใยจากเปลือกต้นสา เปลือกต้นข่อย เปลือกเถาวัลย์ และเปลือกพืชที่มีเส้นหรือเส้นใยเหนียวละเอียด กระดาษร่ม ใผ่ กระดาษว่าว สมุดข่อย เชือกกล้วย ขนสัตว์ ฟางข้าว เส้นด้าย เชือกจากพื้น เศษผ้าฝ้าย เป็นต้น

ภาคอีสาน นิยมใช้เส้นใยปอมากที่สุด ระดับรองมาได้แก่ เปลือกข่อย ต้นกก เชือกกล้วย กระดาษใผ่ ขนสัตว์ ฟางข้าว เส้นไหม ผ้าฝ้าย เส้นด้าย เป็นต้น

ภาคตะวันออก มีพืชหลายชนิดที่นำมาผสมได้ เช่น เปลือกต้นข่อย เปลือกต้นปอ ต้นกก ฟางข้าว เชือกกล้วย ผ้าฝ้าย เปลือกต้นเสม็ด ขนสัตว์ เป็นต้น

ภาคกลาง พืชและวัสดุหลายชนิด ที่สามารถใช้เป็นเส้นใยในส่วนผสมของปูนได้ คล้ายกับภาคตะวันออก

ภาคใต้ มีพืชและวัสดุหลายชนิด ที่อาจนำมาเป็นเส้นใยผสมกับปูน เช่น เปลือก ต้นข่อย ต้นกก ฟางข้าว เชือกกล้วย กระจาดต่างๆ ใผ่ เปลือกเถาวัลย์และเปลือกไม้ ที่มีเส้นใยเล็กและเหนียว ฯลฯ

กาว (Gum) ทำหน้าที่เป็นตัวยึดระหว่างอนุภาคเล็กๆ และทำให้เส้นใยต่างๆ เกาะกันแน่นขึ้นในระยะยาวจะสลายตัว ตามภาคต่างๆ จะมีวัสดุใช้เป็นกาวแตกต่างกันไป ดังนี้

ภาคเหนือ นิยมใช้น้ำมันทั้งอูหรือฮับบัก กำเนิดในประเทศจีน และวัสดุอื่น เช่น น้ำมันยาง น้ำมันสน ยางต้นรัก น้ำมันแก้ว เป็นต้น

ภาคอีสาน นิยมใช้กาวจากหนังสัตว์ ยางและน้ำมันพืช เช่น ยางรัก ยางบง น้ำตาลจากต้นอ้อย ข้าวเหนียวเปียก (ข้าวเหนียวต้มน้ำจนเปื่อย) ฯลฯ

ภาคตะวันออก ภาคกลาง และภาคใต้ จะนิยมใช้วัสดุยึดเกาะเหมือนกัน คือ กาวหนังสัตว์หรือหนังปลา น้ำอ้อยหรือน้ำตาลโตนด ยางไม้และน้ำมัน ฯลฯ

วัสดุอื่นๆ ได้แก่ ครั่ง สີฝุ่น ดินลูกรังละเอียด กล้วยดิบ เป็นต้น

2.3.3 ขั้นตอนการผสมปูนปั้น

ขั้นตอนการผสม เตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่กล่าวข้างต้นตามสัดส่วน ผสมวัสดุทั้งหมดให้เข้ากันแล้วตำจนเป็นเนื้อเดียวกัน มีความเหนียวไม่ติดมือ ทรงตัวได้ ช่างไทยโบราณ เรียกว่า ไม้ม่วงเหงา เมื่อได้ปูนจากขั้นตอนนี้ สามารถนำมาปั้นขึ้นรูปลวดลายตามต้องการ สำหรับการเก็บรักษาให้ผนังมีให้อากาศเข้าได้ แล้วแช่น้ำไว้ เก็บได้ประมาณ 1 เดือน โดยมีสัดส่วนของวัสดุ สูตรหรือสัดส่วนในการผสมปูนเพื่อปั้นมี หลากหลาย ซึ่ง นพวัฒน์ สมพันธ์ (2540 : 47) ได้ทำการเก็บตัวอย่างปูนปั้นจากภาคต่างๆ เมื่อปี พ.ศ.2539 มาวิเคราะห์ พบว่ามีสัดส่วนวัสดุโดยเฉลี่ย คือ วัสดุประเภทปูนร้อยละ 42.61 ประเภททรายร้อยละ 38.5 ประเภทเส้นใยร้อยละ 11.58 ประเภทกาวหรือตัวยึด ร้อยละ 24.88 และวัสดุอื่นๆ ร้อยละ 1.97

2.3.4 ขั้นตอนการปั้นปูน

ขั้นตอนการปั้นปูนมีผู้เชี่ยวชาญได้กำหนดขั้นตอนของการปั้นปูนไว้หลายลักษณะ ดังนี้

จุลทัศน์ พยาฆรานนท์ (2540 : 60 - 63) กล่าวถึงขั้นตอนการปั้นปูนบนพื้นผิวภาพว่า ขั้นตอนหนึ่ง การร่างแบบ อาจเริ่มร่างแบบลงกระดาษหรือผู้ที่มีความชำนาญ อาจร่างบนพื้นจริง โดยใช้ก้านไม้จากต้นพรกักร่าง แล้วใช้ฟูกันลงสี "ครุ" สีที่มีสีครามอมดำ (Indigo) เขียนทับแล้วบดลายเส้นถ่านออก

ขั้นตอนที่สอง การเตรียมพื้น พื้นก่ออิฐถือปูน ควรมีการฉาบให้เรียบร้อยร่างแบบ ปลายตรง ส่วนที่เป็นแบบลายต้องทำผิวให้ขรุขระ โดยการใช้ขวานเฉาะเบาๆ เพื่อปูนจะได้เกาะติด สำหรับส่วนที่ยื่นนูนหนาจะมีการตอก "ทอย" (ไม้ไผ่เหลา) เพื่อรองรับน้ำหนักและให้ปูนยึดเกาะ ปลายทอยได้

ขั้นตอนที่สาม พื้นไม้จะทำการร่างแบบและทาน้ำเทือกปูน (ปูนที่ทำให้เหลาเติม กาวหรือน้ำมันมาก) ทาลงบนพื้นไม้ในบริเวณลวดลาย หรือรูปที่ร่างไว้

ขั้นตอนที่สี่ งานขึ้นรูปหรืองานก่อตัวด้วยปูนขึ้นเป็นรูปทรงต่างๆ ให้เป็นเค้าโครง สำหรับปั้นให้เป็นรูปต่อไป เรียกว่า รูปโคลน

ขั้นตอนที่ห้า งานปั้นรูปคือการก่อตัวด้วยปูนมาพอกจากการขึ้นรูปทำให้เป็น ภาพหรือรูปที่มีลักษณะชัดเจน แสดงลักษณะท่าทางอาการต่างๆ

ขั้นตอนที่หก งานปั้นส่วนละเอียด คือการตกแต่งรูปหรือลวดลายต่างๆ ให้เด่นชัด ผิวเรียบ สวยงาม

ขั้นตอนที่เจ็ด งานปั้นส่วนละเอียด คือการตกแต่งงานปูนปั้นที่มีทั้งงานที่ปล่อยให้ เห็นเนื้อปูน และงานที่ประดับตกแต่ง การประดับตกแต่งทำได้หลายวิธี คือ การตกแต่งด้วยการปิด ทองคำเปลว การตกแต่งด้วยการปิดกระจก และการตกแต่งด้วยการเขียนระบายสี

3. ความเป็นมาของศิลปะปูนปั้นเมืองเพชรบุรี

มรดกทางภูมิปัญญาของเมืองเพชรบุรี ที่มีอยู่ดาษดื่นทั่วไปในเมืองนี้ แสดงให้เห็นถึงความ ละเมียดละไม สร้างสรรค์ทางภูมิปัญญาที่มีอยู่ตลอดมาแต่ครั้งอดีตอันยาวนาน จากประจักษ์พยาน งานศิลปะปูนปั้นเพชรบุรีมีหลักฐานมาตั้งแต่ก่อนสถาปนาอาณาจักร สุโขทัย ย้อนไปในอดีตนานกว่า 600 ปี

ภูริปนิธิศรี คงโภคานันท์ (2548 : 13 - 17) ได้อธิบายความเป็นมาของศิลปะปูนปั้น เมืองเพชรบุรี โดยแบ่งการศึกษาตามยุคสมัย ได้ดังต่อไปนี้

3.1 งานปูนปั้นสมัยสุโขทัย

ประติมากรรมปูนปั้นที่จัดได้ว่าเก่าแก่ที่สุด และมีส่วนที่ยังปรากฏหลักฐานมาตั้งแต่อดีตของ เมืองเพชรบุรี ได้แก่ วัดกำแพงแลงรูปที่ตั้งอยู่ตำบลท่าราบ อำเภอเมือง มีศาสนสถานเป็นลักษณะ ปราสาททำด้วยศิลาแลง ประกอบด้วยเทวสถานศิลาแลงรวม 5 องค์ ล้อมรอบด้วยกำแพงศิลาแลง โดย นักโบราณคดีสันนิษฐานว่า เป็นศิลปะเขมรแบบศิลปะบาเยน สมัย พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ได้เชื่อว่า สร้างขึ้นในศาสนาพราหมณ์ เป็นไปตามแผนผังของขอม ต่อมาภายหลัง วัดเดิมเคยมีปรางค์ 5 องค์ มี ปรางค์ประธานอยู่ตรงกลางและมีปรางค์ทิศอยู่ 4 มุม ในปรางค์แต่ละองค์ประดิษฐานเทวรูป ประกอบด้วย พระอิศวร พระนารายณ์ พระลักษมี และพระขันธกุมาร ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น พระพุทธศาสนา ลัทธิมหายาน โดยเหลือเพียง ปรางค์ 3 องค์ คือ องค์กลาง ประดิษฐานพระพุทธรูปนาค ปรก องค์ขวาของปรางค์ประธานประดิษฐานรูปพระโพธิสัตว์ องค์โลกิเตศวร องค์ซ้ายประดิษฐานรูปนาง ปรัชฌามิต

แต่ที่สำคัญทางลักษณะแบบอย่างที่ปรากฏในงานปูนปั้นของพระปรางค์มีลวดลายที่มีรูปแบบอย่างในสมัยนิยมแพร่หลายในสมัยสุโขทัยที่ปรากฏในศาสนสถาน ประเภทพุทธปรางค์ให้หัวเมืองสำคัญในสุโขทัยตอนเหนือ ไปจนถึงเมืองเพชรบุรี เช่น วัดหัวเวียง เมืองสิงห์บุรี, วัดสองพี่น้อง เมืองสวรรคบุรี, วัดมหาธาตุ เมืองลพบุรี และวัดมหาธาตุ เมืองราชบุรี

ดังนั้นงานปูนปั้นลวดลายประดับศาสนสถานทั้งวัดกำแพงและทางประวัติศาสตร์ ศิลปะจากการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบแล้ว มีความเป็นไปได้ว่า สร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 18 ซึ่งมีลวดลายที่มีลักษณะรูปแบบร่วมสมัยเดียวกับสมัยสุโขทัย

3.2 งานปูนปั้นสมัยอยุธยา

งานประติมากรรมปูนปั้นมีการสืบทอดและมีการพัฒนารูปแบบอย่างต่อเนื่อง ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 19 ถึงพุทธศตวรรษที่ 23 โดยมีหลักฐานทางศิลปกรรมทางพุทธศาสนาปรากฏงานปูนปั้นรุ่นเก่าในสมัยนี้ พระสถูปถ้ำเขาหลวงอยู่บนเขาหลวง ตำบลธงชัย อำเภอเมือง เป็นลักษณะลวดลายตกแต่งประดับพระสถูปทรงแปดเหลี่ยมประดับซุ้มเรือนแก้ว ในถ้ำเขาหลวงรูปแบบของลวดลายมีลักษณะและระเบียบวิธีผูกมัดลวดลายอยู่ในระดับเดียวกับลวดลายอันเป็นสมัยนิยมในสมัยอยุธยาตอนต้นช่วงรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2

งานปูนปั้นสมัยอยุธยาในเมืองเพชรบุรี ซึ่งมีต่อมาจากสมัยอยุธยาตอนต้นนั้น ปัจจุบันยังไม่ปรากฏหลักฐานในผลงานศิลปกรรมให้เหลืออยู่ จึงไม่มีข้อมูลทางปูนปั้นให้ศึกษาโดยไม่มีสิ่งใดแสดงความต่อเนื่องลงมาเลย จนกระทั่งถึงรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมเหลืออยู่ งานปูนปั้นที่พอจะจัดได้ว่าอยู่ในสมัยอยุธยา ตอนกลางก็พอมือเหลืออยู่ ณ ปัจจุบัน อันมีรูปแบบศิลปกรรมปูนปั้นที่ปรากฏลักษณะลวดลายภาพ

ปัจจุบันงานปูนปั้น เมืองเพชรบุรีที่ได้สร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมที่ปรากฏ หลักฐานให้ได้สัมผัสในเชิงสุนทรีย์ให้เป็นที่ประจักษ์ สมัยอยุธยาตั้งแต่ช่วงระยะเวลาหลังรัชสมัยพระเจ้าทรงธรรมเป็นต้นมาจนกระทั่งสิ้นสุดราชอาณาจักรปกครองของกรุงศรีอยุธยา ถึง พ.ศ.2310 นั้น สามารถสัมผัสชื่นชมผลงานปรากฏในพุทธศาสนาต่าง ๆ ได้หลายแห่งด้วยกัน

ศิลปะปูนปั้นของเพชรบุรีที่ช่างปัจจุบันยกย่องว่าเป็นฝีมือชั้นครูและช่างปูนปั้นต้องแวะเวียนไปศึกษาอยู่เสมอ ได้แก่

- ปูนปั้นหน้าบันโบสถ์ วัดมหาธาตุ
- ปูนปั้นหน้าบันโบสถ์ วัดเขานันไดอิฐ
- ปูนปั้นหน้าบันโบสถ์ วัดใหญ่สุวรรณาราม
- ปูนปั้นหน้าบันโบสถ์ วัดสระบัว
- ปูนปั้นหน้าบันโบสถ์ วัดเกาะแก้วสุทราวาส
- ปูนปั้นหน้าบันโบสถ์ วัดไผ่ล้อม
- ปูนปั้นหน้าบันโบสถ์ วัดท่าคอย

3.2.1 วัดมหาธาตุวรวิหาร ตำบลคลองกระแซง อำเภอเมือง เพชรบุรี ลักษณะพิเศษมีพระพุทธรูปปาง 5 ยอด อยู่บนฐานเดียวกัน ล้อมรอบด้วยพระระเบียงคด หน้าบันปูนปั้นที่เก่าถึงสมัยอยุธยา ก. ได้แก่ หน้าบันด้านทิศตะวันออกของพระอุโบสถส่วนบนเป็นลายพันธุ์พฤกษา แตกคล้ายแบบไฟพะเนียง ลวดลายตอนชั้นลดเป็นลายรูปตัวเหราขนาบ ลายดวงเดือนเป็นลวดลายปูนปั้นสมัยอยุธยา

ส่วนลวดลายปูนปั้นด้านทิศตะวันออกของพระวิหารหลวงเป็นลายก้านขดล้อมรอบพระนารายณ์ทรงครุฑ ซึ่งเหยียบอยู่บนป่าพญาวานรอีกชั้นหนึ่ง หน้าบันตอนล่างเป็นภาพเทพพนม

3.2.2 วัดใหญ่สุวรรณารามวรวิหาร ตำบลท่าราบ อำเภอเมือง เพชรบุรี สร้างราวพุทธศตวรรษที่ 23 สมัยพระเจ้าปราสาททอง และได้ถูกปฏิสังขรณ์ครั้งใหญ่ในสมัยพระเจ้าเสือ

หน้าบันพระอุโบสถ ด้านทิศตะวันตก ซึ่งเป็นลายกนกเปลวกำขนาย และช่องทางโถงล้อมเทพชื่อสุร เป็นงานสมัยพระเจ้าเสือ

หน้าบันพระอุโบสถ ด้านทิศตะวันออกนั้น เป็นลายกำขนายที่มีความซับซ้อนมากขึ้น สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าบรมโกศ

จะนั้นลวดลายที่สำคัญที่ปรากฏที่วัดใหญ่สุวรรณารามวรวิหารนี้ ได้แก่ ลายกนกกำขนาย และลายกนกกำขนายช่องทางโถ อันเป็นแบบลวดลาย ซึ่งได้มีอิทธิพลยิ่งในการสร้างแบบลวดลายปูนปั้นในจังหวัดเพชรบุรีในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลาย

3.2.3 วัดสระบัว ตั้งอยู่ตำบลคลองกระแซง อำเภอเมือง เพชรบุรี สร้างขึ้นในสมัยอยุธยา ราวสมัยสมเด็จพระเจ้าเสือ จะปรากฏงานปูนปั้นประเภทองค์ประกอบอาคารสถาน คือ พระอุโบสถ, ฐานเสมา, พระปราสาท, ชุ่มประตูกำแพงแก้ว

3.3 งานปูนปั้นสมัยรัตนโกสินทร์

งานปูนปั้นสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ ได้สร้างสรรค์ขึ้นปรากฏในพุทธสถานทั่วไป ทั้งในเขตอำเภอเมือง เพชรบุรี และละแวกใกล้เคียงอำเภอเมือง ปรากฏงานปูนปั้นและเป็นศูนย์กลางของสกุลช่างเพชรบุรี โดยรูปแบบของลวดลายยังคงได้รับอิทธิพลรูปแบบลวดลายสมัยอยุธยาตอนปลายดังปรากฏในงานปูนปั้นของช่างปูนปั้น สกุลเพชรบุรี มาในระยะหนึ่ง

เมื่อครั้งพ่อหลวงเข้าสู่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการปรับเปลี่ยนสังคมและรสนิยมทางศิลปกรรมแบบตะวันตก นำมาสู่การพัฒนาประเทศให้เป็นอริย ทัดเทียมกับนานา อริยประเทศ เพื่อความอยู่รอดของสยามประเทศในขณะนั้น จึงเห็นเหตุผลสำคัญ ทำให้มีการขับเคลื่อนศิลปกรรมหลายประเภท เป็นแบบผสมผสานระหว่างศิลปะชนบประเพณีนิยมไทย ให้สอดคล้องกับศิลปะชนบแบบตะวันตก เป็นเหตุทำให้เกิดการพัฒนาสร้างสรรค์จัดงานปูนปั้นขึ้นมาในรูปแบบเฉพาะสมัยรัชการที่ 4 เป็นอย่างมาก เมื่อครั้งที่พระองค์ทรงพเนจรโปรดเสด็จประพาสเมืองเพชรบุรีหลายครั้ง ต่อมาเมื่อเสด็จขึ้นครองราชสมบัติทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ให้สร้างพระนครคีรีเริ่มดำเนินการตั้งแต่ พ.ศ.2402 โปรดเกล้าให้สร้างสิ่งก่อสร้างบนสามยอดเขา ซึ่งเดิมเรียกว่า “เขามหาสมณะ” (ชาวบ้านเรียกว่า “เขาสมน”, “เขามหาสวรรค์” หรือ “เขาวัง”) ทรงสร้างพระราชวัง เพื่อเป็นที่สำหรับแปรพระราชฐานมาประทับพักผ่อน และได้สร้างวัดพระแก้วน้อยขึ้น การสถาปนาพระราชวังขึ้นบนเขาสมน ต่อมาเมื่อชื่อเป็นทางการว่า “พระนครคีรี” นั้น เป็นเหตุให้บรรดาร่างศิลปกรรมได้เห็นแบบอย่างและวิชาการใหม่ๆ เพราะได้นำช่างหลวงจากกรุงเทพฯ มาสร้างสิ่งก่อสร้างและประดับตกแต่งพระราชวังแห่งนี้ บรรดาช่างปูนปั้นเพชรบุรี ไม่มีการเปลี่ยนแปลงคตินิยมในรูปแบบลวดลายสมัยอยุธยาตอนปลายมาเป็นลวดลายเครือเถาลายเครือกระหนกฝรั่ง ดังปรากฏ ณ หน้าบันพระอุโบสถหลังแก้ววัดสนามพราหมณ์ ลายหน้าบันและลายกรอบประตูหน้าต่าง วัดมหาสมณราม ฯลฯ

ต่อมาภายหลังรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมา รูปแบบปูนปั้นเพชรบุรี โดยเฉพาะลวดลายที่แสดงออกในงานปูนปั้นของสกุลช่างเพชรบุรีได้แตกแขนงเป็นกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มได้พัฒนาลวดลายให้มีความหลากหลายแข่งขันกันโดยที่ได้อิทธิพลจากแม่ลายที่เป็นชนบนิยมมาแต่เดิม แต่บรรดาช่างปูนปั้นแต่ละคนจะพัฒนาลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ของตนในการแสดงออกของผลงานปูนปั้นที่พลิกแพลงทำเป็นลวดลายต่างๆ กัน นำเสนอเรื่องราวทางวรรณกรรมทาง

ศาสนาที่มีรูปลักษณะที่แตกต่างกัน ตามความสามารถหรือความถนัดอันเป็นปัจเจกบุคคลไป มีการสืบทอดศิลปะลายปูนปั้น ได้มีการแยกตัวออกมาจากกลุ่มวัดเก่าและเกิดกลุ่มช่างชุดใหม่ จากการบอกเล่าของช่างปูนรุ่นเก่าว่า “สมัยก่อนหากจะชมการละเล่นการแสดงของเมืองเพชรแล้ว ละก็ต้องชม ปี่พาทย์ นายปุ่น หุ่นตาแป้ว ละครยายมา หนังตาพุ่ม (หนังตะลุง หมิ่นเซ็ดชำนาญ) ดึงไปทั่วเมืองเพชร ซึ่งกลุ่มช่างปูนปั้นแต่ละกลุ่มเดิมทีเดียวไม่ได้เป็นช่างปูนปั้นมาก่อน บางช่างเคยเป็นช่างที่ถนัดศิลปกรรมสาขาอื่น แต่เมื่อช่วงระยะมีความตื่นตัวของงานปูนปั้นมากขึ้น เป็นที่นิยมของวัดต่าง ๆ ทั่วจังหวัดเพชรบุรี และพื้นที่ใกล้เคียงตลอดจนกรุงเทพมหานคร ทำให้บรรดาช่างเหล่านั้นเป็นเหตุให้เปลี่ยนวิถีเชิงช่างอื่นมาเป็นช่างปูนปั้นตามนิยม

ส่วนลวดลายประกอบมีความนิยมใช้ลายก้านขดแบบต่าง ๆ ได้แก่ ลายก้านขดเทพพนม ลายช่อหางโต ส่วนหน้าบัน... จนซุ้มทั้งส่วนของซุ้มประตูและหน้าต่างนิยมใช้ภาพการสัพพัญญูในเรื่องรามเกียรติ์งานที่สร้างขึ้นโดยรุ่นใหม่ ตัวทับลายมีการนำรูปแบบของการแกะสลักไม้มาประยุกต์ขึ้นเป็นงานปูนปั้น โดยการปั้นลวดลายสลัก ชิ้นส่วนนี้ช่างเพชรบุรี จะแข่งขันฝีมือประชันการแสดงฝีมือกันมาก รูปแบบศิลปกรรมปูนปั้นเพชรบุรี หลังรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ได้เริ่มปรากฏอิทธิพลของลวดลายแบบตะวันตก และหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ.2475 เป็นต้นมา กระทั่งปัจจุบัน จะเห็นได้ว่า ช่างปูนปั้นสกุลช่างเพชรบุรีเป็นช่างปูนปั้นกลุ่มเดียวในประเทศไทยที่มีพัฒนาการ...ในการสร้างงานประเพณีที่มั่นคงที่สุด สามารถแยกแยะตามข้อสังเกตว่ามีความหลากหลาย สามารถแบ่งกลุ่มรูปแบบออกได้ ดังนี้

3.3.1 กลุ่มรูปแบบลวดลายที่ได้รับอิทธิพลจากแบบแผนศิลปะอยุธยา

3.3.2 กลุ่มรูปแบบลวดลายที่ได้รับอิทธิพลจากแบบแผนศิลปะรัตนโกสินทร์

3.3.2.1 แบบประเพณี

3.3.2.2 แบบอิทธิพลตะวันตก

3.3.3 กลุ่มรูปแบบลวดลาย ซึ่งเป็นแบบท้องถิ่น

3.3.4 กลุ่มรูปแบบลวดลาย ซึ่งเป็นแบบพื้นฐาน

3.3.1 กลุ่มรูปแบบลวดลายที่ได้รับอิทธิพลจากแบบแผนศิลปะอยุธยา

หมายถึงลวดลายหน้าบันที่ได้รับอิทธิพลของการออกแบบลวดลายจากแบบแผนลวดลายที่พัฒนาขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยา หรือแบบลวดลายที่พัฒนาสืบเนื่องมาจากแบบอยุธยา

1) วัดลาด หน้าบันปูนปั้นด้านทิศตะวันออก สร้างสรรค์ในสมัยรัชกาลที่ 6

2) วัดปากคลอง หน้าบันปูนปั้นด้านทิศใต้ของวิหารจตุรमुख สร้างปีพ.ศ.2516

3) วัดมหาธาตุ หน้าบันพระวิหารด้านทิศตะวันออก

3.3.2 กลุ่มรูปแบบลวดลายที่ได้รับอิทธิพลจากแบบแผนศิลปะรัตนโกสินทร์

หมายถึง ลวดลายหน้าบันที่ได้รับอิทธิพลของการออกแบบลวดลาย ซึ่งประดิษฐ์ขึ้นโดยช่างหลวงสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะแบบแผนตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา

1) แบบประเพณี

- หน้าบันด้านทิศตะวันตกพระอุโบสถวัดเกาะแก้วสุทธาราม ซึ่งมีอายุราวช่วงรัชกาลที่ 5 ถึงรัชกาลที่ 6

- หน้าบันด้านทิศตะวันออก พระอุโบสถ วัดพระแก้ว (พระนครคีรี) สมัยรัชกาลที่ 4

- หน้าบันทิศตะวันออกพระอุโบสถวัดคงคารามวรวิหาร

2) แบบอิทธิพลตะวันตก

- หน้านันด้านทิศตะวันออกพระอุโบสถวัดมหาสมณารามสร้างขึ้นระหว่าง

พ.ศ.2401

- หน้านันด้านทิศใต้ของพระอุโบสถ (หลังเก่า) วัดสนามพราหมณ์

3.3.3 กลุ่มรูปแบบลวดลายปูนปั้น ซึ่งเป็นแบบท้องถิ่น

หมายถึง ลวดลายปูนปั้นหน้าบันที่ช่างเพชรบุรีได้พัฒนาขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นแบบลวดลายปูนปั้นหน้าบันที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งช่างเพชรบุรีได้พัฒนาขึ้นและแสดงถึงเทคนิคในการปั้นปูนของช่างท้องถิ่น ซึ่งมีความชำนาญสูง

1) หน้านันด้านทิศตะวันออกของพระอุโบสถ วัดปากคลอง สร้างขึ้นราวสมัยรัชกาลที่ 6 เป็นภาพพระพุทธรูปประวัติตอนมหาภิเนษกรมณ์

2) หน้านันศาลาการเปรียญวัดเขานันไดอิฐเป็นภาพเรื่องราว रामเกียรติ มีลักษณะเด่นคือ มีลวดลายที่ละเอียด และมีภาพบุคคลประกอบมาก

3.3.4 กลุ่มรูปแบบลวดลายปูนปั้นแบบพื้นฐาน

หมายถึง ลวดลายปูนปั้นหน้าบัน ซึ่งประดิษฐ์ขึ้นโดยช่างชาวบ้าน ซึ่งไม่มีความชำนาญมากนักและมักเป็นผลงานที่มีแบบแผนลวดลายคล้ายคลึงหรือเลียนแบบผลงานช่างที่มีฝีมือสูง

- 1) หน้านันพระอุโบสถวัดศาลาเขื่อน
- 2) หน้านันพระอุโบสถวัดท่าคอย
- 3) หน้านันซุ้มประตูพระอุโบสถวัดกุฎี บางเค็ม

และ ภูชิปนิธิศรี คงโกคานันท์ (2548 : 12) ได้กล่าวว่า

การศึกษามรดกทางวัฒนธรรมในงานศิลปะปูนปั้นเพชรบุรี แสดงออกถึงรูปลักษณะ งานประติมากรรมเฉพาะของสกุลช่างเพชรบุรี สามารถแยกออกเป็น 2 ลักษณะด้วยกัน

1) ลักษณะที่มีรูปแบบอยู่ในระบบ ระเบียบแบบแผน ขนบนิยม (ROYAL CORT ARTIST) ซึ่งได้รับอิทธิพลจากส่วนกลาง หรือศิลปะจากราชสำนัก

2) ลักษณะที่มีอิทธิพลจากศิลปะพื้นบ้าน ถ่ายทอดความคิดถ่ายทอดรูปแบบ วิธีการมาสู่ลักษณะงานปูนปั้น ที่มีลักษณะโดดเด่น (FREE EXPRESSION) คือ มีลักษณะเป็นอิสระสูง จะทำให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่และสังคมในท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน

4. ประเภทของงานปูนปั้นเมืองเพชรบุรี

พระมหาสมณีก จันท์ทอง (2548 : 26) ได้อธิบายงานปูนปั้นสกุลช่างเมืองเพชรบุรี ว่ามีการจัดลำดับออกเป็นแต่ละประเภทดังต่อไปนี้

1) งานปูนปั้นประเภทพระพุทธรูปปฏิมากร งานปูนปั้นประเภทนี้ให้เห็นได้ คือ พระพุทธรูปไสยาสน์ วัดพระนอน เขิงพระนครคีรี

2) งานปูนปั้นประเภทภาพพรรณนาเรื่อง งานปูนปั้นประเภทภาพพรรณนาเรื่องทั้งเก่าและของใหม่ให้เห็นเป็นตัวอย่าง คือ ปูนปั้นเรื่องพุทธประวัติ วัดไผ่ล้อม (ร้าง) ปูนปั้นเรื่องรามเกียรติ์ วัดเขานันไดอิฐ

3) งานปูนปั้นประเภทองค์ประกอบอาคารสถาน งานปูนปั้นประเภทนี้ คือ การปั้นปูนทำเป็นองค์ประกอบและตกแต่งอาคารสถานที่ เป็นขนบนิยมตามแบบไทยประเพณี งานปูนปั้นประเภทนี้ เช่น ปูนปั้นบัวหัวเสา ปูนปั้นกรอบซุ้มประตูและกรอบซุ้มหน้าต่าง ปูนปั้นกรอบหน้าบันโบสถ์ วิหาร

4) งานปูนปั้นประเภทลวดลายประดับหน้าบัน งานปูนปั้นประเภทนี้ คือ การปั้นปูนทำเป็นลวดลายประดับตกแต่งบนพื้นหน้าบันของโบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ และอาคารอื่นๆ ทางศาสนา งานปูนปั้นมีลวดลายอยู่หลายแบบที่ปรากฏให้เห็น เช่น ปูนปั้นลายกระหนกเครือวัลย์ ปูนปั้นลายกระหนกก้านขด ปูนปั้นลายเครือเถา

5) งานปูนปั้นประเภทตัวทับลาย งานปูนปั้นประเภทนี้ คือการปั้นรูปภาพขึ้นเป็นประธานในพื้นผนัง เช่น พื้นหน้าบัน โบสถ์ หน้าบันซุ้มประตู ทำเป็นรูปพระนารายณ์ทรงครุฑตามคติเก่าบ้าง รูปราหูจิ้งจอกจันทร์บ้าง ปูนปั้นประเภทนี้ช่างปูนปั้นเมืองเพชรบุรีเรียกว่า “ตัวทับลาย” เช่น ปูนปั้นหน้าบันโบสถ์ วัดคงคาราม

6) งานปูนปั้นประเภทภาพลอยตัว งานปูนปั้นประเภทนี้ คือ การปั้นปูนทำเป็นรูปภาพชนิดลอยตัว งานปูนปั้นประเภทนี้ คือ การปั้นปูนชนิดลอยตัว เช่น รูปยักษ์ยืนเฝ้าเชิงบันได รูปช้างหมอบประจำหน้าประตูวัด

เนื่องจากเมืองเพชรบุรีมีวัดจำนวนมากส่งผลให้เกิดการชำระรักษาผลงานปูนปั้นไม่ให้อายุเก่า ทำให้เหล่าช่างมีผลงานปรากฏ ซึ่งพอจะยกมาได้ดังนี้

ปูนปั้นวัดมหาธาตุวรวิหาร

นอกจากพระปรางค์ 5 ยอด สูงใหญ่แล้ว สิ่งที่น่าสนใจของผู้นิยมเยี่ยมชมก็คือ พระวิหารหลวง ภายในมีพระประธานองค์ใหญ่สมัยอยุธยา พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ (หลวงพ่อดังศักดิ์สิทธิ์) ลักษณะรูปแบบของพระวิหารงามแปลกตาที่เดียวเป็นพระวิหารที่ไม่มีไชรา หน้าบัน ซ่อฟ้า หางหงส์ บันเป็นภาพเทพพนม มีภาพใบหน้ายักษ์คั่นกลางใบระกา บันเป็นลายกระหนกงดงามมาก

ปูนปั้นภาพพระนารายณ์ทรงครุฑที่หน้าบันพระวิหารแปลกตาที่เดียว ที่นิยมทำกันคือภาพครุฑจับหางนาครชูขึ้นแล้วใช้เท้าเหยียบที่คอคอด แต่ที่พระวิหารหลวงภาพครุฑจะจับตรงคอคอดชูขึ้นทั้งหางลงมา เรียกว่า “ภาพครุฑหยุดนาคหัว” ไม่ใช่หยุดแล้วเหยียบ เป็นการแสดงให้เห็นถึงฤทธานุภาพของครุฑ ส่วนภาพนาคชูขึ้นตัวไม่ใหญ่นัก ท่าทางทะมัดทะแมงรับน้ำหนักของครุฑและพระนารายณ์อย่างเต็มกำลังเห็นจะมีที่วิหารหลวงวัดมหาธาตุฯ ภาพปูนปั้นที่พระวิหารหลวงวัดมหาธาตุวรวิหาร งามเด่นเป็นที่ตื่นตาตื่นใจของผู้พบเห็น ให้ต้องหยุดยั้งชม ซ่อฟ้า เทพพนม ภาพยักษ์ ภาพครุฑ ตลอดจนลวดลายกระหนก นี้คือฝีมือปูนปั้นชั้นครูสมัยรัตนโกสินทร์

ภาพปูนปั้นทั้งงดงามภายในวิหารคดที่พระพุทธรูปลงรักปิดทองประทับนั่งเรียงกัน 188 องค์ โดยเฉพาะที่ฐานพระพุทธรูปทรงเครื่องแท้ 28 องค์ มีภาพลายนูนปั้นฝีมือ นายพิน อินฟ้าแสง และนายทองร่วง เอ็มโษษฐ์ ช่างปูนปั้นที่มีชื่อเสียงของเมืองเพชรบุรี

ปูนปั้นวัดใหญ่สุวรรณาราม

วัดใหญ่สุวรรณาราม ตั้งอยู่ที่ตำบลท่าราบ อำเภอเมืองเพชรบุรี มีถนนพวงษ์สุริยาเสียบผ่านกำแพงวัดด้านทิศเหนือมีซุ้มทางเข้าทรงมงกุฎ 3 ซุ้ม เมื่อเข้าไปในบริเวณวัดจะเป็นลานวัดกว้างใหญ่ มีถาวรวัตถุ ศิลปกรรมสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ให้ชม เช่น พระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ หอไตรกลางน้ำ หอ

ไตรสองชั้น หอระฆัง กุฎิสงฆ์ แต่ละอย่างมีลักษณะรูปแบบที่น่าชม น่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะรูปแบบลายปูนปั้น

ปูนปั้นพระอุโบสถ วัดใหญ่สุวรรณาราม ลักษณะรูปแบบเป็นปูนปั้นสมัยอยุธยาตอนปลาย สันเกตได้จากการปั้นลวดลาย กระจกอ่อนพลิ้ว แตกก้าน แตกข้อ ออกลายประสานกลมกลืนกันอยู่อย่างดียิ่ง ภาพประกอบลายก็มักนิยมเป็นรูปครุฑ รูปพระนารายณ์ทรงครุฑ และรูปพระนารายณ์เหยียบบ่าอสูร เป็นส่วนมาก

ปูนปั้นหน้าบันโบสถ์ทิศตะวันออก ปั้นเป็นลายกระจกกันขด ภาพประกอบลายเป็นภาพครุฑที่ยืนมือจับก้านกระหนกอยู่ตรงกลางด้านล่างของหน้าบันเหนือศิระครุฑ ปั้นเป็นพุ่มหางโตเรียงลดหลั่นกัน 3 พุ่ม กระจกกันขดม้วนตัวเรียงกัน 3 วง แตกเป็นข้อหางโต ก้านลายไกลเลื้อยสอดกันโดยตลอด ตัวกระหนกไหวพลิ้วสวยงามมาก พื้นลายประดับด้วยกระจกสีฟ้าคราม ช่วยขับให้ลายปูนปั้นดูเด่นชัดอย่างน่าชม

ปูนปั้นหน้าบันโบสถ์ทิศตะวันตกปั้นเป็นรูปพระนารายณ์เหยียบอสูร อสูรนั้นประนมมืออยู่บนดอกบัว ประกอบด้วยลายพุ่มช่อดวงโต ซึ่งแตกข้ออ่อนพลิ้วเรียงกันไป พื้นลายประดับด้วยกระจกสีฟ้าอย่างเดียวกันกับปูนปั้นหน้าบันด้านหน้าประกอบกับลักษณะของกรอบหน้าบันอ่อนตัวตามรูปแบบของหลังคาพระอุโบสถ เป็นการบังคับให้ลายปูนปั้นเด่นชัดยิ่งขึ้น ปูนปั้นหน้าบันพระอุโบสถวัดใหญ่สุวรรณาราม โดยเฉพาะปูนปั้นหน้าบันด้านหลังซึ่งอยู่ในตอนปลายๆ ลายส่วนหนึ่งจะถูกแสงแดดอีกส่วนหนึ่งจะถูกบังด้วยเงาของไชราหน้าบัน (ส่วนที่ยื่นคลุมลายปูนปั้น)

ปูนปั้นฐานเสมาวัดสระบัว

วัดสระบัวสร้างมาแต่สมัยอยุธยาตอนปลาย ในราว พ.ศ.2300 ตั้งอยู่เชิงเขาวัง ด้านทิศตะวันออก

โบสถ์วัดสระบัว เป็นโบสถ์ขนาดเล็กรูปแบบอย่างอยุธยา อยู่ในกำแพงไม่สูงนัก ศิลปกรรมที่ทรงคุณค่า คือ ปูนปั้นฐานเสมารอบโบสถ์ เสมาองค์ใหญ่ด้านหน้ายังอยู่ในสภาพสมบูรณ์มากกว่าองค์อื่นๆ ฐานเสมาทำเป็นฐานซ้อนกัน 2 ชั้น มีบัวรับเสมาประดับกระจกแววแทรกอยู่ตามตัวลาย

ฐานเสมาชั้นล่างปั้นเป็นภาพยักษ์แยก ทำท่าทางแบกแสดงความรู้สึกว่าหนัก ยักษ์บางตัวใช้หลังช่วยหนุน บางตัวใช้ไหล่ใช้มือช่วยดัน

ฐานเสมาชั้นบนปั้นเป็นด้านหน้าโบสถ์ ปั้นเป็นพวกอมมนุษย์

ส่วนปูนปั้นฐานเสมาชั้นล่างด้านข้างและด้านหลังปั้นเป็นพวกสิบสองภาพ เช่น ภาพคนจีนแบก ภาพแขกเทศแบก ภาพพราหมณ์แบก ภาพขอมแบก ภาพคนไทยแบก ภาพกุลาแบก และภาพฝรั่งแบก เห็นผ้าคู่คอปลิ้วสะบัดชัดเจน

ปูนปั้นวัดพลับพลาย

วัดพลับพลายชัยเป็นวัดเก่าแก่อู่กลางเมืองเพชรบุรี มีกลุ่มช่างและช่างที่มีชื่อเสียงหลายท่าน หลวงพ่อฤทธิ์จัดว่าเป็นช่างฝีมือเอกของวัดพลับพลายชัย วัดนี้มีแบบอย่างผลงานสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นและสวยงาม มีการสืบสานงานด้านนี้ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ปูนปั้นชุ้มประตูทางขวามือ ภาพประธานหรือภาพทับลาย เป็นภาพการสัประยุทธิ์ระหว่างพระรามกับมังกรกัณฐ์ มีหนุมานทหารเอกร่วมรบอยู่ด้วย ปั้นเป็นภาพจบอย่างโชนละคร เท้าขวาพระรามเหยียบเหนือเข่ามังกรกัณฐ์ เท้าขวายกสูง มือซ้ายจับลูกศรยึดเหนี่ยวกัน มือขวาของพระรามและมังกรกัณฐ์ถือคันศร ทำท่าอ่อนช้อยงดงามมากทีเดียว

ภาพประธานหรือภาพทับลาย เป็นภาพพระรามรบกับทศกัณฐ์ ซึ่งยกทัพใหญ่มาเป็นครั้งที่ 5 และตอนที่ทศกัณฐ์โกรธจัดหมายสังหารพระรามพระลักษมณ์ให้ได้ ก็ในเมื่อวงศาตมญาติต่างล้อมตายในการศึกเกือบหมดสิ้น จึงได้ขอร้องให้นางมณฑิลาทำพิธีหุงน้ำทิพย์เพื่อนำไปชุบชีวิตเหล่ายักษ์มาร น้ำทิพย์ของนางมณฑิลาศักดิ์สิทธิ์เหลือคณา พอรดไปต้องยักษ์มารก็ฟื้นขึ้นมาทำศึกกับกองทัพพระรามอย่างทรหด

ปูนปั้นวัดเขาวังได้อิฐ

วัดเขาวังได้อิฐ จังหวัดเพชรบุรี ตั้งอยู่บนยอดเขาวังได้อิฐ สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย มีโบสถ์และวิหารขนาดใหญ่ ตั้งอยู่ในระดับเดียวกัน มีเจดีย์ใหญ่ตั้งอยู่ระหว่างกลาง ยอดเจดีย์เอียงไปทางวิหาร เรียกกันโดยทั่วไปว่า “โบสถ์เมี้ยน้อยเมียหลวง” หน้าบันโบสถ์ด้านทิศตะวันออกมีศิลปะปูนปั้นเต็มหน้าบัน ปั้นเป็นภาพครุฑประกอบด้วย ลายพุ่มปลายสะบัดตั้งเปลวไฟ ถัดจากลายพุ่มเป็นลายกระหนกก้านชดช่อหางโตออกตัวลายละเอียดแน่นกระชับ พื้นประดับกระจก

พุ่มหางโตเหนือครุฑ ปั้นภาพเทพพนมอยู่ในตัวลายเหนือขึ้นไปเป็นรูปเกียรติมุข

หน้าบันจั่วเสี้ยว ด้านขวามันลายกระหนกเปลว ช่อหางโต ริมสุดปั้นภาพนางฟ้าร้ายร้ายอยู่ในตัวลาย พุ่มหางโต ชิดเสาบันภาพเทรา เหนือขึ้นไปเป็นภาพเกียรติมุข

จั่วเสี้ยวด้านขวา พุ่มหางโตชิดเสาบันภาพสิงห์ หน้าเป็นสิงโต

หน้าบันด้านทิศตะวันตก ปั้นเป็นภาพครุฑยืนใหญ่จับเถาก้านลาย ที่จั่วเสี้ยวด้านซ้ายช่อลายเป็นหัวพญานาค ด้านขวาเป็นหัวสิงห์

ลวดลายปูนปั้นหน้าบันโบสถ์วัดเขาวังได้อิฐ จัดว่ายอดเยี่ยมในระดับฝีมือ (พระมหาสมนึก จันทร์ทอง. 2548 : 26 - 29)

5. กระบวนการปั้นปูนของสกุลช่างเพชรบุรี

จุลทรรศน์ พยาชราพันธ์ (2548 : 34 - 4) ได้อธิบายกระบวนการปั้นปูน โดยขนบนิยมอันเป็นที่นับถือว่าเป็นความสำคัญอยู่ในหมู่ช่างปั้นปูนสกุลช่างเมืองเพชรบุรีนั้น จัดว่าเป็นกระบวนการสร้างสรรค์งานประติมากรรมแบบไทยประเพณีประเภทหนึ่ง และกระบวนการปั้นปูนนี้เป็นมรดกทางภูมิปัญญาอันสำคัญยิ่งต่อการสร้างสรรค์สมบัติทางศิลปวัฒนธรรมของเมืองเพชรบุรีให้เป็นที่ปรากฏเป็นที่ควรชื่นชมแก่ผู้คนต่างถิ่นที่มีโอกาสผ่านมาพบเห็นยังในส่วนช่างปั้นปูนสกุลช่างเมืองเพชรบุรีที่มีความสำนึก เห็นความสำคัญในการผดุงรักษาและสืบทอดกระบวนการปั้นปูนอันเป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่ได้รับมาแต่บูรพาจารย์แต่ก่อนๆ เอาไว้โดยลำดับเป็นอย่างดีไม่ขาดสายนี้ จึงนับว่ากระบวนการปั้นปูนสกุลช่างเมืองเพชรบุรีเป็นศาสตร์แห่งการสร้างสรรค์งานประติมากรรมแบบไทยประเพณีด้วยวิธีการปั้นปูน

กระบวนการปั้นปูน โดยขนบนิยมของสกุลช่างเพชรบุรี โดยลำดับแต่ละขั้นตอนภายใต้หัวข้อและคำอธิบายอันเป็นสาระแต่ละข้อมีดังต่อไปนี้ คือ

5.1 วัสดุอุปกรณ์งานปั้นปูน

วัสดุและอุปกรณ์ที่เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับกระบวนการปั้นปูน มีดังต่อไปนี้

5.1.1 ปูนขาว ใช้ปูนชนิดที่ทำจากหินปูน ลักษณะเป็นผงสีขาว

5.1.2 ทราย ใช้ทรายชนิดที่ตักขึ้นมาจากแม่น้ำ ทรายชนิดนี้นำมาแต่หาดทราย

ชายทะเล ไม่เป็นที่นิยมใช้เป็นวัสดุประกอบการปั้นปูน

5.1.3 กาว ใช้กาวชนิดที่ทำจากหนังวัว หรือหนังควายซึ่งแปรรูปมาแล้วเป็นกาวแผ่นก็ได้

5.1.4 เปลือกประตู ใช้เปลือกชนิดแห้ง นำมาต้มให้ยางตก เพื่อให้น้ำยางผสมกับกาวหนัง

5.1.5 น้ำตาลโตนดหรือน้ำตาลอ้อย ใช้น้ำตาลชนิดใดชนิดหนึ่ง แปรรูปให้เหลวเพื่อผสม

กับปูนขาว

5.1.6 กระจาดฟางหรือฟางข้าวแห้ง ใช้กระจาดฟางหรือฟางข้างแห้งชนิดใดชนิดหนึ่ง

ผสมกับปูนขาวแทนการใช้กระจาดฟางหรือฟางข้าวก็มี

5.2 เครื่องมือของงานปั้นปูน

เครื่องมือสำหรับใช้ทำการปั้นปูน ซึ่งเป็นขนบนิยมในบรรดาช่างปั้นปูนสกุลช่างเมืองเพชรบุรี ประกอบด้วยเครื่องมือชนิดต่างๆ ดังนี้

5.2.1 ครกตำปูน ใช้ครกไม้ชนิดที่ใช้ตำข้าว หรือครกชนิดครกกระเดื่องก็ได้ แต่ช่างปั้น

ปูนปัจจุบันนิยมใช้ครกชนิดที่ใช้ตำข้าวเป็นส่วนมาก

5.2.2 สากตำปูน ใช้สากไม้ชนิดใช้ตำข้าว ไม่นิยมใช้สากชนิดตะลุมพุก

5.2.3 โอง ใช้โองดินเผาอย่างโองราชบุรี ขนาดกลาง สำหรับแช่ปูนขาว และบ่มปูนที่

ดำสำเร็จแล้ว

5.2.4 ตะแกรง ใช้ตะแกรงลวดตาถี่สำหรับร่อนทรายให้ได้เมล็ดละเอียด

5.2.5 เกรียง ใช้เกรียงเหล็กขนาดต่างๆ กัน สำหรับขึ้นรูปโกลน บั้นรูปหรือลวดลาย

แต่งส่วนละเอียด

5.2.6 ไม้ปั้น ไม้ปั้นเป็นเครื่องมือปั้นปูนอย่างที่ช่างปั้นปูนสมัยก่อนทำขึ้นใช้ ก่อนที่

จะมีเกรียงเหล็กเกิดขึ้นเมื่อภายหลัง ไม้ปั้นโดยมากทำด้วยไม้ไผ่นำมาเหลาให้มีลักษณะต่างๆ กัน ให้เหมาะสมแก่การปั้น การขุด การบากลวดลาย ฯลฯ มีชื่อเรียกต่างๆ กัน เช่น ไม้เนียน ไม้ขุด ไม้บาก เป็นต้น

5.2.7 กระบะใส่ปูน ลักษณะคล้ายที่ตักเศษผง ทำด้วยไม้มีด้ามสำหรับถือ ใช้ใส่ปูนตำ

ที่ตักแบ่งจากครกเพื่อนำไปปั้น

5.2.8 ค้อน ใช้ค้อนเหล็กชนิดค้อนหงอน ค้อนตุ้มหรือค้อนหัวตัด ชนิดใดชนิดหนึ่ง

5.2.9 เหล็กสกัด ใช้เหล็กสกัดชนิดปลายฉากและชนิดปลายแหลม

5.2.10 ถ่านร่างภาพ ใช้ถ่านที่ทำจากต้นพริกสำหรับเขียนร่างภาพ หรือร่างลวดลาย

เป็นเค้าโครงร่างสำหรับการปั้นตามแบบร่าง

5.2.11 หมึกจีน ใช้หมึกจีนอย่างแห้ง หรือหมึกจีนอย่างน้ำ สำหรับเดินหมึกอย่างเส้น รางให้เห็นเด่นชัดก่อนที่จะปั้นปูนตามแบบร่าง

5.2.12 ฟูกัน ใช้ฟูกันชนิดทำจากขนหุ้ว ขนาคดอกฟูกันต่างๆ กัน

5.2.13 ถังน้ำ ใช้สำหรับใส่น้ำในระหว่างการปั้นปูน

5.2.14 ลวดและหวายเส้นใช้สำหรับทำเป็นแกนโครงสร้างภาพในรูปภาพหรือลวดลาย บางชนิดที่จะปั้นปูน

5.2.15 ลูกตึงและด้าย ลูกตึงขนาดเล็กพร้อมเชือกใช้สำหรับวัดระดับ

5.3 การเตรียมปูนและการตำปูนปั้น

กระบวนการปั้นปูนโดยขนบนิยมอย่างสกุลช่างเมืองเพชรบุรีนั้น เริ่มตั้งแต่การเตรียมปูนและการตำปูน ซึ่งขั้นตอนแรกนี้ช่างปูนสกุลช่างเพชรบุรีถือว่าเป็นพื้นฐานอันสำคัญยิ่งของงานปั้นปูน ดังจะเห็นได้จากข้อเขียนของบัวไทย แจ่มจันทร์ เรื่อง “ปูนปั้นเมืองเพชร” ซึ่งแสดงความสำคัญปฐมบทในกระบวนการปั้นปูนไว้ดังนี้

“ช่างปูนเพชรบุรี ไม่ว่าจะระดับใดก็ตาม จะต้องผ่านกรรมวิธีสำคัญของงานปั้นปูน นั้น คือ “การตำปูน” ซึ่งต้องอาศัยเวลา ความอดทน และต้องเป็นคนช่างสังเกต จนเกิดการเรียนรู้ว่า เมื่อใดปูนที่ตำจะนำไปปั้นลวดลายหรือรูปต่างๆ ได้

การเตรียมปูนและการตำปูนปั้นมีขั้นตอนในการปฏิบัติโดยลำดับ ดังนี้

5.3.1 การเตรียมปูน

ปูนขาวซึ่งจะใช้เป็นปัจจัยสำคัญสำหรับปั้นต่อไปนั้นในขั้นต้น ช่างปั้นปูนชั้นครูจะไม่นิยมใช้ปูนขาวใหม่ๆ นำมาตำเลยทีเดียว แต่จะนำปูนขาวใหม่นั้นใส่ลงไปในโอ่ง ใส่น้ำสะอาดลงไปให้พอท่วมปูน ปิดฝาโอ่งและแช่ปูนขาวใหม่นั้นทิ้งไว้นานๆ เป็นแรมเดือน การแช่ปูนทิ้งไว้นานๆ เช่นนี้ท่านที่เป็นช่างปั้นปูนรุ่นอาวุโสบอกว่าเป็นการทำให้ปูนมีความเหนียวจัด เมื่อนำไปใช้ปั้นแล้ว จะจับตัวดี ไม่ร่อนหรือแตกร้าวง่ายในภายหลังเมื่อปูนปั้นนั้นแห้ง

ปูนขาวที่ได้แช่น้ำเตรียมไว้ยาวนานๆ นี้ เมื่อถึงเวลาจะใช้ก็ตัดเอาแต่เนื้อปูนขึ้นมาผึ่งแดดให้พอหมาด จะนำไปตำต่อไป

5.3.2 องค์ประกอบของปูนปั้น

ปูนสำหรับใช้ปั้นเป็นรูปภาพหรือลวดลายต่างๆ ช่างปั้นปูนสกุลช่างเมืองเพชรบุรีเรียกเป็นสองอย่างด้วยกันคือ ปูนตำกับปูนเพชร การที่เรียกต่างกันเป็นสองอย่างนี้มีคำอธิบายในบทเขียนเรื่อง “ปูนปั้นเมืองเพชร” ของบัวไทย แจ่มจันทร์ ไว้ว่าดังนี้

“ปูนตำ” ช่างปูนปั้นเพชรบุรี เรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า “ปูนเพชร” และที่เรียกว่า “ปูนเพชร” นั้นเป็นเพราะว่าปูนตำเดิมใช้น้ำอ้อยเป็นตัวผสม ปัจจุบันช่างเพชรบุรีใช้น้ำตาลโตนดเป็นตัวผสม

สำหรับองค์ประกอบของปูนปั้นของช่างปั้นปูนสกุลช่างเมืองเพชรบุรี มีองค์ประกอบพื้นฐานเป็นแนวเดียวกันในการทำปูนสำหรับจะนำไปปั้น ดังนี้

5.3.2.1 ปูนขาว

5.3.2.2 กาวหนัง

5.3.2.3 ทรายละเอียด

5.3.2.4 กระจาดฟางแช่น้ำให้หมาด

5.3.2.5 น้ำอ้อยหรือน้ำตาลโตนด

องค์ประกอบสำหรับทำเป็นปูนปั้นนี้มีการกำหนดอัตราส่วนวัสดุที่เป็นองค์ประกอบแต่ละสิ่งต่างๆ กันไปดังนี้

อัตราส่วนแบบที่ 1 ใช้ :

ปูนขาว	3	ชั้น ช่างสุรินทร์ ภาณุมาศ 4 ส่วน
ทรายกับกระจาด	1	ชั้น
น้ำตาล	1	ชองมือ

อัตราส่วนแบบที่ 2 ใช้ :

ปูนขาว	3	กระป๋องนม
ทรายกับกระจาด	1	กระป๋อง
น้ำตาล	1	ทัพพี

อัตราส่วนแบบที่ 3 ใช้ :

ปูนขาว	3	ส่วน
ทรายกับกระจาด	1	ส่วน
กระจาด	5	แผ่น
น้ำตาล	1	กะลา

อนึ่ง อัตราส่วนสำหรับวัสดุแต่ละสิ่งที่จะนำมาผสมเข้าด้วยกันนี้ อาจมีอัตราส่วนต่างกันเป็นอย่างอื่นอีกหลายแบบ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอุปเท่ห์อันเป็นสูตรลับเฉพาะตัวช่างปั้นปูนบางท่านที่ไม่ประสงค์จะเปิดเผย จึงเว้นไว้ที่จะกล่าวในที่นี้

5.3.3 การทำปูนปั้น

การทำปูนปั้น เป็นขั้นตอนต่อจากการเตรียมวัสดุต่างๆ ที่เป็นองค์ประกอบของปูนปั้นนำมาผสมและทำให้เข้าเป็นเนื้อเดียวกัน กับให้เหนียวจับตัวอยู่ได้พอแก่การที่จะทำการปั้นต่อไป

การทำปูนนั้น ขั้นตอนนำปูนขาวผสมกับทรายตามอัตราส่วนดังกล่าวแล้วให้เข้ากันแล้วเอาใส่ลงในครกเติมกระจาดฟางตามส่วน โขลกทำให้เข้ากันสักพักจึงใส่น้ำกาวผสมรวมลงไป โขลกตำต่อไปส่วนผสมเข้ากันเป็นเนื้อเดียว และเหนียวจับกันได้ไม่แตก่วน พอถึงตอนนี้ก็เติมน้ำตาลอ้อย หรือน้ำตาลโตนด ซึ่งทำการแปรรูปด้วยการเคี่ยวให้เป็นน้ำยางเหนียว ใส่ลงไปในปูนที่

ได้ดำไว้ก่อน ทำการโหลกดำปูนกับน้ำตาลให้เข้าด้วยกันสนิท จึงตักปูนดำขึ้นจากครกพักรอไว้สำหรับนำไปปั้นต่อไป

อเน็งการดำปูนบั้นนี้ ช่างปั้นปูนบางท่านผสมน้ำตาลเค็ยวใส่กับน้ำกาวแล้วจึงเจือลงในปูนดำระหวางที่ทำการโหลกดำก็มี แต่ช่างปั้นปูนบางคนจะยังไม่ผสมน้ำตาลเค็ยวขณะโหลกดำปูน เขาจะเก็บปูนที่ดำเหนียวได้ที่แล้วห่อด้วยผ้ากระสอบชุบน้ำพักรอไว้ก่อนที่จะนำไปปั้นต่อเมื่อจะทำการปั้นจึงนำน้ำตาลมาเคล้าให้เข้ากับปูนที่ดำไว้นั้น แล้วเอาใส่ครกโหลกดำให้เข้าเนื้อกันอีกทีหนึ่ง

ปูนปั้นซึ่งผ่านการโหลกดำจนเหนียวได้ที่ดี คือหมายถึงรูปที่มีความเหนียวจัดจนติดปลายสากขึ้นมา ขณะยกสากขึ้นจากกันครกโดยไม่ติดอยู่กับกันครกเลย เมื่อได้ปูนดำได้ที่เช่นนี้แล้ว ถ้ายังไม่ถึงเวลาจะนำไปปั้นทำเป็นรูปภาพหรือลวดลายช่างปั้นปูนก็จะนำลงเก็บพักไว้ในโองปิดฝาให้มิดชิดบ้างหรือใส่โองดินคลุมปิดด้วยผ้ากระสอบชุ่มน้ำคลุมให้มิดเพื่อไม่ให้ปูนจับตัวแห้งเสียก่อนจะถึงเวลานำไปปั้น

5.4 ขั้นตอนการปั้นปูน

การปั้นปูนทำเป็นรูปภาพหรือทำเป็นลวดลายก็ดีมีขั้นตอนในการปั้นเป็นขั้นเป็นตอนดังจะได้อธิบายแต่ละตอนโดยลำดับต่อไปนี้

5.4.1 การร่างแบบ

การปั้นปูนในขั้นต้น ต้องร่างแบบคือเขียนเป็นภาพร่าง เป็นเค้าโครงหยาบๆ ขึ้นบนพื้นที่จะปั้นปูน ให้เห็นโครงงานทั้งหมดที่ต่อไปเสียก่อน การเขียนร่างแบบนี้ ช่างปั้นปูนแต่ก่อนนิยมใช้ถ่านไม้ ซึ่งใช้ต้นพริกนำมาเผาทำเป็นถ่านสำหรับเขียนร่างภาพ ใช้ถ่านไม้ชนิดนี้ร่างลงบนพื้นไปจนเต็มโครงงาน ตรวจแก้ตัวภาพ ตัวลาย และช่องไฟได้จึงหวะ เหมาะสมกลมกลืนสวยงามพอดีแล้วจึงลงเส้นหมึกทับเส้นร่าง

การลงเส้นหมึกนี้ ช่างปั้นปูนใช้พู่กันจุ่มหมึกจีนลงทับไปบนเส้นร่าง หรือลงแก้เส้นร่างให้เข้ารูปบ้างไปโดยลำพัง แต่การลงเส้นหมึกขอได้เข้าใจว่าช่างปั้นปูนเขาจะไม่พิถีพิถันลงเส้นอย่างเรียบร้อยประณีตอย่างกับการเขียนลายปิดทองรดน้ำ เขาจะลงเส้นหมึกอย่างที่ช่างเขียนสีน้ำกาวแต่โบราณเรียกว่า “เขียนกระทบเส้น” ทั้งนี้ก็เนื่องด้วยเส้นหมึกที่ลงไว้บนพื้นนั้น ในเวลาต่อมาก็จะถูกปั้นปูนทับกลบหมดไม่เหลือเส้นรอยให้เห็นได้เลยนั่นเองเช่นนี้ จึงไม่เป็นการจำเป็นต้องเขียนอย่างคัดเส้นอวดฝีมือให้สวยงาม

5.4.2 การขึ้นรูปโกลน

การปั้นปูนลงบนพื้นชนิดต่างๆ เช่น พื้นชนิดก่ออิฐถือปูน พื้นกระดาด เป็นต้นซึ่งเป็นพื้นราบที่มีผิวเรียบ ย่อมเป็นพื้นที่ปูนปั้นจะเกาะหรือจับยึดติดกับพื้นนั้นได้ไม่ลู่ถ่วง หรืออาจไม่มั่นคงอยู่ได้นานๆ ดังนี้ ในขั้นต้นจึงต้องทำสิ่งช่วยการจับยึดให้กับปูนที่จะปั้นทับลงไปขึ้นเสียก่อน สิ่งที่จะช่วยให้ปูนจับยึดกับพื้นที่รองรับอยู่นั้นอาจทำได้ด้วยการใช้เหล็กสลัก หรือลูกขวานสับลงที่พื้นตรงที่จะปั้นปูนนั้นให้เป็นรอยถี่ๆ ทั่วไป ให้เกิดริ้วรอยหยาบพอเป็นสิ่งที่ปูนเกาะจับยึดได้มั่นคง

วิธีหนึ่งกับใช้ไม้ไผ่แก่เหลาทำเป็นลูกทอย ตอกลงตรงพื้นที่จะปั้นปูนลำดับกันไป โดยให้เหลือปลายลูกทอยโผล่พ้นพื้นที่จะปั้นรูปภาพหรือลวดลายนั้นประมาณ 1 องคุลี ก็จะเป็นสิ่งช่วยให้ปูนจับหรือเกาะพื้นที่รองรับอยู่นั้นมั่นคงและถาวรยิ่งขึ้นกว่าวิธีแรก

เมื่อจัดทำสิ่งที่จะช่วยให้ปูนจับยึดพื้นที่จะปั้นปูนทับลงไปแล้ว จึงทำการขึ้นรูปโกลน การขึ้นรูปโกลนนี้คือการใส่ปูนแปะลงไปตามแนวเส้นร่างที่ได้ทำขึ้นเป็นเค้าโครงไว้ โดยใช้เกรียงตักปูนแปะและให้ติดเป็นชั้นบางๆ ให้ทั่วพื้นที่เป็นรูปภาพหรือลวดลาย ทำให้พื้นที่บริเวณนั้นเกิดเป็นผิวขรุขระขึ้น แล้วพักไว้ให้ปูนที่โกลนขึ้นไว้คร่าวแรกนี้หมาดและจับติดพื้นดีพอแล้วจึงขึ้นรูปโกลนชั้นต่อไป

การขึ้นรูปโกลนต่อมาคือการพอกปูนทับลงบนผิวปูนที่โกลนขึ้นเมื่อครั้งแรกให้หนาขึ้นและปั้นทำให้เป็นรูปทรงหยาบๆ พอให้ได้เค้าโครงที่จะปั้นทำส่วนละเอียดเพิ่มเติมชั้นต่อไป

5.4.3 การปั้นรัดรูป-รัดลาย

การปั้นปูนในขั้นนี้ คือการพอกปูนและปั้นทำรูปภาพหรือลวดลายให้สมบูรณ์ตามรูปลักษณะ หรือขนบนิยมอันควรจะเป็นให้สำเร็จเป็นรูปสมบูรณ์ เรียบร้อย และสวยงาม

การปั้นปูนทำให้เป็นรูปภาพหรือลวดลายให้สำเร็จตามขั้นตอนนี้ ช่างปั้นปูนจะต้องใช้ความสามารถในฝีมือ ความคิด ความรู้สึกในการแสดงออก จินตนาการและประสบการณ์ในการทำงานศิลปกรรมประเภทนี้เพื่อถ่ายทอดออกมาในการปั้นปูนอย่างเต็มความสามารถ จึงจะแสดงการรัดรูป หรือรัดลาย ให้ดูสมจริงสมจังและมีคุณภาพควรแก่การดูชม

5.5 ขนบนิยมและความเชื่อในการแสดงออกงานปั้นปูน

การปั้นปูนของช่างปั้นปูนสกุลช่างเมืองเพชรบุรีดำเนินมาด้วยขนบธรรมเนียมและความเชื่อที่สืบทอดมาแต่บูรพาจารย์วิชาช่างปั้นปูน หรือยึดถือแบบอย่างที่มีมาแต่ก่อนเป็นบรรทัดฐานในการทำงานปั้นปูนเป็นมาดังนี้โดยลำดับ ขนบนิยมและความเชื่อในการแสดงออกทางงานปั้นปูนดังกล่าวนี้ พึงอ้างข้อเขียนจากเรื่องปูนปั้นเมืองเพชรซึ่งบัวไทย แจ่มจันทร์ ได้พรรณนาไว้ดังนี้

ในสมัยอยุธยาตอนปลาย และสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ลายปูนปั้นหน้าบันโบสถ์มีการใช้ลายเข้าประกอบตกแต่งเป็นพื้นหลัง ช่วยทำให้ส่วนประธานซึ่งเป็นรูปพระนารายณ์ทรงครุฑเด่นมาก บางแห่งมีการสร้างรูปเทวดานั่งแท่น บางแห่งมีการสร้างรูปการสัประยุทธิ์ในเรื่องรามเกียรติ์ ลายที่เป็นพื้นหลังมักจะเป็นลายก้านขดเทพพนม ลายก้านขดหัวราชสีห์ หรือลายช่อหางโต ลักษณะที่มีลายประกอบด้านหลังนี้เองที่ช่างปูนปั้นเพชรบุรีเรียกกันว่า “ตัวทับลาย”

“ตัวทับลาย” ช่างเพชรบุรีประกวดประชันมากเพราะเป็นการแสดงฝีมือเทคนิควิธีการและแนวความคิด ส่วนใหญ่ก็นำเอาเทพในแบบต่างๆ รูปพุทธประวัติตอนใดตอนหนึ่งมาเป็นส่วนประธานของหน้าบันโบสถ์ ส่วนซุ้มประตู ซุ้มหน้าต่างโบสถ์ ก็ใช้รูปสี่ประยุคต์ในเรื่องรามเกียรติ์เป็น “ตัวทับลาย”

ขนบนิยมและความเชื่อในการแสดงออกงานปูนปั้นในปัจจุบันนี้ ยังมีแสดงในข้อเขียนเรื่องเกี่ยวกับปูนปั้นเมืองเพชรบุรีอีกตอนหนึ่งว่า

“ช่างปูนปั้นโดยเฉพาะปูนปั้นเพชรบุรี ได้นำรูปแบบของการแกะสลักไม้ประยุกต์ขึ้นเป็นงานปูนปั้นโดยการปั้นลอยยื่นออกมาจากผนังหน้าบ้าน และบางตอนก็มีการปั้นลายสอดสลักพันเกี่ยวและใช้โครงลวดเข้าช่วยในการยึดเหนี่ยว ซึ่งก็ให้ความรู้สึกในอีกลักษณะหนึ่งที่แตกต่างไปจากสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น”

5.6 การตกแต่งงานปูนปั้น

งานปูนปั้นที่สำเร็จแล้วปรกติจะมีผิวเป็นสีขาว ซึ่งเป็นสีเดิมอันเป็นธรรมชาติของปูนขาวที่นำมาใช้ปั้น งานปั้นปูนที่มีผิวเป็นสีขาวสะอาดเช่นนี้ สังเกตว่าขึ้นอยู่กับความนิยมในหมู่ช่างปั้นปูนและคนทั่วไปในย่านเมืองเพชรบุรีมาก กระนั้นก็ดีความนิยมตกแต่งงานปูนปั้นที่ได้ทำให้มีลักษณะต่างไปจากความนิยมงานปั้นบนตึกกล่าวข้างต้น ก็มิอยู่ในงานปั้นปูนสกุลช่างเมืองเพชรบุรีด้วยเป็นหลายอย่างหลายวิธีด้วยกัน ซึ่งจะได้อธิบายโดยลำดับต่อไปนี้

5.6.1 การตกแต่งด้วยการลงรักปิดทอง

งานปั้นปูนซึ่งได้รับการตกแต่งด้วยการทาร์กับนผิวงานปั้นปูนแล้วปิดทองคำเปลวทับเป็นอย่างปึกทองทึบ เป็นวิธีและขนบนิยมในการตกแต่งแบบหนึ่งซึ่งพบได้ในงานปั้นปูนประเภทพระพุทธรูปปฏิมา ซึ่งมีทั้งที่เป็นพระพุทธรูปปฏิมาประธานในพระอุโบสถ และพระพุทธรูปปฏิมาลำดับในระเบียง

5.6.2 การตกแต่งด้วยการลงรักปิดทองร่องกระจก

งานปั้นปูนซึ่งได้รับการตกแต่งด้วยวิธีนี้ มักเป็นงานปั้นตกแต่งหน้าบ้านไดโอบสถ์วิหาร ชุ่มประตูทางเข้าวัด เป็นต้น ซึ่งปิดทองส่วนที่เป็นลวดลายและรูปภาพให้เป็นผิวสีทอง ส่วนที่เป็นพื้นภาพและพื้นลายนั้นใช้กระจกสีประดับเพื่อขับให้ตัวภาพหรือลวดลายดูเด่นออกมา

5.6.3 การตกแต่งด้วยการถมพื้นเป็นสี

งานปูนปั้นซึ่งได้ทำการตกแต่งด้วยวิธีการนี้ มีลักษณะเด่นอยู่ที่การปล่อยให้หางานปั้นส่วนที่เป็นรูปภาพและลวดลายให้คงสีปูนขาวตามธรรมชาติไว้ทั้งหมด แต่ในส่วนพื้นภาพและพื้นลวดลายที่เป็นช่องไฟนั้นระบายสีถมพื้นให้เป็นสีทั้งหมดเพื่อให้สีพื้นช่วยขับส่วนรูปภาพและลวดลายลอยเด่นขึ้นมาจากพื้น และเห็นกระจกชัดเจน สวยงาม ซึ่งเป็นวิธีการตกแต่งต่างไปอีกแบบหนึ่ง

5.6.4 การตกแต่งด้วยการระบายสีบนงานปั้นปูน

งานปั้นปูนที่ได้รับการตกแต่งด้วยวิธีนี้ มีทั้งประเภทงานปั้นแต่งหน้าบ้าน ชุ่มประตู ชุ่มหน้าต่าง เป็นต้น วิธีการตกแต่งได้ใช้สีชนิดสีฝุ่นเขียนระบายลงบนส่วนที่เป็นรูปภาพและลวดลาย สอดสลักต่างๆ สี

5.6.5 การตกแต่งด้วยการทำปูนปั้นให้เป็นสี

งานปูนปั้นตกแต่งด้วยวิธีการตามหัวข้อนี้ควรกล่าวได้ว่าเป็น “ลักษณะพิเศษของงานปูนปั้นสกุลช่างเพชรบุรี” โดยแท้ งานปูนปั้นที่มีลักษณะพิเศษนี้ เป็นงานประเภทตกแต่งหน้าบันที่สร้างขึ้นด้วยปูนที่มีสีน้ำตาลลอมแดงหรือสีน้ำตาลหมาก ปั้นเป็นลวดลายและรูปภาพขึ้นอย่างวิจิตรประณีต ออกสีน้ำตาลแดงครีดยิ่งไปทั้งหน้าบันดูไม่จืดตา ซึ่งวิธีการและกลวิธีในการทำปูนปั้นให้ออกสีน้ำตาลหมาก อยู่ในเนื้อปูน และคงทนราวกับย้อมไม้เช่นที่ปรากฏให้เห็นบนหน้าบันโบสถ์ ณ วัดเขายันไดอิฐ เป็นต้น ดูจะยังเป็นความลึกลับยากแก่การสืบค้นไปถึงวิธีการที่ช่างปั้นปูนแต่โบราณได้ทำขึ้นไว้

สุนทรียภาพของประติมากรรมปูนปั้นสกุลช่างเมืองเพชรบุรี

สุรศักดิ์ เจริญวงศ์ (2549 : 50 - 53) ได้อธิบายว่า สุนทรียภาพเชิงประติมากรรม ปูนปั้นสกุลช่างเพชรบุรี ประกอบด้วยความสัมพันธ์ดังนี้

1. สุนทรียภาพในโครงสร้างทางวัตถุ

1.1 วัสดุ ปูนสดประกอบจากวัสดุที่ต้องเตรียมปูนและนำมาผสมและตำปูลหลาย ชนิด ประกอบด้วยปูนขาว ทรายละเอียด กาว เปลือกประดู่ น้ำตาลโตนด กระดาษฟาง ทำให้เกิดคุณค่าความงามทางวัสดุพื้นผิว ปูนสีชาวมั่น ซึ่งเป็นเสน่ห์ของงานปูนปั้น

1.2 เทคนิค ตั้งแต่การเตรียมพื้น การปั้นขึ้นหุ่น การโคลนหุ่น การปั้นรูปรัดรูป รัตส่าย การกด การบีบ การพอกเพิ่ม การลดสร้างปริมาตร ความนูนสูงต่ำ และการเก็บรายละเอียด

1.3 ฝีมือ มีความแนบเนียนในฝีมือ รู้และเข้าใจในชีวิตของปูนสด การนำปูนสดมาสร้างงาน การเตรียมปูน เตรียมพื้น ร้างแบบ ปั้นรูปโคลน ที่ต้องใช้ทักษะความชำนาญพิเศษ เนื่องจากปูนมีระยะเวลาสดและเหนียวอยู่ด้วยระยะหนึ่ง จึงต้องมีสัมพันธ์กันระหว่างแนวคิด วัสดุ เทคนิค ฝีมือของช่าง งานปูนปั้นไม่สามารถทำให้ละเอียดประณีต เหมือนเทคนิคปั้นหล่อโลหะประดับมุก ลายรดน้ำ หรืองานเขียนสี แต่เน้นเป็นงานที่สร้างอารมณ์ คุณค่าในงานปูนปั้นเทคนิคฝีมือช่างเพชรบุรี จึงเป็นเสน่ห์หนึ่งถัดมาจากวัสดุ

ช่างปูนปั้นเพชรบุรี มีวิธีการสร้างภาพที่ใช้ลายเข้าประกอบตกแต่งเป็นพื้นหลัง ซึ่งเรียกว่า “ตัวทับลาย” มีลักษณะที่พิเศษกว่าที่อื่น มีนักวิชาการบางท่านถึงกับบอกว่า ช่างปูนปั้นเพชรบุรีได้นำเอารูปแบบของการแกะสลักไม้มาประยุกต์เป็นงานปูนปั้น ปั้นลอย จากผนังบางตอน ลวดลายสอดรับสลับพันเกี่ยว ใช้โครงลวดเข้าช่วยในการยึดเหนี่ยว แตกต่างไปจากสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น

2. สุนทรียในการแสดงออกของงานปูนปั้นสกุลช่างเพชรบุรี งานปูนปั้นสกุลช่างเพชรบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อรับใช้พุทธศาสนา ทั้งคติ ความเชื่อ ความบันเทิงใจ จากเรื่องราวของศาสนาเป็นจุดเริ่มต้น เป็นเครื่องนำทางผลักดันให้สร้างงานปูนปั้นประเภทต่าง ๆ เช่น

2.1 งานปูนปั้นที่สร้างเป็นรูปเคารพ มีความทรงคุณค่าในตัวเอง ส่วนใหญ่คือรูปพุทธรูปปฏิมา สร้างขึ้นเพื่อเป็นสิ่งแทนพระพุทธรูปองค์และพระพุทธรูปเป็นรูปแบบแนวอุดมคติ

2.2 งานปูนปั้นที่สร้างขึ้นเป็นเครื่องตกแต่งเป็นงานประติมากรรมที่แฝงอยู่ในงานศิลปกรรมประเภทอื่นๆ จะเห็นได้ว่า ที่วางกับส่วนตกแต่งด้วยงานปูนปั้นกระจายอยู่ทุกส่วนในอาคาร เป็นส่วนเสริมที่เหมาะสมกับตำแหน่งพื้นที่สัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

2.2.1 องค์ประกอบตกแต่งเป็นลวดลาย

2.2.2 องค์ประกอบตกแต่งเป็นภาพสัญลักษณ์สะท้อนความเชื่อไทรภูมิ

2.2.3 องค์ประกอบตกแต่งเป็นเรื่องราว

การพัฒนาศิลปะปูนปั้นสกุลช่างเพชรบุรี ผ่านกาลเวลา ผ่านยุคสมัยมายาวนาน มีความหลากหลายในด้านองค์ประกอบรูปแบบและแนวความคิดสร้างสรรค์ มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งเป็นไปตามกระแสการเปลี่ยนของยุคสมัยในสังคม อย่างไรก็ตามปูนปั้นเป็นสัญลักษณ์แห่งภูมิปัญญาที่เชิดหน้าชูตาของเมืองเพชรบุรี มีสายสกุลของช่างฝีมือรักษาสืบต่อกันได้นานกว่าที่อื่นๆ

6. ความสำคัญของศิลปะปูนปั้นต่อศิลปกรรมและศิลปะวัฒนธรรมไทย

ศิลปกรรมคือสิ่งที่ผลิตสร้างสรรค์ (ราชบัณฑิตยสถาน. 2538 : 783) และขยายความต่อคำว่าศิลปะ ราชบัณฑิตยสถาน (2538 : 15) ได้ให้ความหมายของศิลปกรรมว่า ศิลปกรรม คือ สิ่งที่ผลิตสร้างขึ้นเป็นผลแห่งความคิดสร้างสรรค์ ของมนุษย์ที่แสดงออกมาในรูปลักษณะต่างๆ ซึ่งสุนทรีย์ภาพ ความประทับใจ หรืออารมณ์สะเทือนใจ

ศิลปกรรมเป็นลักษณะความหมายที่มุ่งผลงานของศิลปะ ซึ่งสามารถสร้างได้ทั้ง วิจิตรศิลป์ (Fine art) และศิลป์ประยุกต์ (Applied art) ซึ่งผลงานปูนปั้นเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างงานประติมากรรมไทย มีความสำคัญต่อศิลปะในกลุ่มนั้น ทั้งสถาปัตยกรรมและประติมากรรมไทย เป็นต้น

ส่วนศิลปะวัฒนธรรม มีความหมายครอบคลุมถึงหลายๆ สิ่ง รวมถึงศิลปกรรมที่เป็นผลจากความคิดของมนุษย์ในชุมชนนั้นๆ ดังนั้นศิลปะปูนปั้นไทยจึงมีความเกี่ยวข้องกับศิลปะวัฒนธรรมไทยตามลำดับ

6.1 ความสำคัญของศิลปะปูนปั้นกับประติมากรรมไทย

ศิลปะปูนปั้นเป็นส่วนหนึ่งของประติมากรรมไทย เพราะประติมากรรมคือ งานศิลปกรรมโดยวิธีการปั้น การแกะสลัก การหล่อ หรือวิธีการอื่นใดก็ตาม ซึ่งเป็นรูปที่มีปริมาตรสัมผัสได้ด้วยรูปแบบต่างๆ กัน เช่น ภาพมนุษย์ สัตว์ และสิ่งอื่นๆ หรือลวดลายต่างๆ หรือสร้างรูปแบบที่ประดิษฐ์ขึ้นอื่นๆ มีผลทางศิลปะแห่งความงาม (กรมศิลปากร. 2534 : 8) จากความหมายดังกล่าวทั้งด้านกรรมวิธีที่ใช้สร้างงานประติมากรรมโดยเฉพาะช่างไทยที่นิยมกรรมวิธีนี้ ทำให้ศิลปะปูนปั้นไทยมีความสำคัญต่อศิลปกรรมและศิลปะวัฒนธรรม ในด้านประติมากรรม พอสรุปได้ดังนี้

จากหลักฐานงานปูนปั้นในอดีตซึ่งผู้เชี่ยวชาญได้ยืนยันว่า มีการใช้ปูนปั้นสร้างงานศิลปกรรมตั้งแต่ก่อนยุคศิลปะสมัยทวารวดี การใช้ศิลปะปูนปั้นสร้างงานประติมากรรมได้ทุกรูปแบบ ทั้งรูปทรงลอยตัวและรูปทรงที่มีพื้นหลังรองรับ ปรากฏหลักฐานประติมากรรมปูนปั้นในรูปแบบต่างๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความนิยมของช่างไทยต่อการใช้กรรมวิธีปูนปั้น เนื่องจากเป็นกรรมวิธีที่สะดวกมีความยืดหยุ่นในการทำงานและออกแบบสูงที่สำคัญคือความรวดเร็วในการสร้างศิลปกรรมกว่าวัสดุอื่นๆ โดยเฉพาะการใช้หินสลักกับปูนปั้นจะได้รับความทนทานใกล้เคียงกัน ต่างกันที่ระยะเวลาและความอ่อนช้อยสวยงาม ทำให้ศิลปะปูนปั้นได้รับความนิยมจากช่างและประติมากรไทย

6.2 ความสำคัญของศิลปะปูนปั้นกับสถาปัตยกรรมไทย

ปูนปั้นเป็นกรรมวิธีหนึ่งสร้างผลงานศิลปกรรมได้คงทนถาวรมากกว่ากรรมวิธีหนึ่ง ดังนั้นอาคารต่างๆ ที่ก่อด้วยศิลาแลง หิน หรืออิฐ สามารถใช้ปูนฉาบและปั้นประดับตกแต่งเพื่อความสวยงาม จึงทำให้งานปูนปั้นเป็นส่วนสำคัญในองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมไทยตั้งแต่สมัยโบราณ โดยเฉพาะการใช้เป็นวัสดุก่อสร้างและการใช้เป็นกรรมวิธีสร้างงานประติมากรรมประดับสถาปัตยกรรม (ภิญโญ สุวรรณคีรี. 2539 : 9) จึงทำให้ศิลปะปูนปั้นมีความสำคัญกับสถาปัตยกรรมไทย โดยมีเหตุผลสรุปได้ดังนี้

จากหลักฐานปูนปั้นในอดีตที่นักโบราณคดีได้ยืนยันว่าเป็นศิลปะในสมัยต่างๆ นั้น พบว่ามีการใช้ปูนขาวหรือศิลปะปูนปั้นในการประดับสถาปัตยกรรมตั้งแต่สมัยทวารวดีจนถึงปัจจุบันปูนปั้นเป็นงานที่ควบคู่และสัมพันธ์กับรูปทรงสถาปัตยกรรมไทย จนในปัจจุบันสถาปัตยกรรมไทยบางประเภทจึงต้องมีการใช้ปูนปั้นประกอบ เช่น ส่วนของซ้อฟ้าใบระกา หางหงส์ บัวต่างๆ หัวเสาและหน้าบัน ซึ่งทำให้ปูนปั้นเป็นกรรมวิธีที่สำคัญในการสร้างสถาปัตยกรรม ที่บังบอก หรือแสดงความ เป็นสถาปัตยกรรมไทยด้วยการประดับผลงานปูนปั้น (เป็รื่อง เปลียนสายสืบ. 2539 : 16)

กรรมวิธีปูนปั้นเป็นกรรมวิธีที่ใช้ประดับตกแต่งสถาปัตยกรรมไทยที่ก่อสร้างจากวัสดุได้หลายอย่าง เช่น ศิลาแลง หิน อิฐ หรือแม้แต่วัสดุพื้นผิวที่เป็นไม้ที่อุโบสถ วัดพระสิงห์ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

ด้วยเหตุดังกล่าว ทั้งหลักฐานงานปูนปั้นที่ใช้ประดับสถาปัตยกรรมในอดีตที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของปูนปั้นกับรูปทรงสถาปัตยกรรมแบบไทย จึงทำให้เกิดขนบธรรมเนียมในการใช้ปูนปั้นประกอบหรือประดับสถาปัตยกรรมไทยบางอย่าง โดยเฉพาะทางสิ่งก่อสร้างชั้นสูงและความสะดวก รวดเร็วของกรรมวิธีของศิลปะปูนปั้นที่ตกแต่งได้ทุกวัสดุรองรับ จึงทำให้เกิดความสำคัญของศิลปะปูนปั้นไทยกับสถาปัตยกรรมไทย

6.3 ความสำคัญของศิลปะปูนปั้นไทยกับพุทธศาสนา

ศิลปกรรมแขนงต่างๆ ที่อยู่ในประเทศไทย ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับศาสนาโดยเฉพาะ พุทธศาสนา ดังนั้น ประติมากรรมต่างๆ จึงมีความสัมพันธ์กับพุทธศาสนาอย่างมาก (สำนักนโยบาย และแผนสิ่งแวดล้อม. 2539 : 108; เฉลียว ปิยะชน. 2540 : 7) พุทธศิลป์ต่างๆ จึงเป็นผลต่อ พุทธศาสนาและในทางกลับกันพุทธศาสนาก็มีผลต่อศิลปะต่างๆ จนกลายเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น และชาติที่แสดงออกถึงจิตใจ ความเคารพเลื่อมใส ศรัทธาต่อพุทธศาสนา

พุทธศาสนาเริ่มเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยตั้งแต่ช่วงสมัยทวารวดีและในขณะ เดียวกันนั้นที่นักโบราณคดีค้นพบงานปูนปั้นประดับสถูปเจดีย์หรือพุทธปฏิมา ซึ่งผู้เชี่ยวชาญ สันนิษฐานว่า เป็นศิลปะที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน ภายหลังต่อมาค้นพบหลักฐานงาน ปูนปั้นที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาทั้งศาสนสถานและศาสนวัตถุ แสดงให้เห็น ว่าศิลปะปูนปั้นไทยมี ความสำคัญกับพุทธศาสนา

การใช้ศิลปะปูนปั้นในการสืบทอดพระพุทธศาสนาหรือถ่ายทอดเรื่องราวของศาสนา นพวัฒน์ สมพันธ์ (2540 : 55) กล่าวว่า ภาพเล่าเรื่องชาดกหรือประวัติของศาสนาทำให้คนที่พบเห็น เกิดความเข้าใจเป็นการเล่าเรื่องโดยภาพ และยังช่วยให้คนอ่านหนังสือไม่ออกเข้าใจเรื่องต่างๆ ภาพเล่าเรื่องนี้เป็นเหมือนการสอนแบบจัดนิทรรศการ ช่วยให้ผู้ดูให้คนที่อ่านหนังสือไม่ออกเข้าใจ เรื่องต่างๆ ภาพเล่าเรื่องนี้เป็นเหมือนการสอนแบบจัดนิทรรศการ ช่วยให้ผู้ดูได้ความรู้พร้อมความ เพลิดเพลินโดยเฉพาะในสมัยอยุธยาที่มีการสร้างบรมประติมากรรมเพื่อแสดงเรื่องราวศาสนา พุทธประวัติ หรือชาดก ที่วัดไผ่ล้อม ท่าวุ้ง จังหวัดลพบุรี และวัดไชยวัฒนาราม จังหวัดอยุธยา ผลงานปูนปั้นเหล่านี้ นำจำบงบอกถึงความเชื่อของการที่จะสืบทอดหรือบอกเล่าเรื่องราวของพุทธศาสนาให้กับคนรุ่นหลัง รับรู้ด้วยความคงทนของกรรมวิธีปูนปั้นและความสวยงามที่ผู้ประดิษฐ์ได้ถ่ายทอดด้วยศิลปะปูนปั้น เพื่อให้ผู้พบเห็นเกิดความเลื่อมใส ศรัทธา และสร้างความสงบ สบายตาสบายใจ พร้อมซึมซาบเรื่อง รวของพุทธศาสนาผ่านภาพปูนปั้นเหล่านี้

ด้วยเหตุนี้ ศิลปะปูนปั้นไทยจึงมีความสำคัญต่อพุทธศาสนาด้วยหลักฐานที่ค้นพบ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าปูนปั้นมีความสำคัญกับการสร้างศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับ พุทธศาสนาและมีการใช้สร้างในหลายรูปแบบทั้งศาสนสถานและพุทธปฏิมา รวมถึงศาสนวัตถุอื่นๆ อาจเนื่องจากสาเหตุของความต้องการสืบทอดพุทธศาสนาให้คนรุ่นหลังเกิดความเลื่อมใสศรัทธาได้ คงทนตามความคงทนของกรรมวิธีปูนปั้น และเกิดความซาบซึ้งในเรื่องราวของพุทธศาสนาด้วย ศิลปะที่ช่างใช้ในการออกแบบหรือสร้างศาสนสถานหรือ ศาสนวัตถุนั้น

6.4 ความสำคัญของศิลปะปูนปั้นไทยกับการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์ศิลปะและโบราณคดี

ผลงานปูนปั้นที่ถูกค้นพบเป็นส่วนหนึ่งจากการศึกษาค้นคว้าของนักโบราณคดี และนักประวัติศาสตร์อาศัยผลงานศิลปกรรมจากปูนปั้นในการวิเคราะห์ ตีความ ถึงเรื่องราวในอดีตที่ตั้งเป้าหมายไว้ ดังนั้นศิลปะปูนปั้นกับการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีมีความสัมพันธ์และสำคัญ โดยเหตุผลสรุปได้ ดังนี้

ความสำคัญต่อการศึกษาวิวัฒนาการของศิลปะไทย สามารถใช้ลวดลายของงานปูนปั้นและวัสดุเส้นใยต่างที่เป็นผลจากสภาพทางเศรษฐกิจ การเกษตรกรรม หรือสภาพสังคม มาศึกษาเชิงวิวัฒนาการของศิลปะไทยจากงานปูนปั้น นอกจากนี้ยังสามารถศึกษาเปรียบเทียบกับกรรมวิธีและวัสดุอื่นๆ ที่ใช้ประดับสถาปัตยกรรม เช่น จำหลักหิน ไม้สลักฉลุ ภาพจิตรกรรมฝาผนัง งานประดับมุก ฯลฯ (สันติ เล็กสุขุม. 2532 : 6) หรือในเชิงประติมากรรม เช่น นำมาใช้ศึกษาเปรียบเทียบกับพระพุทธรูปในยุคสมัยต่างๆ กับงานศิลปะจากวัสดุอื่นๆ

ด้วยเหตุดังกล่าว ปูนปั้นสามารถใช้ศึกษาวิวัฒนาการด้านประวัติศาสตร์และสามารถใช้วิเคราะห์ตีความถึงเรื่องราวบางอย่างในอดีต ทำให้ศิลปะปูนปั้นไทยมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี

6.5 ความสำคัญของศิลปะปูนปั้นไทยกับภูมิปัญญาไทย

ศิลปกรรมที่สร้างจากปูนปั้นที่พบในหลายแห่งทั่วโลกก็มีกรรมวิธีและสัดส่วนของส่วนผสมปูนแตกต่างกันออกไปเช่นกันในประเทศไทยภูมิภาคต่างๆ ช่างและศิลปินผู้สร้างงานปูนปั้นก็มีส่วนผสมของปูนต่างกันออกไปตามวัสดุต่างๆ จึงสามารถเรียกผลงานปูนปั้นว่าเป็นเทคโนโลยีชาวบ้านหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน (กำจร สุนพงษ์ศรี. 2539 : 53) ซึ่งทำให้ปูนปั้นมีความสำคัญต่อคนไทยในด้านภูมิปัญญาด้วยเหตุผลสรุปได้ดังนี้

กรรมวิธีปูนปั้นเป็นกรรมวิธีแสดงความฉลาดและสร้างสรรค์ของคนไทย เกิดจากการคิดค้นทดลองวัสดุใกล้ตัวและปรับใช้กับวัสดุในท้องถิ่น วัสดุส่วนประกอบของงานปูนปั้นจัด เป็นวัสดุที่ราคาต่ำหรือเป็นวัสดุที่ไม่มีราคาในบางท้องที่ นอกจากนี้กรรมวิธีปูนปั้นเป็นกรรมวิธีที่แสดงให้เห็นถึงความคิดยืดหยุ่นของคนไทยกรรมวิธีปูนปั้นเป็นกรรมวิธีที่สามารถพอกเพิ่มหรือสกัดตัดทอนได้ง่ายทุกขณะแม้แต่สร้างผลงานนั้นเสร็จ เรียกได้ว่าเป็นวิธีการที่มีความยืดหยุ่นซึ่งสอดคล้องกับสังคมไทย (สันติ เล็กสุขุม. 2539 : 63)

กรรมวิธีปูนปั้นยังเป็นกรรมวิธีสมบูรณ์ไม่ต้องผ่านกรรมวิธีกระบวนการอื่นๆ ใตต่อไป (นนทิวรรณ จันทนะผลิน. 2539 : 65) หรือเรียกว่าเป็นประติมากรรมวิธีตรง (direct Sculpture) (ราชบัณฑิตยสถาน. 2530 : 56) จินตนาการของประติมากร ไม่ถูกบิดเบือนจากกระบวนการอื่นๆ

ด้วยเหตุดังกล่าวนี้นี้ กรรมวิธีของศิลปะปูนปั้นไทยเป็นกรรมวิธีที่แสดงภูมิปัญญาทั้งการทดลองค้นคว้า การแก้ปัญหา ที่แสดงความยืดหยุ่นและสมบูรณ์ในกระบวนการแสดงออก

7. คุณค่าของศิลปะปูนปั้นเมืองเพชรบุรี

ศิลปะปูนปั้นไทยมีความสำคัญและมีคุณค่าอย่างยิ่ง เป็นเรื่องที่ต้องศึกษาในหลายมิติ เริ่มต้นก่อนการศึกษาคุณค่าศิลปะปูนปั้นไทยจึงควรศึกษาทำความเข้าใจเรื่องคุณค่าของศิลปะในมุมกว้าง เป็นอันดับแรก

กิริติ บุญเจือ (2522 : 47) ได้ให้ความหมายของคำว่า “คุณค่า” หมายถึงระดับของการประเมินค่าข้อเท็จจริงในแง่ต่างๆ

ประเสริฐ ศิลรัตน์ (2525 : 78) ให้ความหมายของคุณค่า คือ ระดับของการประเมินค่าข้อเท็จจริงในแง่ต่างๆ โดยอาศัยกฎเกณฑ์เงื่อนไขทั้งที่เป็นเฉพาะตัว ได้แก่ พื้นฐานประสบการณ์ ความรู้สึกชอบหรือไม่ชอบ อารมณ์และสภาวะจิตในขณะประเมิน ฯลฯ ส่วนเงื่อนไขกฎเกณฑ์ที่เป็นข้อตกลงร่วมกัน ได้แก่ กฎ หรือข้อกำหนดต่างๆ ที่เป็นแกนร่วมใช้ยึดถือในการประเมิน ซึ่งข้อตกลงร่วมกันนี้จะมีความแตกต่างกันออกไปตามสภาพของกาลเวลาและสถานที่

ราชบัณฑิตยสถาน (2538 : 282) ได้ให้ความหมายในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 โดยให้ความหมายของคำว่า "คุณ" หมายถึง ความดีที่มีอยู่ในสิ่งต่างๆ ส่วนคำว่า "ค่า" ให้ความหมายสามความหมาย ความหมายแรก หมายถึง คุณประโยชน์ในตัว of สิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเกิดเป็นเงินไม่ได้ เช่น ของสิ่งนี้หาค่ามิได้ ส่วนความหมายที่สองหมายถึง คุณประโยชน์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งอาจคำนวณหรือประเมินเป็นราคาได้ เช่น ทองคำมีค่ามากกว่าก้อนหิน ส่วนความหมายที่สามหมายถึง จำนวนเงินหรือสิ่งอื่นที่จ่ายให้หรือรับไป เช่น ค่าจ้าง ค่าเช่า ค่าโดยสาร ซึ่งจากความหมายที่กล่าวมาจะสรุปและรวมความของคำว่า คุณค่า ที่เกี่ยวข้องกับ การศึกษาทางศิลปะ หมายความว่าดังนี้ คุณค่า หมายถึง ความดีและคุณประโยชน์ที่มีอยู่ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งเกิดเป็นเงินไม่ได้

สำหรับงานปูนปั้นเมืองเพชรบุรี เป็นศิลปกรรมประจำเมืองที่มีคุณค่าสำคัญ เป็นสิ่งเชิดหน้าชูตาเมืองเพชรบุรี เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งคุณค่านี้ (โสภณ จงสมจิต. 2548 : 41 - 44) ได้ประมวลให้ทราบดังต่อไปนี้

คุณค่าทางด้านศิลปกรรม

งานปูนปั้นที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นตามสถานที่ต่างๆ ที่ปรากฏให้พบเห็นได้โดยทั่วไป ในเมืองเพชรบุรีนั้น จัดว่าเป็นงานประติมากรรมแบบไทยประเพณี ที่บรรดาช่างปั้นปูนในแต่ละสมัยได้แสดงออกถึงความสามารถในการสร้างสรรค์ ดำเนินไปบนพื้นฐานแห่งหลักการทัศนศิลป์อย่างครบถ้วน นับตั้งแต่การนิรมานรูปลักษณะที่เพียบพร้อมด้วยศิลปะลักษณะ การผูกกลดลายการผูกภาพเป็นเรื่องราวเป็นองค์ประกอบในแต่ละที่ๆ มีความลงตัวเหมาะสมกับความประสงค์ในการแสดงออกตามความมุ่งหมายและสาระที่สำคัญยิ่ง คือบรรดาช่างปั้นปูนเมืองเพชรบุรีที่สร้างงานปูนปั้นแม้ต่างกาลเวลากันก็ตาม แต่สามารถแสดงลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์งานปูนปั้น เป็นภาพรวมของงานปูนปั้นเมืองเพชรบุรีได้อย่างเด่นชัด และต่อเนื่องกันโดยมิได้ขาดสาย ตัวอย่างภาพรวมที่เป็นเอกลักษณ์ของงานปูนปั้นเมืองเพชรบุรีกรณีหนึ่ง คือ งานปูนปั้นที่วัดสี่วัดตุ้ม โดยไม่นิยม

ระบายหรือลงรักปิดทองทับงานปูนปั้นให้เสียคุณค่าสีปูนตามธรรมชาติ ลักษณะเด่นที่เป็นภาพรวมของงานปูนปั้นเช่นว่านี้พียงเห็นได้ทั่วไปในที่ๆ มีงานปูนปั้นในเมืองเพชรบุรี

คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์

งานปูนปั้นเมืองเพชรบุรี ได้รับการสร้างทำขึ้นประดับตกแต่งศาสนสถาน มีมาแต่โบราณกาลและได้รับการสร้างทำขึ้นเรื่อยๆ กันในแต่ละที่ๆ ต่อภายหลังเป็นลำดับต่อมา งานปูนปั้นในย่านเมืองเพชรบุรี จึงมีรูปแบบหลากหลายที่บ่งแสดงรูปลักษณะในแต่ละกาลเวลานับแต่สมัยก่อนกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีแห่งสยามประเทศ ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาซึ่งมีอายุยาวนานกว่า 400 ปี และยังไม่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ต่อมาถึง 200 ปีเศษ ปรากฏให้เห็นเป็นหลักฐานที่เป็นประโยชน์แก่การศึกษาประวัติศาสตร์ศิลป์ โดยเฉพาะด้านประติมากรรมประเภทรูปปั้นของเมืองเพชรบุรี และการแพร่กระจายงานศิลปกรรมประเภทนี้ไปสู่ที่แห่งอื่น หรือเพื่อการศึกษาเปรียบเทียบงานปูนปั้นร่วมสมัยในที่แห่งอื่นได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เนื่องด้วยในย่านเมืองเพชรบุรี เป็นแหล่งสร้างสมและผดุงรักษา งานศิลปกรรมประเภทปูนปั้นที่ได้รับการสร้างขึ้นระหว่างเวลานานกว่า 6 ศตวรรษไว้ได้จำนวนมากที่สุดกว่าบรรดาหลักฐานงานปูนปั้นที่มีในเมืองอื่นๆ ในภาคกลาง ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ งานปูนปั้นเมืองเพชรบุรีจึงเป็นสิ่งมีคุณค่าในการศึกษาประวัติศาสตร์ศิลป์

คุณค่าทางด้านคติความเชื่อและขนบนิยม

งานปูนปั้นที่ปรากฏอยู่ตามศาสนสถานต่างๆ ทั่วไปในย่านเมืองเพชรบุรี แสดงให้เห็นและเป็นที่ควรทราบได้ว่าชาวเมืองเพชรบุรี มีคติความเชื่อและขนบนิยมที่มีต่องานปูนปั้นดังประมวลไว้ได้ดังนี้

- งานปูนปั้นเป็นการช่างและศิลปกรรมที่เป็นศิลปะสมบัติของเมืองเพชรบุรีโดยแท้
- งานปูนปั้นเหมาะสมแก่การสร้างทำขึ้นเพื่อตกแต่งอาคารสถานประเภทเครื่องก่อ ซึ่ง

ชาวเมืองเพชรบุรีให้ความสำคัญอาคารประเภทนี้มาก

- งานปูนปั้นเป็นงานศิลปกรรมที่ได้อาศัยวัตถุดิบ คือ ปูนขาว ทรายแม่น้ำ กาวหนังสัตว์ และเชื่อน้ำตาล ที่มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ในพื้นที่ เป็นวัตถุดิบปัจจัยสำคัญในการสร้างสรรค์งานปูนปั้นกับทั้งวัตถุดิบดังกล่าวมีราคาต่ำ หรือหาได้เปล่า จึงเป็นความเหมาะสมในการที่จะสร้างสรรค์งานศิลปกรรมประเภทนี้ได้อย่างต่อเนื่องเป็นลำดับมา โดยไม่เป็นภาระทางด้านการใช้ทุนรอนในการสร้างทำ

- ชาวเมืองเพชรบุรี มีคติความเชื่อในการสร้างงานปูนปั้นประดับตกแต่งศาสนสถานประเภทต่างๆ เป็นไปเพื่อการอันเนื่องด้วยบุญกุศล ในการกระทำให้สิ่งสวยงามกลายเป็นศาสนานูชา และเป็นสิ่งจรรโลงจิตใจแก่ผู้ที่ได้ได้มีโอกาสพบเห็นให้เป็นไปทางที่ดีด้วยงานปูนปั้นอันประกอบทำขึ้นอย่างมีศิลปะลักษณะนั้น

- ชาวเมืองเพชรบุรีให้ความสำคัญและยกย่องงานปูนปั้นและช่างปั้นปูนมากกว่าบรรดาช่างศิลปะประเภทอื่นๆ ทั้งนี้ถึงสังเกตได้ว่าบรรดาช่างศิลปะในอดีตและในสมัยต่อมาที่ขึ้นชื่อลือนาม และได้รับการยกย่องล้วนเป็นช่างปั้นเป็นส่วนมาก เช่น นายพิณ อินฟ้าแสง นายทองร่วง เอ็มโอบุญ นายไพฑูรย์ เมืองสมบุรณ์ นายพูน เกษจำรัส เป็นต้น

คุณค่าทางด้านภูมิปัญญาของช่างปั้นปูน

งานปูนปั้นบรรดาที่ปรากฏอยู่ตามสถานที่ต่างๆ ในย่านเมืองเพชรบุรี แสดงออกให้เห็นภูมิปัญญาของบรรดาช่างปั้นปูนชาวเมืองเพชรบุรี ผ่านออกมาทางงานปั้นปูนของบรรดาช่างปั้นปูนเหล่านั้น ดังนี้

- ภูมิปัญญาในด้านการรู้จัก และเข้าใจनावัตถุติบในพื้นที่นั้นมารับใช้ การสร้างสรรค์และการแสดงออกงานศิลปะเพื่อสนองตอบความต้องการคนทั่วไปในสังคมที่มีต่อความศรัทธาและนับถือศาสนา

ภูมิปัญญาในด้านการแก้ปัญหาในการสร้างสรรค์รูปแบบทางทัศนคติศิลป์ให้มีความกลมกลืนในการแสดงออก

- ภูมิปัญญาในด้านการแก้ปัญหาพื้นที่ว่างในอาคาร ที่เป็นสถาปัตยกรรมทางศาสนา โดยทำงานปั้นปูนเข้าเป็น “องค์ประกอบ” ร่วมในการตกแต่งได้อย่างมีสาระมีความเหมาะสมและส่งเสริมคุณค่าสถาปัตยกรรมทางศาสนาให้มีความสำคัญยิ่งขึ้น

- ภูมิปัญญาในด้านการรับและปรับเปลี่ยนแบบอย่าง หรืออิทธิพลทางด้านรูปแบบของสกุลช่างต่างๆ ที่แพร่เข้ามาถึงเมืองเพชรบุรีแต่ละสมัย ให้สามารถรับใช้เป็นไปตามความประสงค์และกลมกลืนกับขนบนิยมของชาวเมืองเพชรบุรีส่วนใหญ่ได้เป็นอย่างดี

- ภูมิปัญญาในด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ พึ่งเห็นได้ว่าบรรดาช่างปั้นปูนเมืองเพชรบุรีตั้งแต่อดีตโดยลำดับมาจนกระทั่งช่างปั้นปูนปัจจุบัน ล้วนมิได้จำกัดการปั้นปูนอยู่ในแวดวงจำกัดตามขนบนิยมและประเพณีนิยม ซึ่งบรรดาครูอาจารย์กำหนดขึ้นไว้เป็นแบบแผนของศิลปวัฒนธรรม แต่บรรดาช่างปั้นปูนทั่วไปจะแสดงออกในความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ความคิดใหม่ๆ โดยนำสื่อที่เป็นขนบนิยมอย่างเดิมมารับใช้การสร้างสรรค์และการแสดงออก ดังนี้ งานปูนปั้นเมืองเพชรบุรีจะอุดมไปด้วยลักษณะอันหลากหลาย แต่เนื้อในยังสามารถแสดงเอกลักษณ์งานปั้นปูนแห่งเพชรบุรีได้เด่นชัดเสมอมา

คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม

งานปูนปั้นของเมืองเพชรบุรี จัดว่าเป็นมรดกทางด้านศิลปวัฒนธรรมของเมืองเพชรบุรีโดยแท้ แล้วยังสรุปได้ว่า เป็นมรดกทางศิลปะสมบัติของชาติด้วย ทั้งนี้งานปูนปั้นบรรดาที่มีอยู่ในย่านเมืองเพชรบุรีนับแต่อดีตจนกระทั่งที่สร้างขึ้นใหม่ ในปัจจุบันล้วนแต่เป็นประจักษ์พยานให้เห็นศักยภาพของชาวเมืองในด้านการสร้างศิลปะวัฒนธรรม

ธนากร ต่วนศิริ (2545 : 50 - 51) ได้อธิบายถึงประโยชน์ และคุณค่าของงานปูนปั้น ดังนี้

- คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ในอดีตที่ผ่านมาได้มีการสร้างศิลปกรรมเพื่อเป็นตัวแทนของความเชื่อ ความศรัทธาและความรู้สึกนึกคิดของชนชาตินั้น ปัจจุบันช่างปั้นปูนได้นำเอาเรื่องราว ความเชื่อ, เหตุการณ์ทางสังคม, หรือความคิดสร้างสรรค์ของตนถ่ายทอดลงบนผลงานปูนปั้น ซึ่งเป็นการบันทึกประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่แท้จริงในอดีตให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาและเรียนรู้ความเป็นไปของสังคม จากผลงานปูนปั้นเหล่านั้น

- คุณค่าทางด้านศาสนา ถึงแม้รูปแบบของศิลปกรรมปูนปั้นจะมีการพัฒนาไปอย่างไร แต่ก็ยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาโดยตลอด เรื่องราวที่ถ่ายทอดออกมา นั้น ก็เพื่อจุดประสงค์หลัก คือ เพื่อให้มวลมนุษยรมีจิตใจที่ประเสริฐ และละเว้นการประพฤตชั่วทำแต่ความดี สิ่งนี้เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

- คุณค่าทางด้านศิลปะ งานปูนปั้นถือเป็นงานศิลปะ ที่ความสวยงาม มีความละเอียดอ่อน มีจังหวะ ท่วงท่า ลีลาต่างๆ ที่สัมพันธ์กันอย่างลงตัว นอกจากนั้นแต่ละยุคสมัยยังมีความแตกต่าง และเป็นเอกลักษณ์ของตนเองอีกด้วย

- คุณค่าทางด้านสังคม จากระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยของประเทศไทย ทำให้ช่างปั้นมีอิสระในการแสดงออก ดังนั้นเราจึงเห็นผลงานปูนปั้นของช่างปั้นสมัยใหม่ มีการแสดงออกในลักษณะวิพากษ์สังคม เช่น ผลงานในแนวล้อการเมือง, การกีฬา หรือเรื่องราวการบันทึกเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้น เช่น ผลงานชุดที่สร้างชื่อเสียงมากที่สุดคือ ชุด คลื่นตัน-เลวินสกี, บิลลา ดิน ที่ได้รับเสียงวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากมาย แต่อย่างไรก็ตามถือว่าเป็นปรากฏการณ์หนึ่งที่เกิดขึ้นเป็นมิติใหม่ ของศิลปินผู้สร้างงานที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในสังคมของตนเองอย่างน่าชมเชย

สรุปงานปูนปั้นถือเป็นงานศิลปะพื้นบ้านสาขาหนึ่งของไทยที่มีมาเนิ่นนานถูกถ่ายทอดมาสู่ผู้คนหลายยุคหลายสมัย โดยเฉพาะช่างเมืองเพชรได้นำเอาความรู้และประสบการณ์ของช่างในอดีตมาพัฒนาควบคู่ไปกับกระแสความนิยมของคนปัจจุบัน สอดแทรกอารมณ์ขันเสียดสีการเมือง สังคม ตามมุมมองของช่างแต่ละคน ดังนั้นงานปูนปั้นจึงเป็นที่ต้องการของสังคม

อิทธิพลประติมากรรมปูนปั้นเพชรบุรีที่มีต่อการศึกษาศิลปะในปัจจุบัน

สุรัชย์ ชมชื่นจิตร (2549 : 58 - 60) ได้กล่าวถึงอิทธิพลงานปูนปั้นในสถาบันการศึกษาไว้ดังนี้ จากคุณค่าของงานปูนปั้นเพชรบุรี เป็นปัจจัยหลักของการศึกษาศิลปะไทยประเพณีในสถาบันการศึกษาดำเนินการเรียนการสอนอยู่ โดยเฉพาะด้านศิลปะเชิงอนุรักษ์ ถ้าเจาะลงไป ในรายวิชาประติมากรรมไทย จะมีความชัดเจนยิ่งขึ้นว่าอิทธิพลของประติมากรรมปูนปั้นเพชรบุรีได้แพร่เข้ามาสู่การศึกษาศิลปะในปัจจุบัน ดังตัวอย่างการศึกษาของสาขาวิชาประติมากรรมไทย วิทยาเขตเพาะช่างและวิทยาลัยวังชายที่กำลังศึกษากันอยู่

การศึกษาประติมากรรมปูนปั้นในวิทยาเขตเพาะช่าง สาขาวิชาประติมากรรมไทยหรือแผนกประติมากรรมไทยเดิม จัดการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) การเรียน การสอนเน้นให้นักศึกษานำวิชาที่ศึกษาไปประกอบอาชีพ วิธีการสอนเริ่มปูพื้นฐานความรู้ทางประวัติศาสตร์ ศิลปะไทย โดยพาไปทัศนศึกษาในแหล่งศิลปะโบราณสถานต่างๆ เช่น ศิลปะสุโขทัย ศิลปะอยุธยา และศิลปะในจังหวัดเพชรบุรี เป็นต้น สิ่งที่นักศึกษาและครูอาจารย์พบเห็น คือ ประติมากรรมปูนปั้นสกุลช่างเพชรบุรี ส่งผลมาสู่การเปิดสอนวิชาการปั้นปูน ในปีการศึกษา 2526 ในระยะแรกแผนกสอนให้นักศึกษาเรียนรู้การปั้นปูนดำ “สูตรปูนน้ำมันตั้งอ้ว”

สัดส่วนปูนน้ำมันตั้งอ้ว

ปูนขาว	6 - 7 ส่วน (ปูนขาวแช่น้ำ 1 - 2 สัปดาห์)
ทรายแม่น้ำ	3 ส่วน (ร่อนละเอียด)
กระดาษฟาง	1 ส่วน (แช่น้ำให้เปื่อย)
น้ำมันตั้งอ้ว	1 1/2 ส่วน (ค่อยๆ ใส่ระหว่างตำ)

ตำส่วนผสมในครกไม้หรือครกซิเมนต์ ประมาณ 1 ชั่วโมง

วิธีการสอนเริ่มจากการฝึกปั้นปูนลวดลายขนาดเล็กและง่ายก่อน ไปหาลวดลายที่ยากและมีรายละเอียดมากขึ้น ทำภาพหุ่นจัดองค์ประกอบและรูปลอยตัวซึ่งยากที่สุด ระยะต่อมามีนักศึกษาซื้อปูนสูตรเพชรบุรีสำเร็จรูป (จำหน่าย 5 ก.ก. : 200 - 250 บาท) มาทำงานประติมากรรมปูนปั้นและตำปูนสูตรเพชรขึ้นใช้ในที่สุด

โรงเรียนผู้ใหญ่พระตำหนักสวนกุหลาบ (วิทยาลัยวังชาย) พระตำหนักสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ให้จัดการศึกษาวิชาช่างฝีมือ เพื่อฟื้นฟูและอนุรักษ์งานศิลปะภายในพระบรมมหาราชวังขึ้น โดยสังกัดการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ และขึ้นกับสำนักพระราชวัง ฝ่ายบูรณะรักษาภัณฑ์ ตั้งแต่ปี 2522

หลักสูตรวิชาชีพช่างสิบหมู่ วิชาเอก (เลือก 1 สาขาวิชา เรียน 800 ชั่วโมง) ได้แก่ งานเขียน งานปั้น งานแกะสลัก งานประดับมุก งานหัตถ์งาน งานปักจักร (อุตสาหกรรม) งานเครื่องปั้นดินเผา และงานลายรดน้ำ

การเรียนวิชาเอกงานปั้น เน้นการสอนให้ปฏิบัติงาน 2 เรื่อง พร้อมกัน คือ งานปั้นสากล (ปั้น - หล่อ) และงานปั้นไทย (ปูนปั้น) จะกล่าวเฉพาะงานปั้นไทยตั้งแต่ปี 2532 ครั้งแรกได้เชิญอาจารย์ทองร่วง เอ็มโษษฐ์ มาสอนการปั้นปูนแบบช่างเพชรบุรีตามความถนัดของครูผู้สอน ทั้งสูตรปูนและเทคนิคการปั้นต่างๆ สอนได้ระยะหนึ่ง ต่อมาอาจารย์สารวย เอ็มโษษฐ์ เข้ามารับหน้าที่สอนแทน ต่อมาอาจารย์สุรินทร์ ภาณุมาศ และมาถึงอาจารย์หทัยรัตน์ ภาณุมาศ อาจารย์ผู้สอนงานปั้นไทยคนปัจจุบันสอนเป็นปีที่ 3

วิธีการสอนงานปั้นไทยหรืองานปูนปั้น

- ตีเกรียง ฝึกทำเกรียงโลหะขนาดเล็กและขนาดกลาง เป็นเครื่องมือประจำตัวของ

ช่างปั้น

- ปั้นเบื้องต้น ฝึกหัดปั้นลวดลายต่างๆ จากง่ายไปหาลายยากด้วยดินน้ำมัน

- ตำปุ่น ฝักตำปุ่นสูตรเพชรบุรี มีสัดส่วนดังนี้
  - ปูนขาว 8 ส่วน (ปูนไม่ต้องหมักน้ำ)
  - ทรายน้ำจืด 4 ส่วน (ทรายละเอียดร่อนด้วยตะแกรง)
  - กระจกกล่อ่ง 1 ส่วน (แช่น้ำให้เปียก)
  - กาวหนังสัตว์ 14 แผ่น + น้ำตาลทรายแดง 1/2 ก.ก.
1 ส่วน (เคี่ยวในน้ำ 1/2 ปีบให้ละลาย)

ตำในครกไม้หรือครกซิเมนต์ ประมาณ 1 ชั่วโมง จะได้เนื้อปูน 2 กิโลกรัม ใส่ถุงพลาสติกปิดปากถุงให้แน่น สามารถเก็บไว้ใช้ได้ 1 ปี (ไม่เปิดถุง)

ลักษณะงานให้ผิวกลายเป็นภาพปูนในกรอบสามเหลี่ยมหรือสี่เหลี่ยมในภาคเรียนที่ 1 และรูปลอยตัวภาคเรียนที่ 2 ภาคเรียนละ 1 ชิ้น ขนาดความสูงตั้งแต่ 25 - 70 เซนติเมตร

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ฉบับปัจจุบันเปิดโอกาสทางการศึกษา ได้อย่างกว้างขวาง ทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย เป็นตัวแปรที่มีบทบาทต่อการศึกษาศิลปะในปัจจุบัน ซึ่งวงการศิลปะไทยอาจจะไม่คาดคิดว่าจะเกิดขึ้น แต่ก็กำลังจะเกิดขึ้นโดยเฉพาะช่างปูนปั้นนี้ สร้างสรรค์ประติมากรรมแบบไทยประเพณีในเวลาอันใกล้

ศูนย์นวัตกรรมกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต จากแนวคิดของอธิการบดี ศาสตราจารย์ ดร.วิรุณ ตั้งเจริญ เพื่อตอบสนองความหลากหลายและศักยภาพของสังคมจัดตั้งโครงการ “ศูนย์นวัตกรรมกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต” โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร.นภาพรณี หะวานนท์ เป็นประธานฯ เพื่อให้มหาวิทยาลัยได้เข้าไปมีส่วนในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับชุมชน มุ่งเน้นการนำความรู้สมัยใหม่ให้เป็นทุนพัฒนาชุมชนและสังคม สร้างระบบการเทียบโอนหน่วยกิต (ACCREDIT) แก่ผู้ที่มีความรู้จากภูมิปัญญาและประสบการณ์นำไปเข้าสู่ระบบการศึกษาของมหาวิทยาลัย เข้ามารับการอบรมในเรื่องต่างๆ ที่จัดขึ้น วิชาเหล่านี้จะสามารถนำมาสะสมเป็นหน่วยกิต ประชาชน จะได้เข้าสู่อการศึกษาตามฐานความรู้เดิมแล้ว ยังสะสมหน่วยกิตเพื่อรับประกาศนียบัตร หรือปริญญาบัตรจากมหาวิทยาลัยได้

สาขาที่จะเปิดการเรียนการสอน

1. สาขาวิชาศิลปการดนตรี
2. สาขาวิชาสหกรณ์ชุมชน
3. สาขาวิชาการเพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์พืชเพื่อการค้า
4. สาขาวิชาช่างปูนปั้น
5. สาขาวิชาศิลปการแสดง
6. สาขาวิชาผู้นำชุมชน
7. สาขาวิชามัคคุเทศก์
8. สาขาวิชานวดแผนไทย
9. สาขาวิชาธุรกิจชุมชน

ประติมากรรมปูนปั้นสกุลช่างเพชรบุรี และสกุลช่างอื่น ล้วนแล้วแต่มีส่วนในการพัฒนาระบบทางการศึกษา สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ความงามในของศิลปะขนบธรรมเนียมประเพณีกับผู้คนในชุมชน สังคมท้องถิ่น สังคมเมือง ของประเทศและนานาชาติต่างยอมรับในคุณค่า คุณวุฒิทางการศึกษา แม้ในด้านของรูปลักษณะใหม่ทางศิลปะที่จะได้ดำเนินไปสู่การพัฒนาเนื้อหาและการพัฒนารูปแบบสู่ภูมิปัญญาร่วมสมัยในอนาคต

8. ประวัติของช่างปูนปั้นสกุลช่างเพชรบุรี

เมืองเพชรบุรี เป็นดินแดนเก่าแก่ มีความเจริญรุ่งเรืองและเป็นเมืองที่มีความสำคัญมาแต่อดีต มีประวัติศาสตร์มายาวนาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเชิงสุนทรียศาสตร์ เป็นแหล่งผลิตงานศิลปกรรมอันทรงคุณค่า กาบทั้งเป็นแหล่งผลิตช่างฝีมือที่สืบทอดกันมาโดยไม่ขาดสาย ในปัจจุบันนี้เมืองเพชรบุรีจึงมีสถานะเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งแห่งหนึ่ง มีงานศิลปกรรมจำนวนมากมายที่เป็นผลงานตกทอดมาจากหลายยุคหลายสมัย จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้

จากอดีต สมัยทวารวดี เมืองเพชรบุรีมีบทบาทชัดเจนมากขึ้นในสมัยอยุธยา ทั้งในด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี และเป็นแหล่งศึกษาความรู้ ศิลปวิทยาการ ทั้งนี้ด้วยเมืองเพชรบุรีมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับกรุงศรีอยุธยาตนเอง เมืองเพชรบุรีเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งของกรุงศรีอยุธยา เคยเป็นเมืองหน้าด่านฝ่ายใต้และเมืองต้อนรับอาคันตุกะ จากต่างแดนที่ได้แวะจอดเรือ ดังปรากฏเห็นได้ชัดและยังคงเหลืออยู่ในปัจจุบัน คือ งานศิลปกรรมต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม เป็นสำคัญ จึงเห็นได้จากมรดกทางการช่างที่เป็นหลักฐานสำคัญปรากฏมาแต่โบราณ แสดงให้เห็นถึงความสามารถและสิ่งที่เป็นภูมิปัญญาของช่างไทยมีฝีมือในเชิงช่างเมืองเพชรในอดีตเป็นอย่างดี

ภูริปนิทธีร์ คงโกคานันท์. (2548 : 10 - 11) ได้กล่าวว่า สำหรับช่างไทยแต่โบราณนี้อาจแบ่งได้ 2 พวกด้วยกัน คือ พวกหนึ่งเป็นช่างฝีมือที่อยู่ในวังทำหน้าที่รับใช้กษัตริย์และข้าราชการ ช่างพวกนี้เป็นช่างหลวง เป็นช่างฝีมือดี เพราะได้รับคัดเลือกแล้ว ส่วนช่าง อีกพวกหนึ่งเป็นช่างพื้นเมืองทำงานอยู่ตามถิ่นที่อยู่ของตน และมักมีพระภิกษุรวมอยู่ในช่างพื้นเมืองด้วย

ช่างทั้งสองประเภท คือ ช่างหลวงและช่างพื้นเมืองได้รับการเรียนรู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ในหมู่ของตน แบบพ่อสอนลูกมากกว่าวิธีอื่น ผู้ที่สนใจจะเป็นช่าง ต้องไปฝึกฝนด้วยการเป็นลูกมือช่าง และฝึกฝนความชำนาญด้วยตนเองมากกว่าการสอนอย่างจริงจัง ด้วยเหตุนี้ทำให้วงการวิชาช่างของไทยอยู่ในวงจำกัด

ช่างเมืองเพชรจัดเป็นช่างพื้นเมือง ซึ่งได้รับการเรียนรู้ จึงทำให้ผลงานที่ปรากฏมามีรูปแบบและลักษณะเฉพาะตัว รวมทั้งช่างเมืองเพชรได้รับการสั่งสอนให้มีความเป็นตัวของตัวเองในการสร้างสรรค์งานศิลปะ กล่าวคือ ครูช่างในสมัยก่อนจะสอนให้รู้เพียงหลักการสำคัญๆ ของศิลปะแขนงต่างๆ เท่านั้น ลูกศิษย์จะต้องไปค้นคว้าเรียนรู้และฝึกฝนด้วยตนเองจนสามารถพัฒนาและ

ศิลปะผลงานจนมีลักษณะเฉพาะตัว ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้จังหวัดเพชรบุรีมีสกุลช่างภายในจังหวัดที่มีความสามารถในงานช่างต่างประเภทกันออกไป เช่น

- สกุลช่างวัดยาง (มีความสามารถในด้านสถาปัตยกรรมและงานแกะสลัก)
- สกุลช่างวัดพระทรง (มีความสามารถในงานจิตรกรรม)

นอกจากนี้ยังมีสกุลช่างวัดเกาะ (เกาะแก้วสุทธาราม) กลุ่มช่างวัดใหญ่สุวรรณาราม กลุ่มช่างวัดพลับพลาชัย เป็นต้น ส่วนงานช่างประเภทอื่นๆ ที่ปรากฏในเพชรบุรี อาทิ งานทำ หุ่นเซ็ดงานแทงหยวก งานปูนปั้น ฯลฯ

ศิลป์ พีระศรี ได้กล่าวถึงควมมีลักษณะเฉพาะตัวของช่างเมืองเพชร โดยได้จัดให้งานศิลปะเพชรบุรีและช่างเมืองเพชรที่สร้างงานดังกล่าวเป็นกลุ่มช่างไทย อีกกลุ่มหนึ่งต่างหาก เรียกว่า “สกุลช่างเพชรบุรี” ซึ่งมีความหมายเน้นถึงงานศิลปะ ซึ่งทำขึ้นในเขตเมืองเพชรบุรี และมีแบบฉบับเฉพาะของตนเอง ไม่เหมือนกับที่ทำขึ้นในท้องถิ่นอื่น เช่น อยุธยา เป็นต้น แม้ว่าจะร่วมสมัยกับอยุธยาก็ตาม

อย่างไรก็ตามช่างเมืองเพชร ก็ได้แสดงฝีมือในการสร้างสรรค์ศิลปกรรมขึ้นไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งจะเห็นได้จากอาคารสถานของวัดวาอารามที่ประดิษฐานงาม ช่างปูนปั้นในเพชรบุรีที่ถือว่าเป็นฝีมือชั้นครูและทำงานสม่ำเสมอ มีผลงานปรากฏอยู่มากมายหลายจังหวัด มีอยู่หลายท่าน และแต่ละท่านก็มีลูกศิษย์ที่สืบทอดวิชาการบินปูนให้คงอยู่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมคู่เมืองเพชรบุรีอีกมากมาย และในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือก ศึกษา ศิลปินปูนปั้น ที่มีการสร้างสรรค์ผลงานที่โดดเด่นเป็นที่ยอมรับในความสามารถ มีแนวคิดเป็นของตัวเองใส่ไว้ในผลงาน มากกว่าสั่งให้ทำตาม ดังนั้น ศิลปินจึงสามารถเนรมิตผลงานได้อย่างมีคุณค่า ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 6 ท่านดังนี้

นายทองร่วง เอ็มโษษฐ์

เกิดเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2486 ที่อยู่ 1/1 ต.ช่องสะแก อ.เมือง จ.เพชรบุรี พื้นเพเดิมเป็นชาวมุทตรสงคราม เมื่ออายุ 15 ปี ได้รับการฝึกหัดเขียนภาพไทยและลวดลายจาก พระมหาเสวก จันทรแดง ต่อมาได้เป็นศิษย์ฝึกหัดปั้นปูนกับนายพิณ อินฟ้าแสง จนได้เป็นช่างปูนปั้นสกุลเมืองเพชร และต่อมามีผลงานปูนปั้นอยู่อย่างมากมาย เช่น

- ปั้นปูนพระพุทธรูปทรงเครื่องในพระระเบียง วัดมหาธาตุเพชรบุรี
- ปั้นปูนหน้าบัน หอระฆัง หน้าบันวิหารพระอู่ทองและหน้าบันหอประชุม วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี
- ปั้นปูนหน้าบัน ศาลาการเปรียญ วัดเขาน้ำใส
- ปั้นปูนซุ้มประตู ซุ้มหน้าต่าง วัดชีวประเสริฐ และวัดกำแพงแดง
- ปั้นปูนหน้าพระอุโบสถ วัดโคก
- ปูนปั้นหน้าบันอาคารเรียนปริยัติธรรม วัดพลับ
- ปูนปั้นซุ้มประตู ซุ้มหน้าต่างวัดสามะโรง

- ปูนปั้น หน้าบัน ชุ่มประตู่ ชุ่มหน้าต่างพระอุโบสถ วัดเกาะ จังหวัดนครศรีธรรมราช
ปูนปั้น ศาลหลักเมืองเพชรบุรี
- ปูนปั้นบูรณะปฏิสังขรณ์ วัดพระศรีรัตนศาสดารามคราวฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี

ประสบการณ์ในการทำงานด้านศิลปะ

- พ.ศ.2505 - 2507 ได้มีโอกาสอยู่กับอาจารย์พิณ อินฟ้าแสง เพื่อทำงานเป็นผู้ช่วยเขียนภาพฝาผนังพระอุโบสถ วัดบางขวาง นนทบุรี และเรียนรู้ประสบการณ์ต่างๆ
- พ.ศ.2509 เริ่มรับงานปั้นของตนเอง ที่วัดมหาธาตุ แทนครูพิณ อินฟ้าแสง
- พ.ศ.2510 เริ่มความคิดสนใจกิจกรรมทางการเมือง
- พ.ศ.2518 เริ่มปั้นภาพการเมืองหรือภาพประกอบประเภทความคิดที่เกี่ยวข้องกับสังคมเข้ามาสอดแทรกในงานแบบเก่า เป็นศิลปะร่วมสมัยและทำให้ คนสนใจงานปูนปั้นมากขึ้น
- พ.ศ.2522 ได้รับการแต่งตั้งจากกรมศิลปากรให้เป็นผู้เชี่ยวชาญซ่อมบูรณะวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพระบรมมหาราชวัง
- พ.ศ.2528 ได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมจากสำนักงานวัฒนธรรมแห่งชาติ
- พ.ศ. 2533 ได้รับปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาศิลปกรรม จากวิทยาลัยครูเพชรบุรี เป็นอาจารย์พิเศษสอนศิลปะปูนปั้น โรงเรียนผู้ใหญ่พระตำหนักสวนกุหลาบ (วิทยาลัยในวังชาย) ในพระบรมมหาราชวัง
- พ.ศ. 2534-2535 สอนงานปูนปั้นที่ศูนย์ศิลปาชีพพระราชวังสวนจิตรลดา
- พ.ศ. 2535 เป็นอาจารย์พิเศษสอนงานปูนฝีมือ ระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ วิทยาลัยเทคนิคเพชรบุรี

นายสำราญ เอ็มโษษฐ์

สถานที่เกิด บ้านเลขที่ 67 หมู่ 4 ตำบลบางกระบือ อำเภอบางคนที
จังหวัดสมุทรสงคราม

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 65/1 หมู่ 3 ตำบลบ้านหาดทราย อำเภอบ้านลาด
จังหวัดเพชรบุรี

สำราญ เอ็มโษษฐ์ เป็นน้องชายของ ทองร่วง เอ็มโษษฐ์ ที่คลุกคลีทำงานอยู่กับพี่ชายและพี่สะใภ้ (บุญเจื่อน เอ็มโษษฐ์ ภรรยาทองร่วง เอ็มโษษฐ์) จนเกิดความชำนาญ และสามารถรับงานได้เอง ผลงานของสำราญ เอ็มโษษฐ์มีอยู่มากมายทั่วจังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดใกล้เคียง

ผลงานปูนปั้นบางส่วนของสำราญ เอ็มโอบุญ

- ซ่อมบูรณะวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และบรมมหาราชวังงานฉลองกรุงเทพ 200 ปี
- ศาลานางสาวอัมพร วัดมหาธาตุ เพชรบุรี
- หน้าบันและซุ้มประตูโบสถ์วัดชีประเสริฐ เพชรบุรี
- หน้าบันโบสถ์วัดเวียงคอย เพชรบุรี
- ซ่อมหน้าบันโบสถ์วัดพระทรง เพชรบุรี
- หน้าบันและคูหาโบสถ์วัดประยูรวงศ์ กรุงเทพฯ
- ซ่อมแซมหน้าบันวัดอินทร์ บางขุนพรหม กรุงเทพฯ
- หน้าบันวัดเงินวัดทอง ตลิ่งชัน กรุงเทพฯ
- ปั้นช่างเระวณสามเศียรที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติช่างเระวณ สมุทรปราการ

นายเฉลิม พึ่งแดง

เกิด 2487 บ้านเลขที่ 69/2 ซอย 5 เทคนิค ถนนบริพัตร ตำบลท่าราบ อำเภอเมือง
จังหวัดเพชรบุรี

การศึกษา

เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดเขาสมอระบั้ง

พ.ศ.2504	จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนศึกษาปัญญา จังหวัดเพชรบุรี
พ.ศ.2509	สอบไล่ได้ประกาศนียบัตร ประโยคผู้สอนवादเขียนตรี (ว.ต.)
พ.ศ.2514	สอบไล่ได้ประกาศนียบัตร ประโยคผู้สอนवादเขียนโท (ว.ท.)
พ.ศ.2515	เป็นครูศิลปะโรงเรียนปริยัติรังสรรค์
พ.ศ.2535	เป็นวิทยากรให้การศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดเพชรบุรี เป็นวิทยากรประจำให้กับโรงเรียนคงคาราม 2 ปี เป็นวิทยากรประจำให้กับโรงเรียนศุขประสารราษฎร์ จังหวัดเพชรบุรี 2 ปี

ประวัติการศึกษาทางด้านศิลปะปูนปั้น

เฉลิม พึ่งแดง ชอบวิชาศิลปะขณะเรียนหนังสือระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้พักอาศัยอยู่ที่
วัดพระทรง ซึ่งเป็นสถานที่ชุมนุมช่างฝีมือเมืองเพชร อาทิ อาจารย์เลิศ พ่วงพระเดช อาจารย์พิณ
อินฟ้าแสง เป็นต้น ทำให้อาจารย์เฉลิม ซึมซับและถ่ายทอดประสบการณ์ฝีมือเชิงช่างตั้งแต่นั้นเป็น
ต้นมาจากการที่ได้เห็นได้สนทนาและได้ถามปัญหาเมื่อติดขัดในรูปแบบลวดลาย และนำมาฝึกปรี้อ
ฝีมืออยู่เสมอ ทำให้เกิดความชำนาญในการเขียนลวดลายไทยเพิ่มมากขึ้น

ประสบการณ์การทำงานด้านศิลปะ

เฉลิม พึ่งแดง เป็นผู้ที่มีความสามารถในเชิงศิลปะหลายแขนง และหลายสาขา ในระดับ
ฝีมือชั้นครูของจังหวัดและของประเทศ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ความสามารถด้านศิลปะปูนปั้น ผลงานด้านการปั้นปูน ของอาจารย์เฉลิม ฝั่งแดง มีอยู่ทั่วไปทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัดพอสรุปเป็นตัวอย่าง เช่น

- หน้าบันโบสถ์ วัดหนองปลาไหล อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี หน้าบัน 4 ด้าน พร้อมคูหาแทนพระ ชุ่มประตู่หน้าต่าง
- หน้าบันโบสถ์ วัดเขาพระ พร้อมชุ่มหน้าต่าง อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี
- หน้าบันโบสถ์ วัดชะอำ พร้อมแทนพระประธาน อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี
- ปั้นหน้าบัน ศาลนางสาวอัมพร บุญประคอง ด้านทิศตะวันออก พร้อมใบระกามี คณะเทพฯ ประกอบใบระกา
- ซ่อมบูรณะวัดอรุณราชวราราม ร่วมกับกองหัตถศิลป์ กรมศิลปากร
- ซ่อมหน้าบัน วัดมหารณพฯ กรุงเทพฯ

ความสามารถด้านการเขียนหนังสือ

เฉลิม ฝั่งแดง ได้รับเชิญจากหนังสือพิมพ์ "เพชรภูมิ" ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น จังหวัดเพชรบุรี เขียนบทความให้ความรู้เรื่องศิลปะไทย ตลอดจนผลงานศิลปะวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบุรี ในคอลัมน์ชื่อ "ช่างเปิดดอก" ตั้งแต่เดือน เมษายน 2538 รวมถึงขณะนี้ 72 บทความ ซึ่งนับเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษามากอย่างสูง

นายสมบัติ พูลเกิด

สถานที่เกิด จังหวัดเพชรบุรี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 48 หมู่ 7 ตำบลช่องสะแก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี

นายสมบัติ พูลเกิด เรียนจบมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในจังหวัดเพชรบุรี ได้สนใจศึกษาเขียน ลวดลายตามโบราณสถานต่างๆ ในจังหวัดเพชรบุรีด้วยตนเอง และได้ฝึกฝนการปั้นปูนกับช่างปูน ปั้นตามวัด โดยบอกว่าอาศัยครูพักลักจำ

ประสบการณ์ในการทำงาน

- มณฑปหน้าจั่วชุ่มประตู่ทางเข้าวัดลัทธิธรรมาราม อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี
- ชุ่มประตู่โบสถ์วัดชีประเสริฐ จังหวัดเพชรบุรี
- ลายคูหาศาลาการเปรียญวัดสนามพราหมณ์ จังหวัดเพชรบุรี
- ชุ่มหน้าต่างทิศตะวันออกวัดเวียงคอย จังหวัดเพชรบุรี
- หน้าบันโบสถ์วัดโคก จังหวัดเพชรบุรี
- ชุ่มประตู่วัดอัมพวัน จังหวัดเพชรบุรี
- หอระฆังวัดไตรโลก จังหวัดเพชรบุรี
- หอระฆังวัดนาค จังหวัดเพชรบุรี

- หน้าบันและซุ้มหน้าต่างวัดศรีโลหะ จังหวัดกาญจนบุรี
- เจดีย์ย่อไม้สิบสองวัดแก่นเหล็ก
- เจดีย์วัดเกาะย่อแบบจากองค์ใหญ่

- ซ่อมแซมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ในงานฉลองกรุงเทพ 200 ปี

ที่กล่าวมาข้างต้น เป็นงานบางส่วนของสมบัติ พูลเกิด ซึ่งเคยได้รับรางวัล สุริยชาติทองคำ จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สาขานุรักษ์วัฒนธรรม (ปูนปั้น)

นายศิริ พรพระ

สถานที่เกิด จังหวัดเพชรบุรี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 10 หมู่ 9 ตำบลไร่ส้ม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี

ศิริ พรพระ เรียนจบมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่โรงเรียนวัดสุวรรณ ในจังหวัดเพชรบุรี ศิริสนใจศิลปะมาตั้งแต่สมัยเรียนแล้ว พอจบก็เริ่มทำงานเป็นลูกจ้างกับช่างปูนปั้นในตัวจังหวัดเพชรบุรีเรื่อยมา จากการได้เรียนรู้การตำปูน ได้ฝึกปั้นลวดลายง่ายๆ จนเกิดความชำนาญ และได้เริ่มเขียนลายเป็นและเริ่มรับงานปั้นตามวัดต่างๆ

ผลงานบางส่วนของศิริ พรพระ

- วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี
- โบสถ์วัดในกลาง อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี
- โบสถ์วัดเพชรสุวรรณ อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี
- โบสถ์วัดสนามปราหมณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี และเป็นทีมช่างปูนปั้นที่มาบูรณะ ซ่อมแซมวัดพระศรีรัตนศาสดารามในงานฉลองกรุงเทพ 200 ปี

นายสำเรียง พรพระ

สถานที่เกิด จังหวัดเพชรบุรี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 10/1 หมู่ 9 ตำบลไร่ส้ม อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี

สำเรียง พรพระ เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนบุญญ์เสียมวิทยา จังหวัดเพชรบุรี หลังเรียนจบได้เริ่มทำงานเป็นช่างก่อสร้างทั่วไป และได้คลุกคลีกับช่างปูนปั้นซึ่งเป็นพี่ชาย (ศิริ พรพระ) เกิดความสนใจในลวดลายและการปั้นปูน จึงได้เริ่มฝึกฝน เรียนรู้ที่จะเป็นช่างปูนปั้นในเวลาต่อมา ผลงานปูนปั้นบางส่วนของสำเรียง พรพระ มีดังนี้

- ศาลานางสาวอัมพร วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี
- หน้าบันโบสถ์วัดใหญ่อ่างทอง จังหวัดราชบุรี
- หน้าบันโบสถ์วัดแหลมทอง ศรีราชา จังหวัดชลบุรี
- วัดเทพวนาราม จังหวัดภูเก็ต
- ซ่อมแซมฐานพระรอบองค์เจดีย์วัดพระศรีรัตนศาสดารามในงานฉลองกรุงเทพ 200 ปี

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศิลปะปูนปั้นไทย มีดังนี้

อุษา แสงเอี่ยม (2511) ได้ศึกษาลวดลายปูนปั้นและดินเผาสมัยทวาราวดี ด้วยความสำคัญของประวัติศาสตร์ศิลปะในสมัยแรกของดินแดนในแถบแหลมอินโดจีน ซึ่งมีผู้ค้นพบหลักฐานเป็นลักษณะชิ้นส่วนปูนปั้นมากแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของศิลปะอินเดีย แบ่งการศึกษาลวดลายดังนี้ ลวดลายประดับสถาปัตยกรรม แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ ลายประดับฐาน ลายที่ใช้ทั่วไป และลายที่บันได ลวดลายเครื่องประดับบนประติมากรรม แบ่ง 2 ประเภทคือ ลวดลายบนประติมากรรมรูปบุคคลและลวดลายที่ปรากฏบนพระพิมพ์ ลวดลายประดับบนวัตถุเบ็ดเตล็ด แบ่งตามวัตถุ เช่น อิฐ เครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น ซึ่งลวดลายได้แสดงออกโดยทำแบบของสถาปัตยกรรมและประติมากรรมตามชาตินิยมของลัทธิศาสนา จึงแบ่งระยะเวลาของลวดลายปูนปั้นและดินเผาได้ 3 ระยะ คือ

ระยะแรก ลวดลายนิยมใช้วัตถุดินเผา และศาสนาแบบพุทธศาสนาหินยาน

ระยะที่สอง รับอิทธิพลศิลปะชวาและศรีวิชัย แบบแผนในการสร้างศิลปะวัตถุจึงเปลี่ยน ไป และมีการทำลวดลายใหม่ๆ เพิ่มขึ้น

ระยะที่สาม เริ่มมีอิทธิพลของศิลปะขอม ลพบุรี รวมถึงศิลปะหริภุญชัย มีการใช้ปูนปั้น ในการสร้างศิลปกรรมประดับสถาปัตยกรรมมากขึ้น

จากการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าปูนปั้นเป็นศิลปกรรมที่เก่าแก่ของไทยมีการสร้างสรรค์ผลงานตั้งแต่สมัยทวาราวดี โดยมีการพัฒนาการจนถึงปัจจุบัน

มารุต อัมรานนท์ (2524) ได้ศึกษาเรื่อง "ลายปูนปั้นประดับสถาปัตยกรรมในเมืองเชียงใหม่ สมัยราชวงศ์มังราย (พ.ศ. 1839-2101) ปกครองอาณาจักรล้านนาที่นครเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการปกครองพุทธศาสนา และศิลปวัฒนธรรม

ในระยะแรกตั้งแต่สมัยพระเจ้ามังรายสร้างเมืองเชียงใหม่ แบบอย่างศิลปะของสถาปัตยกรรมต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งลายปูนปั้นประดับสถาปัตยกรรมในเมืองเชียงใหม่ไม่เหลือหลักฐาน แต่จะเริ่มปรากฏขึ้นโดยหลักฐานทางเอกสาร จารึกและรูปแบบศิลปกรรม ที่สอดคล้องกัน ในระยะต่อมา นักประวัติศาสตร์ศิลป์ จัดเป็นยุคทองของศิลปะวัฒนธรรมเชียงใหม่ตั้งแต่สมัยของพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ.1985 - 2030) จนถึงรัชสมัยของพระเจ้าแก้ว (พ.ศ.2038 - 2067) แบบอย่างศิลปะของสถาปัตยกรรมมีการสร้างขึ้นหลายแห่ง โดยมีการใช้ลาย ปูนปั้น ประดับตกแต่งสถาปัตยกรรมอย่างกว้างขวาง

ลายปูนปั้นประดับสถาปัตยกรรม ในเมืองเชียงใหม่ ในช่วงราชวงศ์มังราย แบบอย่างลวดลายได้รับอิทธิพลจากศิลปะอื่นๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเชียงใหม่ และศิลปินได้ผสมผสานจนเกิดเป็นเอกลักษณ์สำคัญของท้องถิ่น อิทธิพลศิลปกรรมของประเทศจีน เข้ามามีส่วนสำคัญ โดยตรวจสอบจากลายเครื่องถ้วยลายคราม นอกจากนี้ยังปรากฏรูปแบบ ศิลปะมอญ เมืองพุกาม และศิลปะสุโขทัย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงยุคทองของศิลปวัฒนธรรมของเชียงใหม่และล้านนา ศิลปะปูนปั้นมีความสำคัญในยุคนี้อย่างมาก

วราวุธ สุวรรณฤทธิ์ (2530) ได้ศึกษาเรื่อง "การศึกษาชาติความเชื่อและรูปแบบของประติมากรรมปูนปั้นแบบทวาราวดีที่บ้านคูบัว" อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี ใช้วิธีการวิจัยแบบพรรณนาร่วมกับภาพประกอบ ซึ่งถ่ายภาพประติมากรรมปูนปั้นที่เก็บตามพิพิธภัณฑ์สถานต่างๆ ที่อยู่ในยุคนี้ และวิธีวิเคราะห์ (Analytical Research) โดยเริ่มศึกษาคติความเชื่อและอิทธิพลที่ได้รับ, วิเคราะห์รูปแบบทางศิลปกรรม และประโยชน์ใช้สอย ได้ผลการศึกษาว่า คติความเชื่อในผลงานประติมากรรมปูนปั้น มาจากการนับถือพุทธศาสนานิกายหินยาน และได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมมาจากประเทศอินเดีย แบ่งรูปแบบของประติมากรรม ได้ 4 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มรูปบุคคล เช่น พระพุทธรูป เทวดา ยักษ์ คนแคระ
2. กลุ่มรูปสัตว์ เช่น สัตว์ในนิยาย สัตว์จริง
3. กลุ่มดอกไม้ เช่น ดอกบัว ดอกบานชื่น
4. กลุ่มลายประดับสถาปัตยกรรม เช่น ลายพันธุ์พฤกษา ลายเปล่งและลายประดับเสา

ส่วนประโยชน์ใช้สอยประติมากรรมปูนปั้นสมัยนี้สร้างเพื่อประดับสถาปัตยกรรมเพื่อแก้ปัญหาบางประการทางรูปแบบภายนอกของสถาปัตยกรรมและเป็นการสร้างความหมายที่มีความสัมพันธ์กับคติความเชื่อ เพื่อการประดับโบราณสถานและบันไดทางขึ้นลง ประติมากรรมปูนปั้นสมัยทวาราวดีมีการสร้างสรรค์ขึ้นตามรูปแบบและคติความเชื่อยุคนี้ แสดงให้เห็นถึงการสร้างสรรค์ศิลปกรรมเพื่อการใช้ประโยชน์และแสดงภูมิปัญญาของช่างในการแก้ปัญหาต่างๆ

กัลยา เครือวิชัย (2537) ได้ศึกษาเรื่อง "งานปูนปั้นสกุลช่างเพชรบุรี กรณีตัวอย่างวัดสระบัว อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี" ความสำคัญของศิลปะปูนปั้นที่เป็นงานศิลปกรรมแขนงสำคัญและมีคุณค่าทางด้านศาสนา ศิลปะ โบราณคดี ประวัติศาสตร์และมีคุณค่าอีกหลายอย่าง ซึ่งวัดสระบัวเป็นแหล่งที่มีผลงานศิลปกรรมปูนปั้นที่สำคัญ ควรศึกษาโดยทำการศึกษาวิธีการทำงานปูนปั้นของสกุลช่างเพชรบุรี ทำการศึกษาและกำหนดอายุงานปูนปั้นที่วัดสระบัว และเสนอแนวทางการอนุรักษ์ ผลการศึกษาพบว่า ให้ความสำคัญกับการผสมปูนทุกชั้นตอนตั้งแต่การเตรียมส่วนผสม การดำซึ่งให้ความสำคัญในลักษณะของเนื้อปูนและที่เป็นเอกลักษณ์ของปูนปั้นเมืองเพชรบุรีมากที่สุดคือ การปล่อยให้แห้งลดและสีขาวของปูนปั้น ส่วนการกำหนดอายุวัดสระบัว จากงานปูนปั้น ควรอยู่ราวสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย แนวทางการป้องกันควรมีการสร้างความตระหนักถึงกรรมวิธีแบบโบราณ เนื่องจากมีเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามีบทบาทในการก่อสร้างและสร้างงานศิลปะควรต้องรักษาแบบแผนเดิมในการสร้างงานตามขั้นตอนไว้มากที่สุด

จุลทัศน์ พยาฆรานนท์ และคณะ (2537) ได้ศึกษาเรื่อง "การศึกษาศิลปกรรมแบบประเพณีในจังหวัดเพชรบุรี" โดยแบ่งศิลปกรรมออกเป็นหลายแขนงคือ จิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม ส่วนของประติมากรรมปูนปั้นเมืองเพชรบุรี โดยวิจัยจาก เอกสาร ผลงานปูนปั้นและเก็บรวบรวมโดยสัมภาษณ์จากประชาชน และช่างในจังหวัดเพชรบุรี พบว่างานปูนปั้นในจังหวัดเพชรบุรีมีมานาน แต่หลักฐานงานปูนปั้นที่เก่าแก่หลงเหลือในปัจจุบัน เป็นงานปูนปั้นแบบอย่างศิลปะสมัยอยุธยา รัตนโกสินทร์ จนถึงปัจจุบัน แบ่งประเภทงานปูนปั้น ประเภทพระพุทธรูป ประเภทภาพพรรณนาเรื่อง ประเภทองค์ประกอบอาคารสถาน ประเภทลวดลายประดับหน้าบัน

ประเภทตัวทับลาย และประเภทภาพลอยตัว ส่วนกระบวนการปั้นปูนของสกุลช่างเมืองเพชรบุรี มีกรรมวิธีเฉพาะ คือ การผสมปูนด้วยน้ำอ้อยหรือน้ำตาลโตนด เรียกเฉพาะว่า ปูนน้ำอ้อยหรือปูนเพชร ส่วนขั้นตอนการปั้นเริ่มจาก การร่างแบบ การปั้นรูปโกลน และการปั้นรูป - รัศลาย การตกแต่งทำได้หลายอย่างตั้งแต่ ลงรัก ปิดทอง ตัดกระจก ถมพื้นสี ระบายสีลงงานปูน ส่วนที่สำคัญของการวิจัยชิ้นนี้คือ การสรุปคุณค่างานปั้นเมืองเพชรบุรี ซึ่งมีประโยชน์ต่อการศึกษาศิลปะและวัฒนธรรม คือ คุณค่าทางด้านศิลปกรรม คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าทางด้านคติความเชื่อและขนบนิยม คุณค่าทางด้านศิลปวัฒนธรรมและคุณค่าทางด้านปัญญาของช่างปั้นปูน งานประติมากรรมประเภทปั้นที่มีคุณค่าของเมืองเพชรบุรี ได้รับการสร้างสรรค์แต่โบราณในทุกวันนี้จึงสามารถจัดเป็นศิลปวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าและเป็นหลักฐานที่เป็นคุณประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า นำไปสู่ความรู้ ความเข้าใจ ในด้านประวัติศาสตร์ ศิลป โบราณคดี และสังคมวิทยาได้เป็นอย่างดี

สมฤทธิ์ ทองเถื่อน (2537) ได้ศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ของการถ่ายทอดงานปั้น โดย ภูมิปัญญาท้องถิ่น จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งใช้วิธีการวิจัยเอกสารและการวิจัยเชิงประวัติศาสตร์บอกเล่า (oral history) โดย หลักการและเหตุผลว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการเรียนรู้ที่มีลักษณะเชื่อมโยงทุกสาขาวิชา ทั้งเศรษฐกิจ อาชีพ วัฒนธรรม สังคม ความเป็นอยู่ ประกอบกับความเป็นมาอันยาวนานของศิลปะปั้นไทยที่มีคุณค่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานปั้นของเมืองเพชรบุรีที่มีการถ่ายทอดการวางระเบียบวิธีการในการถ่ายทอดความรู้ ลักษณะการถ่ายทอดงานปั้นของช่างจังหวัดเพชรบุรี ในสมัยอยุธยาตอนปลายจนถึงปัจจุบันมีขั้นตอนแตกต่างกันเล็กน้อยตามกลุ่มช่าง ซึ่งแบ่งตามบรรดาช่างชั้นครู 4 กลุ่ม ได้แก่

1. สกุลช่างสอย ศิลปประกอบ
2. สกุลช่างเหิน เกศรา
3. สกุลช่างทองร่วง เอ็มโอบุญ
4. สกุลช่างเฉลิม พึ่งแดง

โดยมีขั้นตอนการถ่ายทอด แบ่งได้ 5 ขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 การปั้นปูนเป็นการตรวจสอบพื้นฐานก่อนเรียน เช่น การดำปูนสลักกับการพิมพ์แบบกระจิง ขั้นที่ 2 การเป็นลายเป็นขั้นตอนของการตรวจสอบความรู้ขั้นพื้นฐานโดยการสังเกตของครู ขั้นที่ 3 การโกลน ครูจำให้ผู้เรียนสังเกตจากที่ครูปั้นปูนดำเป็นลายลงบนปูนซีเมนต์ที่ครูร่างไว้ ขั้นที่ 4 การปั้น เมื่อผู้เรียนมีความชำนาญพอควรครูจะเริ่มให้ลายง่ายๆ จนยากพิมพ์เรื่อยๆ ขั้นที่ 5 เป็นการปั้นลายที่ละเอียดขึ้น รวมถึงการเติมแต่งรายละเอียดต่างๆ เช่น การปิดกระจก ลงรักปิดทอง เป็นต้น ขั้นที่ 6 การออกแบบเป็นการฝึกเป็นระดับท้ายช่างที่จะต้องถ่ายทอดแบบความคิดหรือปรัชญา นอกจากนี้ยังพบปัจจัยที่ทำให้การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นเมืองเพชรบุรี ในงานปั้นให้ต่อเนื่องคือ ความเป็นเมืองพุทธศาสนา การรับเอาวัฒนธรรมของเมืองหลวง ความใกล้ชิดกับช่างหลวงอันเกิดจากช่างเพชรบุรีได้มีโอกาสเป็นลูกมือในคราวสร้างพระราชวัง ในจังหวัดและลักษณะนิสัยชอบประกอบประชันของชาวเพชรบุรี

สุรเชษฐ กิ่งทอง (2537) ได้ศึกษาเรื่อง "การกำหนดอายุโบราณสถานวัดโคกขมื่น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ศึกษาจากลวดลายปูนปั้น" ด้วยความสำคัญของวัดแห่งนี้ที่อยู่ภายในอุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยาที่ยังขาดข้อมูลขั้นต้นของการสำรวจซากโบราณสถานที่ยังเหลืออยู่ในบริเวณวัด ศึกษาโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมและลวดลายปูนปั้นที่ปรากฏอยู่ตามโบราณสถานนั้นๆ และนำลวดลายที่ได้พร้อมทั้งรูปแบบทางสถาปัตยกรรมมาเทียบเคียง และเปรียบเทียบกับอื่นๆ เพื่อกำหนดอายุสมัย ผลการศึกษาพบว่า จากแผนผังของวัดน่าจะมียุคไม่เก่าเกิน พุทธศตวรรษที่ 21 ร่วมสมัยกับวัดไชยวัฒนาราม, ส่วนลวดลายปูนปั้นที่นิยมประดิษฐ์ คือ ลายนาค ลายก้านขด และลายพันธุ์พฤกษา ซึ่งน่าจะมีการวิวัฒนาการคล้ายลวดลายประดับมุกที่บ้านประตู่ พระอุโบสถวัดบรมพุทธาราม ซึ่งเป็นฝีมือช่างสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศจึงสามารถสันนิษฐานได้ว่าวัดโคกขมื่นได้รับการปฏิสังขรณ์ในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศโดยใช้ลวดลายที่ปรากฏในปัจจุบัน แสดงให้เห็นประโยชน์ที่สำคัญของปูนปั้นไทยที่มีวิวัฒนาการ ใช้ศึกษาวิวัฒนาการ

สันติ เล็กสุขุม ได้ศึกษาวิจัยทางด้านประวัติศาสตร์ศิลปะที่เกี่ยวข้องกับศิลปะปูนปั้นไทยหลายเรื่อง ปีพุทธศักราช 2530 ทำการวิจัยเกี่ยวกับวัดถูปูนปั้นชุดคันไต้จากวัดพระพายหลวง จังหวัดสุโขทัย ระหว่าง พ.ศ.2528 - 2529 พบว่าพื้นที่บริเวณสถูปประธาน สถูปมุมและสถูปทิศที่มีระเบียงล้อมรอบ ทิศตะวันออกของวัดพระพายหลวงจังหวัดสุโขทัยพบวัดถูปูนปั้นจำนวนมาก วัดถูปูนปั้นกลุ่มหนึ่งแสดงลักษณะแบบขอมและพุกาม แบบมอญหรือญวนชยและแบบลังกาที่มีมา ก่อนจัดเป็นระยะแรกของสุโขทัย เมื่อต้นพุทธศตวรรษที่ 19 โดยการผสมผสานรูปแบบและอิทธิพลของศิลปะมาสร้างเป็นศิลปกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ สังเกตงานปูนปั้นกลุ่มนี้ คือ พระพักตร์ของพระพุทธรูปพระสาวก เทวดาหรือเครื่องประดับบางชนิดของเทวดาและลวดลายประดับโบราณสถาน ระยะต่อมาในช่วงครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 19 เป็นระยะปฏิสังขรณ์โบราณสถานบริเวณนี้พบปูนปั้นประดับแสดงลักษณะและรูปแบบที่คลี่คลายเพิ่มขึ้น โดยเทียบเคียงและเปรียบเทียบกับศิลปกรรมที่สร้างจากวัสดุที่เหมือนกันและต่างกัน ที่พบในสถานที่ต่างๆ ที่มีการกำหนดอายุการสร้างที่ใกล้เคียงกันและที่สร้างขึ้นหลังกว่าในครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่ 20 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ศิลปกรรมสุโขทัยแท้โดยทั่วไปแล้ว

ในปีพุทธศักราช 2532 ได้ทำการวิจัยลวดลายปูนปั้นแบบอยุธยาตอนปลาย (พ.ศ.2172 - 2310) มีการพบลวดลายหลายประเภท ลวดลายเหล่านี้มีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน โดยสืบทอดรูปแบบจากสมัยต้นของอาณาจักรอยุธยา แบ่งลวดลายได้ 3 ประเภท คือ ประเภทลายหน้ากระดาน มีลายประจำยามก้ามปูเป็นลายหลัง ซึ่งมีวิวัฒนาการมาตั้งแต่สมัยพุทธศตวรรษที่ 12 และนิยมใช้ในรัชกาลที่ 22 ประเภทลายพันธุ์พฤกษา เช่น ลายรูปวงโค้ง รูปดอกไม้ ลวดลายจากศิลปะจีน ได้ลดความสำคัญลงสมัยพระเจ้าปราสาททอง กลายเป็นลวดลายประดิษฐ์ หรือประเภททนกเข้าแทน ลวดลายประดิษฐ์เหล่านี้ให้ลดความสำคัญลงตามอิทธิพลของสถาปัตยกรรมตะวันตกเข้ามาอาจเกิดการชะงักของงานปูนปั้นประดับประเพณีอยู่บ้าง ในสมัยพระเพทราชาที่วัดบรมพุทธารามมีการให้ลวดลายประดับแบบยุโรปเข้าผสม แต่สร้างและปรับจนเกิดเป็นรูปแบบเฉพาะ และในสมัยพระเจ้า

บรมโกศ พบงานประดับมุกจำนวนมากทำให้เกิดลวดลายปูนปั้นนิยมใช้ลวดลายกระหนกแบบศิลปะประดับมุก

ในปีพุทธศักราช 2539 ได้ทำการวิจัยเรื่อง "ปราสาทและลายปูนปั้นประดับวัดจุฬามณี จังหวัดพิษณุโลก" พบว่าวัดนี้สร้างขึ้น เพื่อประดิษฐานพระเกศาของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ เมื่อทรงผนวชซึ่งเป็นศิลปะแบบอยุธยา โดยศึกษาลวดลายปูนปั้นประดับบางส่วนปรับปรุงจากงานประดับของวัดพระศรีมหาธาตุ ลพบุรี แต่ที่วัดจุฬามณีมีการผสมของลวดลายประเภทพรรณพฤกษาด้วยอย่างเด่นชัด สะท้อนความสัมพันธ์กับอิทธิพลลายประดับในศิลปะจีนที่ผ่านมาจากภาคเหนือ ลวดลายประเภทพันธุ์พฤกษาที่มีอยู่หลายแบบ ต่างล้วนมีช่อดอกไม้ ใบไม้และวงโค้งร่วมอยู่ แสดงถึงแบบอย่างร่วมสมัย ความแตกต่างส่วนที่เกิดจากฝีมือช่างคงเกิดจากที่ใช้ช่างหลายคนรับผิดชอบงานแต่ละส่วน มีทั้งช่างระดับครูและช่างฝึกหัด อาจเพื่อเร่งรัดงานให้ทันกับพระราชพิธีบวชของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถหรือเหตุอื่นใดก็ตาม การบูรณะน่าจะมีบ้าง ส่วนใหญ่แล้วเป็นการทาปูนทับแต่ในสมัยหลังจะปั้นแทนส่วนซำรุศหลุตร่วง ก็ย่อมเป็นความพยายามในการลอกเลียนแบบลายเดิม

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาวិเคราะห์ผลงานลวดลายปูนปั้นของสกุลช่างเพชรบุรี ผู้วิจัยมุ่งศึกษาในประเด็น ผลงาน รูปแบบเฉพาะ การถ่ายทอดภูมิปัญญา และขบวนการธุรกิจ โดยศึกษาจากข้อมูลขั้นต้น (Primary Sources) ซึ่งเป็นข้อมูลที่ผู้วิจัยเก็บรวบรวมด้วยตนเองจากแหล่งข้อมูล และนำเสนอแบบ การวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยมีกระบวนการศึกษาดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นผลงานของช่างปูนปั้นสกุลช่างเพชรบุรี ผู้วิจัยได้เลือกแบบเจาะจงเฉพาะช่างชั้นครูที่ยังมีชีวิตอยู่และมีผลงานเป็นที่รู้จักแพร่หลาย ช่างแต่ละ ท่านยังมีลูกศิษย์ผู้สืบทอดวิชาอีกมากมาย ผู้วิจัยได้เลือกผลงานปั้นปูนของช่างจำนวน 6 ท่าน ได้แก่

1. นายทองร่วง เอ็มโษษฐ์ อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 1/1 ต.ช่องสะแก อ.เมือง จ.เพชรบุรี ผลงานที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่

- หน้าบันพระอุโบสถวัดโคก อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- ลวดลายปูนปั้นนูนต่ำ โรงพยาบาลเพชรรัชต์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- ลวดลายปูนปั้น เรือง พระมหาชนก ร้านแม่กิมไล้ อ.บ้านลาด จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดโตนดหลวง อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดกลางบางแก้ว อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม

2. นายสำรวย เอ็มโษษฐ์ อายุ 54 ปี บ้านเลขที่ 65/1 หมู่ 3 ต.บ้านหาด อ.บ้านลาด จ.เพชรบุรี ผลงานที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่

- อนุสาวรีย์ช้างเอราวัณที่พิพิธภัณฑสถานช้างเอราวัณ อ.บางปู จ.สมุทรปราการ
- ฐานพระประธาน วิหารหลวง วัดมหาธาตุ จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดเขายี่สาร อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม
- หน้าบันพระอุโบสถวัดประยูรวงศ์ กรุงเทพฯ
- หน้าบันพระอุโบสถวัดอินทราวาส บางขุนพรหม กรุงเทพฯ

3. นายเฉลิม พึ่งแดง อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 69/2 ซอย 5 เทคนิค ถนนบริพัตร ต.ท่าราบ อ.เมือง จ.เพชรบุรี ผลงานที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่

- ซุ้มวิหารหลวงพ่อมิ่งวัดพระทรง อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- ซ่อฟ้า ศาลานางสาวอัมพร บุญประคอง วัดมหาธาตุ เพชรบุรี
- ฐานเสมา วัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- คูหารอบพระอุโบสถวัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

4. นายสมบัติ พูลเกิด อายุ 55 ปี บ้านเลขที่ 48 หมู่ 7 ต.ช่องสะแก อ.เมือง จ.เพชรบุรี ผลงานที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่

- หน้าบันวิหารวัดลักขณาราม อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดจันทราวาส อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- ซุ้มหน้าต่างวัดชีประเสริฐ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- คูหาพระอุโบสถวัดชีประเสริฐ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดโคก ด้านทิศตะวันตก อ.เมือง จ.เพชรบุรี

5. นายศิริ พรพระ อายุ 51 ปี บ้านเลขที่ 10 หมู่ 9 ต.ไร่ส้ม อ.เมือง จ.เพชรบุรี ผลงานที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่

- หน้าบันพระวิหารหลวง ด้านทิศตะวันตก วัดมหาธาตุ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถ วัดในกลาง อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถ วัดเพชรสุวรรณ อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี
- ซุ้มประตูวัดศรีษะคาม อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี
- ซุ้มประตูวัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

6. นายสำเลียง พรพระ อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 10/1 หมู่ 9 ต.ไร่ส้ม อ.เมือง จ.เพชรบุรี ผลงานที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่

- หน้าบันศาลา นางสาวอัมพร บุญประคอง วัดมหาธาตุ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดใหญ่่างทอง จ.ราชบุรี
- ซุ้มทางเข้าวัดจันทราวาส อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- ซุ้มหน้าต่างพระอุโบสถวัดในกลาง อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี
- ลายหน้าจั่ววิหาร หน้าพระปรารักษ์ วัดมหาธาตุ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลได้จาก 2 ส่วนคือ

1. รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

ผู้วิจัยได้รวบรวม ค้นคว้าข้อมูลด้านเอกสารเกี่ยวกับลวดลายปูนปั้นของสกุลช่างเพชรบุรี และเอกสารเกี่ยวกับปูนปั้นอื่นๆ ตลอดจนความคิดเห็นและความเชื่อของช่างแต่ละคน ก่อนที่จะเข้าไปทำการเก็บ ข้อมูลภาคสนาม และในขณะที่ทำการเก็บข้อมูลในพื้นที่ ผู้วิจัยก็พยายามศึกษาค้นคว้าข้อมูลด้านเอกสารเพิ่มเติมในพื้นที่เท่าที่จะทำได้ รวมถึงภายหลังที่ทำการศึกษาภาคสนามเสร็จสิ้นแล้ว

ข้อมูลทางด้านเอกสารดังกล่าวได้แก่ ผลงานวิจัย ตำราวิชาการ รายงานการค้นคว้าของผู้ทรงคุณวุฒิ เอกสารข้อมูลทางราชการ วิทยานิพนธ์ วารสาร บทความ เอกสารโบราณ ฯลฯ

การศึกษาค้นคว้าเอกสารเหล่านี้ เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในด้านข้อมูล ทั้งทางตรงและทางอ้อม หรือใช้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาความเป็นมา ความสืบเนื่อง และการเปลี่ยนแปลง รวมถึงการวิเคราะห์ตีความในประเด็นที่ศึกษา

2. การจัดเก็บข้อมูลภาคสนาม (Fieldwork) ผู้วิจัยใช้วิธีศึกษาในเชิงคุณภาพ (qualitative approach) โดยใช้วิธีเก็บข้อมูลดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์ (interview)

ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (informal interview) กับช่างปูนปั้นและคนแหวดล้อมแล้วนำเข้าสู่ประเด็นที่ตั้งไว้โดยคำถามสนทนาให้อยู่ในขอบเขตเนื้อหาที่จะตั้งคำถามหรือพยายามดึงข้อมูลในส่วนที่ต้องการให้ได้มากที่สุด ผู้สัมภาษณ์จะแนะนำตัวเองว่าเป็นคนเพชรบุรีด้วย ซึ่งช่างปูนปั้นและคนแหวดล้อมให้ความร่วมมือและพูดคุยอย่างดี ทั้งนี้ ผู้สัมภาษณ์มักจะเป็นฝ่ายตั้งคำถามเปิดการสนทนาอยู่เสมอ

2.2 การบันทึกข้อมูล

ผู้วิจัยจะทำการบันทึกข้อมูลในขณะสังเกตการณ์ พูดคุย สัมภาษณ์ ทั้งนี้หลังจากการแนะนำตัวและทำความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์ของการพูดคุยแล้ว นอกจากการบันทึกข้อมูล เป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว ผู้วิจัยยังใช้อุปกรณ์ช่วยในการบันทึกข้อมูลด้วยแถบบันทึกเสียง และใช้กล้องถ่ายรูปเพื่อบันทึกภาพผลงานปูนปั้นด้วย

การจัดเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) เพื่อประกอบข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์ และสัมภาษณ์จากช่างปูนปั้นเพชรบุรีทั้ง 6 ท่านแล้ว โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังกล่าวเป็นผู้ที่ให้ความสนใจ มีความรู้ มีประสบการณ์ และเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านปูนปั้น และบางท่านเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับช่างปูนปั้น บางท่านก็เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นที่ยอมรับของชุมชนนั้นๆ และชาวเพชรบุรี ได้แก่

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บุญมา แจ่มฉายา
เป็นชาวเพชรบุรี เป็นอาจารย์ศิลปะที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
2. อาจารย์ประสม สุขุทธิ
อยู่วัดคงคาราม เป็นผู้เชี่ยวชาญงานศิลปวัฒนธรรมหลายแขนง และเป็นกรรมการการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดเพชรบุรี
3. อาจารย์สุนัน นิลพงษ์
เป็นผู้อำนวยการศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏจังหวัดเพชรบุรี
4. นางอรุณ อังคณา
เจ้าหน้าที่ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม จังหวัดเพชรบุรี
5. นายวิเชียร เรียบร้อย
โรงเรียนบ้านลาดวิทยา อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี

6. นายสมศักดิ์ อีสมนีย์
วัดจันทร์वास ตรงข้ามวิทยาลัยเทคนิคเพชรบุรี
7. อาจารย์สมหมาย ถมปัด
โรงเรียนวัดถ้ำรงค์ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive Research) ซึ่งมีข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Data) เป็นหลัก ผู้วิจัยมุ่งจะบรรยายข้อเท็จจริงต่างๆ ตลอดจนการแปลความหมาย เนื้อหาสาระ จากการเก็บข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ การบันทึกเสียง การถ่ายภาพ และการค้นคว้ารวบรวมจากเอกสาร นำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical) ประกอบรูปภาพ

ประเด็นการวิเคราะห์

1. เพื่อวิเคราะห์แนวความคิดของสกุลช่างเพชรบุรี
2. ศึกษากระบวนการผลิตและกลวิธีของงานปูนปั้นสกุลช่างเพชรบุรี
3. ศึกษาการถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญา

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ผลงานลวดลายปูนปั้นของสกุลช่างเพชรบุรี ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลจากการสำรวจภาคสนาม จากประชากร ผลงานปูนปั้นที่ปรากฏเป็นลวดลายประดับวัดพุทธศาสนาของช่วงชั้นครูที่ยังมีชีวิตอยู่และมีผลงานเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายทั้งในจังหวัดเพชรบุรีและที่ปรากฏผลงานจากที่อื่นๆ โดยผู้วิจัยได้เลือกผลงานปูนปั้นของช่างจำนวน 6 ท่าน ได้แก่

1. นายทองร่วง เอ็มโษษฐ์

- หน้าบันพระอุโบสถวัดโคก อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- ลวดลายปูนปั้นนูนต่ำ โรงพยาบาลเพชรรัชต์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- ลวดลายปูนปั้น เรื่อง พระมหาชนก ร้านแม่กิมไล้ อ.บ้านลาด จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดโตนดหลวง อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดกลางบางแก้ว อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม

2. นายสำราญ เอ็มโษษฐ์

- อนุสาวรีย์ช้างเอราวัณที่พิพิธภัณฑสถานช้างเอราวัณ อ.บางปู จ.สมุทรปราการ
- ฐานพระประธาน วิหารหลวง วัดมหาธาตุ จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดเขายี่สาร อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม
- หน้าบันพระอุโบสถวัดประยูรวงศ์ กรุงเทพฯ
- หน้าบันพระอุโบสถวัดอินทราวาส บางขุนพรหม กรุงเทพฯ

3. นายเฉลิม พึ่งแดง

- ชุมวิหารหลวงพ่อมืดพระทรง อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- ซ่อฟ้า ศาลานางสาวอัมพร บุญประคอง วัดมหาธาตุ เพชรบุรี
- ฐานเสมา วัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- คูหารอบพระอุโบสถวัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

4. นายสมบัติ พูลเกิด

- หน้าบันวิหารวัดลักขณาราม อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดจันทราวาส อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- ชุมหน้าต่างวัดชีประเสริฐ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- คูหาพระอุโบสถวัดชีประเสริฐ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดโคก ด้านทิศตะวันตก อ.เมือง จ.เพชรบุรี

5. นายศิริ พรพระ

- หน้าบันพระวิหารหลวง ด้านทิศตะวันตก วัดมหาธาตุ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถ วัดในกลาง อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถ วัดเพชรสุวรรณ อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี
- ซุ้มประตูวัดศรีษะคาม อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี
- ซุ้มประตูวัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

6. นายสำเลียง พรพระ

- หน้าบันศาลา นางสาวอัมพร บุญประคอง วัดมหาธาตุ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดใหญ่่างทอง จ.ราชบุรี
- ซุ้มทางเข้าวัดจันทราวาส อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- ซุ้มหน้าต่างพระอุโบสถวัดในกลาง อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี
- ลายหน้าจั่ววิหาร หน้าพระปรารักษ์ วัดมหาธาตุ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

การวิเคราะห์ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เลือกศึกษาทัศนระของช่างปูนปั้นสกุลช่างเมืองเพชรบุรีเกี่ยวกับประเด็นด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์แนวความคิดของสกุลช่างเพชรบุรี
2. ศึกษากระบวนการผลิตและกลวิธีของงานปูนปั้นสกุลช่างเพชรบุรี
3. ศึกษาการถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญา

ผลการวิจัยปรากฏดังต่อไปนี้

นายทองร่วง เอ็มโษฐ์

เกิดเมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน 2486 จังหวัดสมุทรปราการ

ที่อยู่ปัจจุบัน 1/1 ตำบลช่องสะแก อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี

ทองร่วง เอ็มโษฐ์ ในปัจจุบัน อายุ 65 ปี เป็นบุตรคนที่ 2 ของครอบครัวที่ล่วงแล้วแต่มีฝีมือทางด้านศิลปะ เป็นพรสวรรค์ที่ติดตัวมา โดยเฉพาะงานปูนปั้น ทองร่วงจัดได้ว่าเป็นช่างปั้นสมัยใหม่คนหนึ่งที่มีความสำคัญ เป็นผู้สืบทอดศิลปะปูนปั้นเมืองเพชรบุรี ถึงแม้จะไม่ได้เกิดเป็นชาวเมืองเพชรบุรีมา โดยกำเนิดแต่ได้มาเรียนรู้ฝึกหัดงานปูนปั้นและท่อมเทอุทิศชีวิตให้กับงานยึดเป็นอาชีพตลอดมา จากประสบการณ์ แนวคิด และความชำนาญทำให้ชื่อเสียงของนายทองร่วง เอ็มโษฐ์ เป็นที่กล่าวขานกันถึงระดับฝีมือ จนได้มีชื่อในกลุ่มของสกุลช่างเมืองเพชรบุรี

ภาพประกอบ 1 นายทองร่วง เอ็มโອษฐ์

นายทองร่วง เอ็มโອษฐ์ เริ่มชีวิตงานปูนปั้นมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลายาวนาน ตั้งแต่ปี พ.ศ.2504 เมื่อมีอายุได้ 18 ปี โดยได้ศึกษางานกับท่านอาจารย์พิณ อินฟ้าแสง ช่างปูนปั้น ที่มีชื่อเสียงของเพชรบุรีและจัดว่าเป็นลูกศิษย์คนเดียวที่ได้รับเอาวิธีการปูนปั้นตามแบบของอาจารย์พิณ อินฟ้าแสงอย่างครบถ้วน การพยายามฝึกหัดในตอนแรกเป็นลักษณะของการทำตามแบบหรือการเลียนแบบเก่า เรียกว่า ทำงานซ่อมมากกว่างานสร้าง แต่ก็ทำให้เกิดผลดีที่สามารถทำให้ได้รู้ปัญหาของงานปูนปั้น ได้ฝึกหัดทำปูนอยู่ 3 - 4 วัน ก็ได้ปั้นฐานพระระเบียงในวิหารคต วัดมหาธาตุ โดยสลับคนละช่องกับอาจารย์พิณ เพราะท่านไม่ยอมให้ใครปนฝีมือ ทำให้นายทองร่วงได้อาศัยแบบของอาจารย์พิณ เป็นครูอีกชั้นหนึ่ง ได้รับค่าจ้างวันละ 10 บาท

เมื่อหมดงานที่วัดมหาธาตุฯ อาจารย์พิณได้ส่งให้ไปเป็นลูกมืออยู่กับนายอาภรณ์ อินฟ้าแสง (บุตรชาย) ซึ่งเป็นอาจารย์สอนศิลปะและรับงานเขียนจิตรกรรมฝาผนังโบสถ์วัด บางขวาง จังหวัดนนทบุรี นายทองร่วงจะเป็นผู้เขียนลายพื้นบนผนัง และพักอยู่กรุงเทพฯ ได้รับประสบการณ์และแนวคิดเพิ่มเติมอย่างมากมาย ต่อมาได้กลับมารับงานปั้นพระพุทธรูปที่วัดมหาธาตุฯ อีกครั้ง และเป็นการรับงานปูนปั้นครั้งแรกด้วยตนเอง ขณะทำงานปูนปั้นก็ได้ศึกษาวิธีการลงรักปิดทองจากช่างที่ทางวัดมหาธาตุฯ จ้างมาลงรักปิดทองจนออกรับงานปิดทองควบคู่ไปกับงานปูนปั้น เป็นการหาประสบการณ์เรียนรู้เทคนิคต่างๆ ไปพร้อมกัน จนเกิดเป็นความชำนาญ เมื่อปิดทองได้แล้วก็เริ่มหัดงานปิดกระຈก จนสามารถปิดทองประดับกระຈกได้ดีจนมีฝีมือ

จากประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้ทุกอย่างหมดสิ้นแล้ว จึงได้เริ่มฝึกหัดคนอื่น ๆ ให้เป็นด้วย เพื่อที่จะได้รับงานใหญ่ ๆ ได้ จึงจำเป็นต้องมีลูกมือ เมื่อแรกๆ หัดพี่ชายให้ทำงานเกี่ยวกับการปิดทองประดับกระຈก จากนั้นก็น้องชายและน้องสาว ญาติๆ ให้ได้ทำงานช่าง มีทั้งมาจากบ้านสวนที่สมุทรสงคราม และที่เพชรบุรีเข้ามาฝึกหัดด้วย จนเกิดเป็นกลุ่มช่างปูนปั้นรุ่นใหม่ขึ้นมาอีกเล่มหนึ่ง ปัจจุบันบรรดาลูกศิษย์เหล่านี้ได้กลายเป็นช่างที่มีชื่อเสียง มีฝีมือจนสามารถออกไปรับงานเองอยู่มาก รายด้วยกัน แต่อย่างไรก็ตามนายทองร่วง ก็ยังได้รับคนเข้ามาสอนกับมาฝึกหัดอยู่เสมอ นอกจากนี้ทางวิทยาลัยครูเพชรบุรี ในขณะนั้นได้เชิญให้ไปเป็นวิทยากรสอนวิชาประติมากรรมให้แก่นักศึกษา ระดับปริญญาและอนุปริญญาตรี ตั้งแต่ปี พ.ศ.2528 เป็นต้นมา

ในฐานะช่างปูนปั้นเมืองเพชรบุรีไปปรากฏชื่อเสียงได้รับการยกย่องจากกรมศิลปากรให้เห็น ผู้เชี่ยวชาญในการซ่อมแซมบูรณะวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และพระบรมมหาราชวังในคราวเฉลิมฉลองครบรอบ 200 ปีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งเขาได้นำช่างจากเพชรบุรีไปร่วมในการบูรณะครั้งนั้น ถึง 200 คน จึงเป็นการประกาศให้ทราบว่าช่างเมืองเพชรมีฝีมือปรากฏชื่อในประวัติการซ่อมครั้งฉลอง 200 ปี กรุงเทพฯ

แนวความคิดการสร้างสรรค์

เป็นการสร้างสรรค์ผลงานออกมาในแนวทางที่สื่อสะท้อนทางสังคมตามมุมมองของช่างและเน้นให้เห็นคติธรรมสอดแทรกเนื้อหาเหตุการณ์บ้านเมืองปัจจุบัน เพื่อให้ผู้ดูงานวิเคราะห์ตีความเอาเอง ตลอดจนให้ความพอใจในผลงานของช่าง ดังผลงานภาพปั้นคึกฤทธิ์แบกฐานพระที่นั่งวัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งต่างจากความเชื่อเดิม ที่เป็นลิงหรือยักษ์แบก โดยมีความหมายว่าเป็นการรับภาระหนัก ซึ่งสมัยนั้น (พ.ศ.2518) มีคึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นนายกรัฐมนตรี คือต้องรับภาระหนักในแผ่นดิน พระเป็นสื่อแห่งความดี ดังนั้นคนแบกความดีได้โดยไม่ต้องใช้ลิงหรือยักษ์มาแบกตามขนบนิยมแบบเดิมๆ

อีกตัวอย่างหนึ่งคือ ผลงานปูนปั้นหน้าตำที่โรงพยาบาลเพชรรัชต์ จังหวัดเพชรบุรี เป็นภาพขนาดใหญ่ มีเนื้อหาเรื่องราวสื่อเกี่ยวกับแพทย์และการเจ็บป่วยของผู้คน ด้านบนภาพมีแพทย์แผนโบราณหรือแพทย์แผนไทย แพทย์แผนโบราณเป็นภาพฤๅษี แพทย์แผนปัจจุบันเป็นภาพทศกัณฐ์ กลางภาพมีภาพนักบวช ซึ่งสื่อถึงแพทย์ที่ต้องเป็นผู้อุทิศตน เป็นผู้เสียสละ ด้านล่างเป็นภาพคนกำลังแบกเสลี่ยงที่มีคนนั่งหนึ่งคนเหมือนสุภาพสตรีที่ว่า “สี่คนหาม สามคนแห่ หนึ่งคนนั่งแคร่ สองคนเดินตาม” เป็นปริศนาธรรม มีความหมายว่า สี่คนหามคือธาตุทั้งสี่ สามคนแห่ เป็นตัวกิเลส คือ โลภ โกรธ หลง ที่จะนำทางเราไปสู่ทางเสื่อม หนึ่งคนนั่งแคร่ คือจิตของเราเป็นตัวเรา สองคนเดินตามคือกรรม มีกรรมดี กรรมชั่ว เป็นผลของการกระทำ คือ มีสิ่งชักนำตัวเราไปสู่ความเสื่อมไปสู่กิเลส ขึ้นอยู่กับจิตใจของเราที่จะเลือกประพฤติปฏิบัติไปในทางไหน ภาพปูนปั้นขนาดใหญ่ที่โรงพยาบาลเพชรรัชต์นี้ปั้นด้วยปูนแดง

สรุปแนวคิดของ ทองร่วง เอ็มโอษฐ์ ในงานปูนปั้นหรืองานของช่างไทยต่างๆ ไม่ว่าจะป็นงานประติมากรรมหรือจิตรกรรม จะต้องมีการพัฒนาทั้งรูปแบบและเทคนิคต่างๆ ให้ก้าวเดินต่อไป ซึ่งหากศิลปะไทยยังอยู่กับที่ช่าง ต้องสร้างงานอยู่แต่ในกรอบของพื้นที่สามเหลี่ยมเท่านั้น ไม่สามารถออกนอกกรอบอื่นได้ นั่นจะเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาเป็นอย่างยิ่ง แต่สิ่งที่ยากที่สุดของการพัฒนาศิลปะไทย คือการพัฒนาที่ยังคงความเป็นไทยได้

กระบวนการผลิตและกลวิธี

ทองร่วง จะใช้วิธีหมักปูนขาวก่อนนำมาดำประมาณ 2 เดือน แล้วเอามาร่อน นำไปแช่น้ำอีกสองเดือน แล้วนำมาตากให้แห้งทำเป็นก้อนเล็กๆ แล้วจึงนำมาดำด้วยครก ซึ่งสมัยก่อนดำด้วยมือ ปัจจุบันดำด้วยระบบไฟฟ้า ซึ่งทุ่นแรงไปได้มาก ระหว่างดำก็จะผสมวัสดุต่างๆ เข้าไปด้วย เช่นทรายละเอียด กาวหนักร กระจายฟาง น้ำอ้อย หรือน้ำตาลโตนด ต้มจนเหนียวได้ที่ก็นำไปปั้นได้เลย ปัจจุบันทองร่วงผลิตปูนดำสูตรโบราณ บรรจุถุงขายให้กับช่างปูนปั้นทั่วไป

การร่างภาพ ทองร่วงร่างภาพด้วยถ่านไม้คร่าวๆ ก่อนแล้วใช้หมึกจีนเขียนทับอีกทีด้วยฟู่กัน แต่ก็ไม่ได้เขียนละเอียดมากนัก การลงหมึกจีนเพื่อเน้นให้ชัดเจนว่าเอาเส้นไหนแน่ หรือใช้เพื่อแก้เส้นที่ร่างด้วยถ่านไม้ผิด เส้นที่ร่างไว้ก็จะถูกทับลายด้วยปูนซีเมนต์ตอนโกลน โกลนเสร็จแล้วจึงใช้ปูนดำปั้นทับลงไปอีกทีหนึ่ง

ทองร่วงคิดค้นเทคนิคและกลวิธีในงานปั้นให้แปลกตาอยู่เสมอๆ ทั้งรูปแบบและการผสมผสานเทคนิคเข้าไป เช่น ใช้ถ้วยชามเบญจรงค์มาทำให้เป็นเศษชิ้นส่วนเล็กๆ ก่อน โดยการใช้คีมตัดนำมาแปะทับบนลวดลายปูนปั้นอีกทีหนึ่ง ซึ่งเพิ่มความประณีตเข้าไปอีก ถ้วยชามเบญจรงค์นี้เป็นถ้วยชามจากเพชรบุรี งานที่ประดับด้วยถ้วยชามเบญจรงค์ที่ชัดเจนและสวยงามมากอยู่ที่วัดกลางบางแก้ว จังหวัดนครปฐม และร้านแม่กิมไล้ จังหวัดเพชรบุรี และอีกกลวิธีหนึ่งในการปั้นของทองร่วง คือ การใช้ปูนแดงปั้นแทนปูนขาว ตัวอย่างงานที่ชัดเจนอยู่ที่โรงพยาบาลเพชรรัชต์ จังหวัดเพชรบุรี

การถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญา

ปัจจุบันนี้ถือได้ว่า ทองร่วง เอ็มโອษฐ์ เป็นช่างปูนปั้นคนเดียวที่มีลูกศิษย์ลูกหามากที่สุด รวมถึงช่างปูนปั้นหลายคนที่มีชื่อเสียงและประกอบอาชีพเป็นช่างปูนปั้นอยู่ในขณะนี้ ก็เคยอยู่ในทีมปั้นกับทองร่วงมาก่อน

บทบาทด้านเป็นอาจารย์และวิทยากร ทองร่วงได้รับเชิญจากสถาบันต่างๆ ให้เป็นอาจารย์พิเศษ เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี และโรงเรียนในวังชายและวิทยาเขตเพาะช่าง เชิญให้เป็นกรรมการตัดสินการประกวดปูนปั้น ซึ่งจัดขึ้นทุกปี องค์กรภาคเอกชนได้ร่วมกับทางจังหวัดเพชรบุรีจัดงานศิลปวัฒนธรรมขึ้นเสมอๆ เช่น ลานวัดใหญ่สุวรรณาราม และได้รับการเผยแพร่ตามสื่อต่างๆ ทำให้ได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง รวมถึงงานประจำปีบนเขารัง จังหวัดเพชรบุรี และที่วัดมหาธาตุ จะจัดขึ้นตามเทศกาลวันสำคัญ เช่น วันสงกรานต์ ทองร่วงก็จะไปนั่งเป็นวิทยากรให้ความรู้พร้อมกับสาธิตวิธีการปั้นปูนสดให้แก่ผู้สนใจ ซึ่งมาจากที่ต่างๆ ไม่เฉพาะในจังหวัดเพชรบุรีเท่านั้น ที่สำคัญเยาวชนให้ความสนใจและทดลองฝึกปฏิบัติเป็นจำนวนมาก

ทองร่วงได้ถ่ายทอดความรู้ด้านปูนปั้นโดยตรงกับช่างที่เป็นลูกน้อง ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก และที่บ้านทองร่วงก็มีการเรียนการสอนสำหรับเยาวชนและบุคคลทั่วไปที่สนใจ

นอกจากนี้ทองร่วงยังได้รับความสนใจจากสื่อต่างๆ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อโทรทัศน์ ได้นำภูมิปัญญาทางด้านปูนปั้นไปเผยแพร่อยู่เสมอๆ

ภาพประกอบ 2 เด็กๆ ฝึกปั้นปูนสดบริเวณลานศิลปวัฒนธรรม เพชรบุรี

ภาพประกอบ 3 ตัวอย่างงานที่ทอรวง เอ็มโອษฐ สาคิตให้เด็กๆ และผู้ใหญ่ที่สนใจ

ภาพประกอบ 4 ทอรวง เอ็มโອษฐ ให้สัมภาษณ์กับผู้สนใจงานปูนปั้น

ผลงานของ ทองร่วง เอ็มโอษฐ์

ภาพประกอบ 5 ภาพหน้าบันพระอุโบสถวัดโคก ด้านทิศตะวันออก อ.เมือง จ.เพชรบุรี

ภาพประกอบ 6 ภาพพระยะใกล้หน้าบันพระอุโบสถวัดโคก ด้านทิศตะวันออก อ.เมือง จ.เพชรบุรี

หน้าบันวัดโคกถือได้ว่าแปลกกว่าหน้าบันทั่วๆ ไป คือทองร่วง เอ็มโอษฐ์ ทดลองปั้นแบบที่เคยมีปรากฏอยู่ในสมัยอยุธยา คือทั้งหมดมีแต่ภาพ ไม่มีลาย ภาพจะเต็มพื้นที่สามเหลี่ยม

ผลงานของ ทองร่วง เอ็มโอบุญ

ภาพประกอบ 7 ภาพปูนปั้นนูนต่ำ บริเวณห้องโถง โรงพยาบาลเพชรรัชต์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

ภาพประกอบ 8 ภาพพระยะไถ้ล้อมล่างของภาพนูนต่ำ บริเวณห้องโถง โรงพยาบาลเพชรรัชต์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

ภาพปูนปั้นนูนต่ำในโรงพยาบาลเพชรรัชต์ ชื่อภาพว่า ธาตุ 4 ทองร่วง เอ็มโอะษฐ์ สื่อสารชัดเจนถึงการแพทย์การพยาบาล พุดถึงการเจ็บป่วย การสาธารณสุข บอกถึงสาเหตุของการเจ็บป่วยที่มี 4 อย่าง คือ

1. โรคที่เกิดจากกรรม คือป่วยไม่หาย
2. จิต คนเราป่วยมีสาเหตุมาจากจิต 10%
3. อุต คือ ลมฟ้าอากาศ อาจป่วยเป็นหวัดเป็นไข้
4. อาหาร คือ การกิน การเสพการดื่ม

ภาพนี้เป็นภาพขนาดใหญ่ มีรายละเอียดมากมาย เป็นปริศนาธรรมที่ดูและตีความได้มากมาย เช่น ฤๅษี คือแพทย์แผนโบราณ ทศกัณฐ์คือแพทย์แผนปัจจุบัน งานชิ้นนี้ปั้นด้วยปูนแดงเพื่อให้ดูเคร่งขรึม จริงจัง

ผลงานของ ทองร่วง เอ็มโอบู้

ภาพประกอบ 9 ปูนปั้นภาพพระมหาชนกละในร้านขนมแม่กิมไล้ อ.บ้านลาด จ.เพชรบุรี

ภาพประกอบ 10 ภาพพระยะใกล้ภาพปูนปั้นพระมหาชนกละในร้านขนมแม่กิมไล้ อ.บ้านลาด จ.เพชรบุรี

ภาพพระมหาชนกละ เป็นภาพปูนปั้นขนาดต่ำประดับด้วยถ้วยชามเบญจรงค์ที่ทำให้เป็นชิ้นเล็ก ๆ ประดับไปตามภาพ ภาพสมบูรณทั้งหมด เป็นภาพที่มีรายละเอียดมาก จัดองค์ประกอบของภาพทั้งหกช่องได้อย่างสวยงามน่าชม นอกจากใช้ถ้วยชามเบญจรงค์แล้ว ยังใช้ช้อนมาประดับในภาพด้วย ตรงส่วนที่เป็นใบเรือ (ถ้วยชามเบญจรงค์ทำขึ้นใหม่ที่เพชรบุรี)

ผลงานของ ทองร่วง เอ็มโอบู้

ภาพประกอบ 11 ภาพหน้าบัน พระอุโบสถวัดโตนดหลวง อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี

ภาพประกอบ 12 ภาพพระยะไกล้หน้าบัน พระอุโบสถวัดโตนดหลวง อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี
เป็นภาพพระนเรศวรมหาราช และพระเอกาทศรถทรงเบ็ด

ภาพหน้าบันพระอุโบสถวัดโตนดหลวง เป็นลักษณะปั้นปิดทองติดกระจก ปิดทองจะไม่มากนัก ทองร่วงเลือกที่จะโชว์ภาพให้ชัดเจนด้วยตัวภาพขาว และทอ้งฟ้าด้วยกระจกสีฟ้า เป็นภาพพระนเรศวรมหาราชและพระเอกาทศรถ ประทับเรือทรงเบ็ด และตัวพระอุโบสถของวัดโตนดหลวงเหมือนตั้งอยู่บนเรืออีกด้วยโดยกำแพงพระอุโบสถทำเป็นตัวเรือมีเสากระโดง ห้องเครื่องคือพระอุโบสถทั้งหลัง

ผลงานของ ทองร่วง เอ็มโษษฐ์

ภาพประกอบ 13 ภาพหน้าบันวัดกลางบางแก้ว อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม

ภาพประกอบ 14 ภาพพระยะไถลหน้าบันวัดกลางบางแก้ว อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม

วัดกลางบางแก้ว เป็นวัดที่ชื่อของทองร่วง เอ็มโษษฐ์ คงจะถูกจารึกไว้อีกนานแสนนาน เพราะเป็นฝีมือของทองร่วงทั้งวัด ทั้งพระอุโบสถ วิหาร ศาลา ฯลฯ และขณะนี้ก็ยังไม่แล้วเสร็จ ตั้งแต่กำแพงพระอุโบสถที่สื่อสะท้อนสังคมไว้มากมาย มีหกศาสนา มีศาสตาของศาสนาต่างๆ มีเรื่องราวที่สะท้อนสังคม เช่น มีไอซามา บิลลาเดน เขี่ยบบนอาคารเวิลด์เทรดเซ็นเตอร์ ที่วัดนี้ ทองร่วงนำเทคนิคประดับถ้วยเบญจรงค์มาใช้

นายสำรวย เอ็มโษษฐ์

เกิด พ.ศ.2497 จังหวัดสมุทรสงคราม

ที่อยู่ปัจจุบัน 65/1 หมู่ 3 ต.บ้านหาดทราย อ.บ้านลาด จ.เพชรบุรี

สำรวย เอ็มโษษฐ์ ปัจจุบันอายุ 54 ปี เป็นน้องชายของทองร่วง เอ็มโษษฐ์ ช่วงวัยรุ่น สำรวย เอ็มโษษฐ์ ไม่สนใจงานศิลปะด้านปูนปั้นเลย เทียวเตร่ แต่ด้วยเป็นคนช่างสังเกต ตอนหลัง มาคลุกคลีกับพี่ชายและพี่สะใภ้ (ทองร่วง และบุญเจื่อน เอ็มโษษฐ์) และเริ่มถูกจับฝึกปูนปั้น และเริ่ม ออกงานกับพี่ชาย

ภาพประกอบ 15 นายสำรวย เอ็มโษษฐ์

นายสำรวย เอ็มโษษฐ์ ฝึกฝนและทำงานได้ตัวอย่างรวดเร็ว โดยเจ้าตัวบอกว่าสมัยที่ชอบ เทียวเตร่ เราเห็นใครทำอะไรที่ไหนก็จะนึกอยู่ในใจเสมอว่า เราก็คำทำได้ และไม่นานสำรวยก็สามารถ รับงานเองหรือตัดตอนบางส่วนมาจากพี่ชาย และงานหลายๆ แห่ง ที่สำรวยเป็นคนทำก็มีชื่อเสียงที่ โด่งดังที่สุด คืองานตกแต่งพิพิธภัณฑ์ข้างเอราวัณ

แนวคิดการสร้างสรรค

“การอนุรักษ์ไม่ใช่การทำเหมือนเดิมทุกอย่าง” นี่คือนโยบายความคิดของสำราญ เอ็มโอบุส ที่พยายามสร้างสรรคงานปูนปั้นโดยไม่ย่ออยู่กับที่สร้างสรรคในเชิงอื่น แต่ให้คุณค่าเท่ากันกับของเดิม ผลงานปูนปั้นเน้นการรับใช้สังคมตามความนิยมในยุคหนึ่งๆ เพื่อเป็นบันทึกยุคสมัยด้วย สำราญให้คุณค่าของงาน เช่น งานปั้นเชิงล้อเลียนเสียดสีสังคมและการเมือง สำราญบอกว่าคนอ่านยุคสมัยจากการศิลปะงานปูนปั้นในอนาคต ไม่รู้ว่าจะเป็นอย่างไรร ทุกวันนี้เรามุ่งศึกษาคิดค้นปูนให้มีคุณภาพเพื่อพัฒนาวัตถุดิบได้แล้ว ต้องพัฒนาฝีมืออีก คือช่างปูนจะต้องมีความขยัน อดทนต้องรับฟังและเรียนรู้ประสบการณ์จากผู้อื่น

ผลงานตกแต่งข้างเอรಾವันประติมากรรมลอยตัวได้รับได้รับแนวคิดตามความเชื่อของหลักไตรภูมิที่ประกอบด้วยโลกบาดาล ใช้สัญลักษณ์รูปปั้นพญานาคโดยมีปริมาณรอบๆ เป็นสระอโนดาต และมีขีดหินเรียงราย เป็นแนววงกลม

กระบวนการผลิตและกลวิธี

- ใช้เบญจรงค์

สำราญนิยมใช้ถ้วยชามเบญจรงค์มาประดับตกแต่งบนลวดลายปูน เพื่อเพิ่มความประณีต เบญจรงค์นี้จะถูกนำมาตัดเป็นชิ้นเล็กๆ และต้องมาคัดเลือกลายให้ตรงหรือเหมาะสมกับเนื้อหาในเรื่องราวที่จะปั้น ถ้วยเบญจรงค์ผลิตที่จังหวัดเพชรบุรีที่วัดกุฎบางเค็ม จะมีสีสันทันและลวดลายมากมาย เป็นถ้วยผลิตขึ้นมาใหม่ ที่จีนจะถูกกว่า แต่บางมากช่างที่คัดเลือกลายจะดูอย่างละเอียดแล้วตัดแยกส่วนที่เป็นลายไว้ ไปแปะทับลายปูนปั้นที่เนื้อหาตรงกันเช่นที่ข้างเอรಾವัน สำราญก็เอาลายเบญจรงค์ที่เป็นดอกบัวไปประดับไว้ที่กลีบบัวของงานปูนปั้น

- ใช้ปูนแดง

ปูนแดงเป็นปูนที่มีกรรมวิธีในการผลิตที่แตกต่างจากปูนดำที่ใช้ปั้นทั่วไป สำราญและทองร่วง เอ็มโอบุส นิยมใช้ปูนชนิดนี้ กรรมวิธีในการผลิตปูนแดง คือใช้หินทรายแดงซึ่งเป็นของพื้นที่บ้านที่มีมากในจังหวัดราชบุรี โดยนำมาทุบให้ละเอียดและผสมกับปูนขาวและปูนกินกับหมาก ถ้าใช้ปูนกินกับหมากอย่างเดียวยจะเหลวปั้นได้ยาก จึงต้องนำปูนขาวมาผสมปูนแดงปั้นแล้วจะออกสีน้ำตาลแดงคล้ายๆ สีพวงศิลาแลง ได้มุมมองแปลกแตกต่างออกไปกว่าปูนขาวทั่วไปหรือช่างปั้นต้องการให้งานออกปั้นด้วยปูนแดงของสำราญ เอ็มโอบุส คือที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติข้างเอรಾವัน สมุทรปราการ ถือเป็นงานปั้นชิ้นเอกของสำราญ และเป็นงานที่ปั้นด้วยปูนแดงเป็นส่วนใหญ่

- หินฟลูออไรด์

หินฟลูออไรด์ หรือแร่ฟลูออไรด์ ที่สำราญเอามาแทนปูนขาว เวลาตำผลลัพธ์ที่ได้คือปูนที่ปั้นจะออกมาสีขาว สุกสกาว่าปูนขาวธรรมดา ตัวอย่างก็อยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติข้างเอรಾವันอีกเช่นกัน คือภายในที่อยู่คนละด้านกับปูนแดง ตั้งแต่บันไดขึ้นไป ซึ่งแบ่งกันเป็นบันไดเงินคือใช้ปูนจากหินฟลูออไรด์ และบันไดทองที่ใช้ปูนแดง ฟลูออไรด์จะไม่นิยมใช้เพราะราคาสูง แต่ที่พิพิธภัณฑสถาน

เอราวัณจำเป็น เพราะช่างต้องการให้ได้ความรู้สึกตามที่ออกแบบคืองานปั้นออกมาสวยใสคล้ายเงิน ช่างปูนปั้นพยายามคิดค้น เพื่อให้ได้งานที่สร้างสรรค์แปลกใหม่อยู่เสมอๆ

การถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญา

ถือได้ว่าสำรวย เอมโษษฐ์ เป็นช่างอีกคนหนึ่งนับจากทองร่วง เอมโษษฐ์ ที่ได้รับเชิญเป็นวิทยากร อาจารย์พิเศษ กรรมการตัดสินการประกวดงานปูนปั้นบ่อยที่สุดทั้งภาครัฐและเอกชน และยังมีวัดอีกมากที่ต้องการฝีมือการปั้นปูนของสำรวย เอมโษษฐ์ จากการรับงานปั้นปูนแต่ละครั้ง แต่ละครั้งที่แต่ละจังหวัด สำรวยจะมีช่างหรือลูกน้องเพียงจำนวนหนึ่งไม่มาก แต่จะไปหาหรือรับสมัครเอาตามพื้นที่ที่ไปทำงาน โดยการสอนตรงต่อนปฏิบัติงานจริง เสร็จงานที่พื้นที่หรือจังหวัดนั้นๆ ด้วยบางคนที่มีครอบครัวก็จะไปไม่ได้ และบางครั้งก็จะรับงานอยู่ที่จังหวัดหรือพื้นที่เดิม อยู่นานไปเมื่อตมรับงานก็ต้องหาช่างลูกน้องบ้างก็จะสอนถ่ายทอดกันต่อๆ กันไป ช่างปูนปั้นก็จะมีกระจายอยู่ทั่วไปทุกๆ ภาค จากผลงานเด่นๆ ของสำรวย เอมโษษฐ์ ทำให้มีการพูดถึงกันเป็นวงกว้าง เช่น ที่พิพิธภัณฑ์ช่างเอราวัณ มีการเผยแพร่ตามสื่อต่างๆ ทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อโทรทัศน์จากการให้สัมภาษณ์ของตัวเอง จากผลงานที่สวยงามน่าสนใจ เป็นการส่งเสริมให้ผลงานนั้นๆ แพร่หลายต่อๆ ไปมากขึ้น

ผลงานของ สํารวย เอ็มโอบุ๊

ภาพประกอบ 16 ภาพพิพิธภัณฑ์ช้างเอราวัณ

ช้างเอราวัณเป็นช้างทรงของพระอินทร์ ประติมากรรมลอยตัวโครงสร้างภายนอกใช้แผ่นทองแดงบริสุทธิ์ ความสูงจากพื้นดินถึงยอด 43.60 เมตร สํารวย เอ็มโอบุ๊ ดูแลออกแบบตกแต่งภายในตัวช้าง แบ่งการจัดแสดงออกเป็นสามส่วน โดยใช้แนวคิด คติ ความเชื่อ ของหลักไตรภูมิ ซึ่งประกอบด้วยโลกบาดาล โลกมนุษย์และสวรรค์ ชั้นล่างเป็นชั้นแห่งโลกบาดาลกึ่งกลางใช้สัญลักษณ์รูปปั้นของพญานาค บริเวณรอบๆ เป็นสระอโนดาต มีโขดหินเรียงรายเป็นแนววงกลม

ภาพประกอบ 17 ภาพภายในชั้นล่างของพิพิธภัณฑ์ช้างเอราวัณ

ผลงานของ สำราญ เอ็มโอบู้

ภาพประกอบ 18 ภาพหัวเสาทางขึ้นบันไดเงิน

บันไดเงินบันไดทอง ปูนปั้นประดับด้วยเครื่องกระเบื้อง คือถ้วยชามเบญจรงค์ทูป ราคาถ้วยใบละ 50 - 70 บาท และใบละ 700 - 800 บาท บันไดเงินใช้ปูนที่ทำจากหินฟลูออไรด์ ซึ่งจะมีสีขาว

ภาพประกอบ 19 ภาพหัวเสาทางขึ้นบันไดทอง

บันไดทองจะปั้นด้วยปูนแดง ภายในนี้จะเล่นสีสันมากกว่าลวดลาย ซึ่งเป็นลายพื้นฐานที่ทำกันมาตั้งแต่โบราณ เช่น ลายเฟือง

ผลงานของ สำราญ เอ็มโอบู้

ภาพประกอบ 20 ภาพถ้วยเบญจรงค์ที่นำมาทาบประดับกับปูนปั้น

ถ้วยเบญจรงค์หาซื้อได้จากจันทราไปละ 5 บาท และซื้อได้จากจังหวัดเพชรบุรี ราคา 50 - 70 บาท มีลวดลายสีสันแตกต่างกัน การประดับด้วยเครื่องกระเบื้อง มีวิวัฒนาการตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 3 (ของจีนจะบางกว่า)

ภาพประกอบ 21 ภาพซุ้มพระธาตุ

ซุ้มพระธาตุภายในซุ้มประดิษฐานพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ซึ่งเป็นศิลปะเก่าแก่ของจีน สมัยราชวงศ์สุ่ย อายุราว 1,300 ปี

ผลงานของ สำราญ เอ็มโอบู้

ภาพประกอบ 22 ภาพฐานพระประธานในวิหารหลวง วัดมหาธาตุ จ.เพชรบุรี

ภาพประกอบ 23 ภาพระยไถ้ฐานพระประธานในวิหารหลวง วัดมหาธาตุ จ.เพชรบุรี

ผลงานของ สำราญ เอ็มโอย์

ภาพประกอบ 24 ภาพหน้าบันพระอุโบสถวัดเขายี่สาร อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม

ภาพประกอบ 25 ภาพระยะไถ้หน้าบันพระอุโบสถวัดเขายี่สาร อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม

หน้าบันพระอุโบสถวัดเขายี่สารประดับด้วยถ้วยชามเก่าที่มีราคาแพง การป้องกันการหลุดหล่นลงมาแตกเสียหาย ช่างปูนปั้นต้องปั้นลายมาบังคับถ้วยชามเหล่านั้นไว้ ถ้วยชามเหล่านี้ส่วนมากเป็นสมบัติของวัดที่เก็บกันต่อๆ มาจากเจ้าอาวาสก่อนๆ จึงมีคุณค่ามาก

ผลงานของ สํารวย เอ็มโอบุญ

ภาพประกอบ 26 ภาพหน้าบันพระอุโบสถวัดประยูรวงศ์ กรุงเทพฯ

ภาพประกอบ 27 ภาพระยະไกล้หน้าบันพระอุโบสถวัดประยูรวงศ์ กรุงเทพฯ
เป็นลวดลายดอกพุดตาน ประดับกระจกลี

ผลงานของ สำราญ เอ็มโอบู้

ภาพประกอบ 28 ภาพหน้าบันพระอุโบสถวัดอินทราวาส กรุงเทพฯ

ภาพประกอบ 29 ภาพพระยะไถ้หน้าบันพระอุโบสถวัดอินทราวาส กรุงเทพฯ

นายเฉลิม พึ่งแดง

เกิด พ.ศ.2497 จังหวัดเพชรบุรี

ที่อยู่ปัจจุบัน 69/2 ซอย 5 เทคนิค ถ.บริพัตร จ.เพชรบุรี

เฉลิม พึ่งแดง ปัจจุบันอายุ 62 ปี ขณะเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้อาศัยอยู่ที่วัด พระทรง ซึ่งเป็นที่ชุมนุมช่างฝีมือเมืองเพชร เช่น อาจารย์เลิศ พ่วงพระเดช อาจารย์พิณ อินฟ้าแสง ทำให้เฉลิม ชิมชับฝีมือและประสบการณ์ในเชิงช่าง เฉลิม พึ่งแดง สอบได้ประโยคผู้สอนวาดเขียนโท และได้เป็นครูสอนศิลปะที่โรงเรียนประยัตรังสรรค์

ภาพประกอบ 30 นายเฉลิม พึ่งแดง

นายเฉลิม พึ่งแดง มีความสามารถในเชิงศิลปะหลายแขนง และหลายสาขาในระดับฝีมือชั้นครูของจังหวัดและของประเทศ และยังได้รับเชิญจากหนังสือพิมพ์เพชรภูมิ ซึ่งเป็นหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นในจังหวัดเพชรบุรี ในคอลัมน์ “ช่างเปิดอก” เป็นบทความที่ให้ความรู้เรื่องศิลปะไทยและด้านศิลปวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบุรีซึ่งบทความแต่ละชิ้นนับได้ว่าเป็นประโยชน์ต่อวงการการศึกษาเป็นอย่างมาก

แนวคิดของ เจลิม ฟิ่งแตง

เจลิม ฟิ่งแตง ยึดแนวอนุรักษ์แบบโบราณ คือแบบศิลปะสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งใช้เวลาพัฒนามากกว่า 400 ปี จวบจนปัจจุบันก็ประมาณ 600 ปีมาแล้ว ดังจะเห็นได้ว่าศิลปกรรมที่วัดสระบัว ซึ่งช่างในสมัยนั้นมีความชำนาญและมีฝีมือสูงสุด การถ่ายทอดผลงานศิลปะในสมัยนั้น ไม่จำเป็นต้องมีมัดคฤเทศก์ ผลงานศิลปกรรมที่ปรากฏจะสามารถอธิบายให้เข้าใจได้โดยเฉพาะในเรื่องภาวทางพุทธศาสนา และการทำให้ผลงานศิลปกรรมทรงคุณค่า เป็นที่เคารพของคนทั่วไปนั้น เป็นสิ่งสำคัญที่ศิลปินหรือผู้สร้างสรรค์ต้องคำนึงถึง ดังนั้นแนวคิดของเจลิม ฟิ่งแตง จึงยึดกับรูปแบบเดิมมากกว่า การคิดหารูปแบบใหม่

กระบวนการผลิตและกลวิธี

เจลิม ฟิ่งแตง จะแปลกกว่าช่างคนอื่นตรงที่ลวดลายปูนปั้นจะอวบอ้อมสมบูรณ์ด้วยลักษณะ และชั้นเชิงของศิลปะสมัยอยุธยา อาทิเช่น ภาพเทวดา ภาพชุดรามเกียรติ์ กิณรี กิณรี หรือภาพสัตว์หิมพานต์ ล้วนแต่งงดงาม ลักษณะลายที่อวบอ้อมซึ่งน่าจะเอะอะ กลับอ่อนช้อย จากการที่เจลิม ฟิ่งแตง มีบิดาเป็นช่างสร้างโบสถ์ในจังหวัดเพชรบุรี จึงคุ้นเคยกับการช่วยบิดาทำปูนผสมปูนจนรู้สูตรการผสมปูนที่ทำงานปูนปั้นมีความคงทนและอยู่นานแค่ไหนนั้น ขึ้นอยู่กับสูตรการผสมปูน เจลิม ฟิ่งแตง ใช้สูตรโบราณ คือ

1. ปูนขาว 2 ลิตร
2. ทราย 1 ลิตร
3. กระจาดผง 3 แผ่น
4. กาวหนัง 4 ช้อนคาว
5. น้ำตาลอ้อย, น้ำตาลโตนด 4 ช้อนคาว
6. ยางประดู่ (ใช้เปลือกต้มกับกาว)
7. น้ำแช่ปูนหมักก่อนตำด้วยครกตำข้าวจนเหนียวเก็บไว้ปั้นลวดลาย (หมักไว้ 1 วัน)

การร่างภาพจะคล้ายคลึงกันเกือบทุกช่าง เจลิม ฟิ่งแตง ใช้ร่างภาพบนกระดาษน้ำตาล ขนาดเท่าจริงแล้วปรุตามเส้น ร่างด้วยตะปู แล้วนำไปตอบลูกประคบสี ใช้หมึกจีนตัดเส้นแล้วจึงโกลนด้วยปูนซีเมนต์ เสร็จแล้วจึงเริ่มลงมือปั้น

การถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญา

เมื่อประเทศไทยมีการตื่นตัวทางด้านจัดการเรียนรู้อย่างจริงจัง โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นก็ได้รับเชิญไปสอนในลักษณะปราชญ์ชาวบ้านตามสถาบันการศึกษาทั้งในระบบและนอกระบบ แต่เมื่อเวลาผ่านไป แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้จางหายไปก็ได้ส่งสอนลูกศิษย์ลูกหาที่มีอยู่

เจลิม ฟิ่งแตงยังเขียนบทความในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นประจำคอลัมน์ “ช่างเปิดอก” เป็นบทความที่มีสาระให้ความรู้เรื่องศิลปะไทยและศิลปวัฒนธรรมในจังหวัดเพชรบุรี

ผลงานของ เฉลิม พึ่งแดง

ภาพประกอบ 31 ภาพซุ้มวิหาร หลวงพ่อมี วัดพระทรง อ.เมือง จ.เพชรบุรี

ภาพประกอบ 32 ภาพพระยะไถ่ซุ้มวิหาร หลวงพ่อมี วัดพระทรง อ.เมือง จ.เพชรบุรี

ผลงานของ เฉลิม พึ่งแดง

ภาพประกอบ 33 ภาพหน้าบันพระอุโบสถ วัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

ภาพประกอบ 34 ภาพพระยะใกล้หน้าบันพระอุโบสถ วัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

ผลงานของ เฉลิม ฝั่งแดง

ภาพประกอบ 35 ภาพซ่อฟ้าศาลานางสาวอัมพร บุญประคอง วัดมหาธาตุ จ.เพชรบุรี

ภาพประกอบ 36 ภาพระยະไถ้ซ่อฟ้านางสาวอัมพร บุญประคอง วัดมหาธาตุ จ.เพชรบุรี

ผลงานของ เฉลิม พึ่งแดง

ภาพประกอบ 37 ภาพฐานเสมาวัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

ภาพประกอบ 38 ภาพพระยะไถ้ฐานเสมาวัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

ผลงานของ เฉลิม พึ่งแดง

ภาพประกอบ 39 ภาพคูหารอบพระอุโบสถ วัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

ภาพประกอบ 40 ภาพระยະไถ้คูหารอบพระอุโบสถ วัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

นายสมบัติ พูลเกิด

เกิดที่จังหวัดเพชรบุรี อายุ 55 ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน 48 หมู่ 7 ตำบลช่องสะแก เพชรบุรี

หลังจากจบมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้ว สมบัติ พูลเกิด ได้สนใจการเขียนลวดลาย ได้ไปฝึกเขียนลายตามโบราณสถานต่างๆ ในจังหวัดเพชรบุรี และได้ฝึกฝนการเขียนด้วยตัวเอง ตลอดจนขอฝึกการปั้นปูนจากช่างปูนตามวัดต่างๆ

ภาพประกอบ 41 นายสมบัติ พูลเกิด

แนวคิดของ สมบัติ พูลเกิด

ในการสร้างสรรค์ผลงาน สมบัติ พูลเกิด ยึดแบบโบราณ โดยศึกษาศิลปกรรมจาก 5 วัดของสมัยอยุธยาคือวัดใหญ่สุวรรณาราม วัดสระบัว วัดไผ่ล้อม วัดเขابันไดอิฐและวัดเกาะแก้วสุธาราม

แนวคิดในการเผยแพร่ผลงาน เน้นคุณค่าศิลปะโดยให้เหตุผลว่า ผลงานศิลปะเป็นงานที่ทำมาจาก จิตวิญญาณ ไม่ใช่ทำเพื่อการตลาด ยกตัวอย่างงานศิลปกรรมต้องมีปฏิสัมพันธ์กันกับผู้ดู เช่น ภาพเขียนเทพ ต้องสบตากับคนดูหรือให้ความรู้สึกกับคนดู เช่นเดียวกับผลงานปั้นก็เช่นกัน หน้าบันสมัยโบราณต้องชะงอกประมาณ 20% เพื่อให้รู้สึกว่ามีชีวิตชีวา มีการเคลื่อนไหว

กระบวนการผลิตและกลวิธี

ตัวลวดลายของ สมบัติ พูลเกิด จะมีลักษณะใหญ่หนา แต่ก็มีควมพลิ้วสะบัด ตัวลายจะอยู่ค่อนข้างแน่น สมบัติพยายามคิดค้นหาวิธีให้งานปั้นออกมาแปลกและเด่น โดยใช้เมล็ดมะขามคั่วแล้วบดละเอียดผสมน้ำนำมาทาในส่วนที่เป็นร่องลาย เพื่อขับให้ลายเด่นขึ้น วิธีแบบนี้เป็นวิธีที่ในสมัยก่อน

วิธีร่างภาพ สมบัติ พูลเกิด ใช้ถ่านไม้ร่างแล้วตัดเส้นด้วยหมึกจีน บางครั้งก็ใช้สีเมจิก ตัวแบบลายที่นิยมวาดกันบนกระดาษน้ำตาลแล้วปรุ จนถึงลูกประคบ แต่สมบัติจะร่างเองบ้างที่ตัวเองปั้นเอง ถ้าเป็นลูกน้องก็จะเขียนลายให้เอาไปปรุ งานของสมบัติ พูลเกิด มีที่แตกต่างจากช่างอื่นๆ โดยเฉพาะคือ การปั้นสำหรับวางรังผึ้ง ส่วนมากจะทำลายเท่ากันหมด ตั้งแต่ตื่นเสาขึ้นไป แต่สมบัติจะปั้นจากเล็กจากตื่นเสาและค่อยๆ ใหญ่ขึ้นไปเรื่อยๆ ซึ่งมีผลทำให้เสาสอบเข้าหากันมากยิ่งขึ้น ซึ่งโดยปกติเสาคู่ที่มีสำหรับวางรังผึ้งหน้าพระอุโบสถนั้น ช่างที่สร้างจะทำสอบเข้าหากันอยู่แล้ว

การถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญา

สมบัติ พูลเกิด ถ่ายทอดให้กับผู้คนที่สนใจหรือสถาบันการศึกษาที่เจริญไปสอนหรือเชิญไปเป็นวิทยากรแต่ละปีจะมีโรงเรียนจากกรุงเทพฯ พานักเรียนไปเรียนรู้ ฝึกทดลองทำจำนวน 40 - 60 คนต่อครั้ง สมบัติ พูลเกิด ยังได้ไปสาธิตการทำปูนปั้นในงานสะพานข้ามแม่น้ำแคว จังหวัดกาญจนบุรี และที่หมู่บ้านเด็กจังหวัดกาญจนบุรี เช่นเดียวกัน

ผลงานของ สมบัติ พูลเกิด

ภาพประกอบ 42 ภาพหน้าบันวิหารวัดลักษณาราม อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี

ภาพประกอบ 43 ภาพระยະไถ้หน้าบันวิหารวัดลักษณาราม อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี

ผลงานของ สมบัติ พูลเกิด

ภาพประกอบ 44 ภาพหน้าบันพระอุโบสถ วัดจันทรवास อ.เมือง จ.เพชรบุรี

ภาพประกอบ 45 ภาพพระยะไถ้หน้าบันพระอุโบสถ วัดจันทรवास อ.เมือง จ.เพชรบุรี

หน้าบันวัดจันทรवासจะเห็นความเป็นเอกลักษณ์ของช่างสมบัติอย่างชัดเจนคือ ลายเปลวจะใหญ่ๆ และเคลื่อนไหวหรือสะบัดมาก

ผลงานของ สมบัติ พูลเกิด

ภาพประกอบ 46 ภาพซุ้มหน้าต่างวัดชีประเสริฐ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

ภาพประกอบ 47 ภาพพระยะไถ้ซุ้มหน้าต่างวัดชีประเสริฐ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

ผลงานของ สมบัติ พูลเกิด

ภาพประกอบ 48 ภาพคูหาวัดชีประเสริฐ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

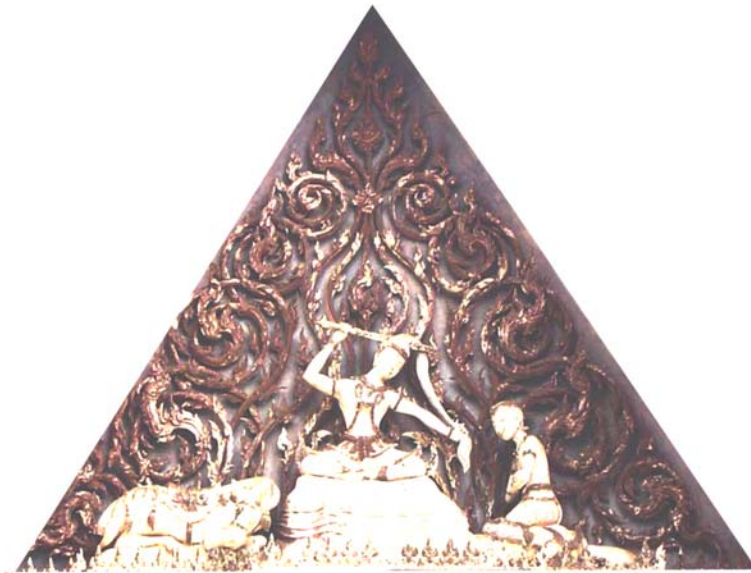

ภาพประกอบ 49 ภาพพระยะไถ้ คูหาวัดชีประเสริฐ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

ผลงานของ สมบัติ พูลเกิด

ภาพประกอบ 50 ภาพหน้าบันพระอุโบสถวัดโคก ด้านทิศตะวันตก อ.เมือง จ.เพชรบุรี

ภาพประกอบ 51 ภาพพระยะไถ้หน้าบันพระอุโบสถวัดโคก ด้านทิศตะวันตก อ.เมือง จ.เพชรบุรี

นายศิริ พรพระ

เกิด พ.ศ.2498 อายุ 51 ปี

ที่อยู่ 10 หมู่ 9 ต.ไร่ส้ม อ.เมือง จ.เพชรบุรี

ศิริ พรพระ เป็นศิษย์ ทองร่วง เอ็มโອษฐ มีความสนใจงาน ศิริมีการพัฒนาอย่างรวดเร็วและได้ทำงานอยู่กลุ่มเดียวกับสำรวย เอ็มโອษฐ ขณะนี้ม้งงานใหญ่อยู่ที่วัดบางละมุง ชลบุรี

ภาพประกอบ 52 นายศิริ พรพระ

แนวความคิดของ ศิริ พรพระ

ศิริ พรพระ ยึดหลักแบบโบราณแล้วนำมาดัดแปลงบางส่วนให้เข้ากับปัจจุบัน มาประยุกต์ใช้กับสถานที่ที่ต้องการให้งานเปลี่ยนไปบ้างตามยุคสมัย

กระบวนการผลิตและกลวิธี

เนื่องจาก ศิริ พรพระ เป็นลูกศิษย์ทองร่วง เอ็มโອษฐ จึงยึดหลักหรือการผลิตที่คล้ายคลึงเป็นส่วนใหญ่ ศิริ พรพระ จะมีความชำนาญในการทำซุ้มประตูหน้าต่างพระอุโบสถ คือจะให้สวยงามต้องได้สัดส่วนคล้ายจัตุรัสไทย ต้องรู้สูตร ศิริ พรพระ รู้สูตรสัดส่วนของซุ้มประตูหน้าต่างและก็เขียนแบบออกแบบได้ ซุ้มประตูหน้าต่างพระอุโบสถจะเขียนย่ออัตราส่วน 1 : 10 หน้าบันพระอุโบสถจะเขียนเท่าจริง

การร่างภาพ จะร่างภาพและลายบนกระดาษน้ำตาลแผ่นใหญ่ จะร่างเท่าจริงแล้วปรุด้วยตะปู แล้วตบด้วยลูกประคบ เช่นเดียวกับช่างอื่นๆ

การถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญา

จะถ่ายทอดให้กับบุคคลที่สนใจให้กับลูกน้องโดยตรง ญาติพี่น้องที่เข้ามาทำงานปั้นปูนด้วยเวลาสอนลูกน้องหรือเป็นวิทยากรตามสถาบันต่างๆ ศิริ พรพระ จะบอกให้เขาไปดูของเก่าๆ บ้าง อย่างวัดเขานันไดอิฐ วัดสระบัว ต้องเอาของเก่าเป็นแม่บท

ผลงานของ ศิริ พรพระ

ภาพประกอบ 53 ภาพหน้าบันวิหารหลวง ด้านทิศตะวันตก วัดมหาธาตุ จ.เพชรบุรี

ภาพประกอบ 54 ภาพระยະไกล้หน้าบันวิหารหลวง ด้านทิศตะวันตก วัดมหาธาตุ จ.เพชรบุรี

ผลงานของ ศิริ พรพระ

ภาพประกอบ 55 ภาพหน้าบันพระอุโบสถวัดในกลาง อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี

ภาพประกอบ 56 ภาพระยະไกล้หน้าบันพระอุโบสถวัดในกลาง อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี

ผลงานของ ศิริ พรพระ

ภาพประกอบ 57 ภาพหน้าบันพระอุโบสถวัดเพชรสุวรรณ อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี

ภาพประกอบ 58 ภาพพระยะใกล้หน้าบันพระอุโบสถวัดเพชรสุวรรณ อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี

ผลงานของ ศิริ พรพระ

ภาพประกอบ 59 ภาพซุ้มประตูวัดศิระคาม อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี

ภาพประกอบ 60 ภาพส่วนที่เป็นยอดแหลมของซุ้มประตูวัดศิระคาม อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี

ผลงานของ ศิริ พรพระ

ภาพประกอบ 61 ภาพซุ้มประตูพระอุโบสถวัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

ภาพประกอบ 62 ภาพส่วนยอดซุ้มประตูอุโบสถ วัดสนามพราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

นายสำเลียง พรพระ

เกิด พ.ศ.2501 อายุ 49 ปี

ที่อยู่ บ้านเลขที่ 10/1 หมู่ 9 ต.ไร่ส้ม อ.เมือง จ.เพชรบุรี สำเลียงเรียนจบก็ทำงานร่วมกับพี่ชาย (ศิริ พรพระ) และสนใจการปั้น จึงได้เริ่มฝึกฝนและเป็นลูกศิษย์ทองร่วง เอ็มโอษฐ์เช่นกัน และรวมรับงานกับพี่ชาย ต่อมาพี่ชายจะรับงาน และมาให้สำเลียงเหมาตัดตอนเป็น ชิ้นๆ ไป

ภาพประกอบ 63 นายสำเลียง พรพระ

แนวความคิดของสำเลียง พรพระ

สำเลียง พรพระ ทำทั้งแนวเก่าแนวใหม่ ผสมผสาน ตัวอย่างคือที่วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี สำเลียงปั้นหน้าบันศาลานางสาวอัมพร บุญประคอง เป็นนักศึกษาสู้กับทหารเสือเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 เพื่อต้องการสะท้อนภาพเหตุการณ์ของบ้านเมือง และให้เป็นอนุสรณ์เตือนความทรงจำให้กับคนรุ่นหลังหรือแนวคิดในการสะท้อนสังคมบ้านเมือง อาจจะได้รับอิทธิพลจากทองร่วง เอ็มโอษฐ์ เพราะสำเลียงเป็นลูกศิษย์อีกคนหนึ่งเหมือนกัน

กระบวนการผลิตและกลวิธี

การร่างภาพเพื่อจะปั้นปูนก็จะเหมือนช่างอื่นๆ สำเลียง พรพระยึดแนวของอาจารย์ทองร่วง เอ็มโอษฐ์ และเป็นการทำกันทั่วๆ ไป คือเขียนแบบร่างในกระดาษก่อนตามที่ทางวัดหรือกรรมการต้องการ และก็มี การเสนอแนะในสิ่งที่ตนเห็นว่ามันเหมาะสมกว่า ถ้าทางวัดตกลงกันเรียบร้อยแล้ว สำเลียงก็จะทำแบบจริง คือถ้าเป็นหน้าบันก็จะวัดขนาดจริงแล้วเขียนลาย และปรุด้วยตะปู ตบด้วยลูกประคบสี เสร็จแล้วเขียนด้วยหมึกจีนคือใช้ฟู่กันหมึกจะติดชัดเจนกว่าการเขียนด้วยเมจิกเขียนจะไม่ค่อยดี จากนั้นจะโกลนด้วย ซีเมนต์ และทำการปั้นต่อไป

การถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญา

โดยมากจะได้รับเชิญเป็นวิทยากรตามสถาบันต่างๆ จากโรงเรียนในเขตชุมชน นักศึกษาในพื้นที่มาสัมภาษณ์ ครูพานักเรียนมาเรียนรู้หรือมาดูวิธีการทำงานซึ่งเป็นโรงเรียนใกล้ๆ บ้านที่สำเลียงอยู่ ช่างปูนใหม่ๆ มาขอฝึกมาสั้ครเป็นลูกศิษย์ สำเลียงก็จะสอนในแนวทางที่ตนได้ร่ำเรียนมาและจากประสบการณ์ที่ตนเองประกอบอาชีพเป็นช่างปูนนั้น

ผลงานของ สำเลียง พรพระ

ภาพประกอบ 64 ภาพหน้าบันศาลนางสาวอัมพร บุญประคอง วัดมหาธาตุ จ.เพชรบุรี

ภาพประกอบ 65 ภาพพระยะใกล้หน้าบันศาลนางสาวอัมพร บุญประคอง วัดมหาธาตุ
จ.เพชรบุรี เป็นภาพเหตุการณ์ 14 ตุลาคม

ผลงานของ สำเลียง พรพระ

ภาพประกอบ 66 ภาพหน้าบันพระอุโบสถวัดใหญ่อ่างทอง อ.ปากท่อ จ.ราชบุรี

ภาพประกอบ 67 ภาพระยະใกล้หน้าบันพระอุโบสถวัดใหญ่อ่างทอง อ.ปากท่อ จ.ราชบุรี

ผลงานของ สำเลียง พรพระ

ภาพประกอบ 68 ภาพซุ้มทางเข้าวัดจันทราวาส อ.เมือง จ.เพชรบุรี

ภาพประกอบ 69 ภาพพระยะไถ้ซุ้มทางเข้าวัดจันทราวาส อ.เมือง จ.เพชรบุรี

ผลงานของ สำเลียง พรพระ

ภาพประกอบ 70 ภาพซุ้มหน้าต่างพระอุโบสถวัดในกลาง อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี

ภาพประกอบ 71 ภาพส่วนยอดซุ้มหน้าต่างพระอุโบสถวัดในกลาง อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี

ผลงานของ สำเลียง พรพระ

ภาพประกอบ 72 ภาพลายหน้าจั่ววิหารหน้าพระปรารค์ วัดมหาธาตุ จ.เพชรบุรี

ภาพประกอบ 73 ภาพระยะไถ้ลายหน้าจั่ววิหารหน้าพระปรารค์ วัดมหาธาตุ จ.เพชรบุรี

ตาราง 1 สรุปเปรียบเทียบแนวคิดกลวิธีและการถ่ายทอดของสกุลช่างเพชรบุรี

ลำดับ	ชื่อศิลปิน	การศึกษา		
		แนวคิด	กลวิธี	การถ่ายทอด
1	ทองร่วง เอ็มโอษฐ์	แนวคิดของ ทองร่วง เอ็มโอษฐ์ ในงานปูนปั้นหรืองานของช่างไทยต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานประติมากรรมหรือจิตรกรรม จะต้องมีการพัฒนาทั้งรูปแบบและเทคนิคต่าง ๆ ให้ก้าวเดินต่อไป ซึ่งหากศิลปะไทยยังอยู่กับที่ช่าง ต้องสร้างงานอยู่แต่ในกรอบของพื้นที่สามเหลี่ยมเท่านั้น ไม่สามารถออกนอกกรอบอื่นได้ นั่นจะเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาเป็นอย่างยิ่ง แต่สิ่งที่ยากที่สุดของการพัฒนาศิลปะไทย คือการพัฒนาที่ยังคงความเป็นไทยได้	ทองร่วงคิดค้นเทคนิคและกลวิธีในงานนั้นให้แปลกตาอยู่เสมอๆ ทั้งรูปแบบและการผสมผสานเทคนิคเข้าไป เช่น ใช้ถ้วยชามเบญจรงค์มาทำให้เป็นเศษชิ้นส่วนเล็กๆ ก่อน โดยการใช้คีมตัดนำมาแปะทับบนลวดลายปูนปั้นอีกทีหนึ่ง ซึ่งเพิ่มความประณีตเข้าไปอีก ถ้วยชามเบญจรงค์นี้เป็นถ้วยชามจากเพชรบุรี งานที่ประดับด้วยถ้วยชามเบญจรงค์ที่ชัดเจนและสวยงามมากอยู่ที่วัดกลางบางแก้ว จังหวัดนครปฐม และร้านแม่กิมไล้ จังหวัดเพชรบุรี และอีกกลวิธีหนึ่งในการปั้นของทองร่วง คือ การใช้ปูนแดงปั้นแทนปูนขาว ตัวอย่างงานที่ชัดเจนอยู่ที่โรงพยาบาลเพชรรัชต์ จังหวัดเพชรบุรี	การถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญาโดยการพัฒนาความรู้ส่งต่อให้แก่คนรุ่นหลังด้วยการให้เข้ามาเรียนรู้ ฝึกหัด นำเสนอสาธิตวิธีการและสั่งสอนการบรรยายบอกเล่าแก่ชาวบ้านนักเรียนนักศึกษา และผู้สนใจเป็นการถ่ายทอดอนุรักษ์ทางศิลปวัฒนธรรมให้อยู่สืบต่อไป

ตาราง 1 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อศิลปิน	การศึกษา		
		แนวคิด	กลวิธี	การถ่ายทอด
2	สำรวจ เอ็มโอสฐ์	การอนุรักษ์ไม่ใช่การทำเหมือนเดิมทุกอย่าง” นี้คือแนวความคิดของสำรวจ เอ็มโอสฐ์ ที่พยายามสร้างสรรค์งานปูนปั้นโดยไม่ย่ออยู่กับที่สร้างสรรค์ในเชิงอื่นแต่ให้คุณค่าเท่ากับของเดิม ผลงานปูนปั้นเน้นการรับใช้สังคมตามความนิยมในยุคหนึ่งๆ เพื่อเป็นบันทึกยุคสมัยด้วย สำรวจให้คุณค่าของงาน เช่น งานปั้นเชิงล้อเลียนเสียดสีสังคมและการเมือง	สำรวจนิยมใช้ถ้วยชามเบญจรงค์มาประดับตกแต่งบนลวดลายปูนเพื่อเพิ่มความประณีตเบญจรงค์นี้จะถูกนำมาตัดเป็นชิ้นเล็กๆ และต้องมาคัดเลือกลายให้ตรงหรือเหมาะสมกับเนื้อหาในเรื่องราวที่จะปั้น	การถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญาด้วยการให้เข้ามาเรียนรู้ฝึกหัดประกอบอาชีพได้แก่ ชาวบ้านที่สนใจจะเรียนรู้และช่างสำรวจยังเป็นผู้นำใจ รู้จักยอมรับและเรียนรู้ประสบการณ์จากผู้อื่น เช่น เด็กที่เข้ามาหัดเป็นช่างปูนใหม่ยอมรับความคิดที่อาจจะมีมากกว่าการอ่อนน้อมถ่อมตนถือเป็นคุณสมบัติของช่างปั้นทุกคนที่จะเข้ามาทำงานด้านนี้

ตาราง 1 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อศิลปิน	การศึกษา		
		แนวคิด	กลวิธี	การถ่ายทอด
3	เฉลิม พึ่งแดง	<p>เฉลิม พึ่งแดง ยึดแนว อนุรักษ์แบบโบราณ คือแบบศิลปะสมัย กรุงศรีอยุธยา ผลงาน ศิลปกรรมที่ปรากฏจะ สามารถอธิบายให้ เข้าใจได้โดยเฉพาะ ในเรื่องภาพทาง พุทธศาสนา และการ ทำให้ผลงานศิลปกรรม ทรงคุณค่า เป็นที่ เคารพของคนทั่วไปนั้น เป็นสิ่งสำคัญที่ศิลปิน หรือผู้สร้างสรรค์ต้อง คำนึงถึง ดังนั้นแนวคิด ของเฉลิม พึ่งแดง จึง ยึดกับรูปแบบเดิม มากกว่าการคิดหา รูปแบบใหม่</p>	<p>เฉลิม พึ่งแดง จะ แปลกกว่าช่างคนอื่น ตรงที่ลวดลายปูนปั้นจะ อวบอ้อมสมบูรณ์ด้วย ลักษณะและชั้นเชิงของ ศิลปะสมัยอยุธยา อาทิ เช่น ภาพเทวดา ภาพ ชุดรามเกียรติ์ กิณนร กนิรี หรือภาพสัตว์หิม พานต์ ล้วนแต่งงดงาม เฉลิม พึ่งแดง ใช้สูตร โบราณ คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ปูนขาว 2 ลิตร 2. ทราช 1 ลิตร 3. กระจดาษฟาง 3 แผ่น 4. กาวหนัง 4 ช้อนคาว 5. น้ำตาลอ้อย, น้ำตาลโตนด 4 ช้อนคาว 6. ยางประดู่ (ใช้เปลือก ต้มกับกาว) 7. น้ำแช่ปูนหมักก่อน ตำด้วยครกตำข้าวจน เหนียวเก็บไว้ปั่นลาย (หมักไว้ 1 วัน) 	<p>การถ่ายทอดความรู้ ทางภูมิปัญญา โดยการ นำเสนอสารัตถ์วิธีการใน การสอนบรรยายให้แก่ นักศึกษา และผู้สนใจ เพื่อถ่ายทอดอนุรักษ์ สามารถรักษาสืบต่อได้ นานเท่านานกว่าที่อื่นๆ</p>

ตาราง 1 (ต่อ)

ลำดับ	ชื่อศิลปิน	การศึกษา		
		แนวคิด	กลวิธี	การถ่ายทอด
4	สมบัติ พูลเกิด	<p>ในการสร้างสรรค์ผลงาน สมบัติ พูลเกิด ยึดแบบโบราณ โดยศึกษาศิลปกรรมจาก 5 วัดของสมัยอยุธยาคือ วัดใหญ่สุวรรณาราม วัดสระบัว วัดไผ่ล้อม วัดเขabanไดอิฐและ วัดเกาะแก้วสุธาราม</p> <p>แนวคิดในการเผยแพร่ผลงาน เน้นคุณค่าศิลปะโดยให้เหตุผลว่า ผลงานศิลปะเป็นงานที่ทำมาจาก จิตวิญญาณ ไม่ใช่ทำเพื่อการตลาด ผลงานนั้นก็เช่นกัน หน้าบันสมัยโบราณ ต้องชะงอกประมาณ 20% เพื่อให้รู้สึกว่ามีชีวิตชีวา มีการเคลื่อนไหว</p>	<p>สมบัติพยายามคิดค้นหาวิธีให้งานนั้นออกมาแปลกและเด่น โดยใช้เมล็ดมะขามคั่วแล้วบดละเอียดผสมน้ำ นำมาทาในส่วนที่เป็นร่องลาย เพื่อขับให้ลายเด่นขึ้น วิธีแบบนี้เป็นวิธีที่ในสมัยก่อน</p>	<p>การถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญา โดยการให้เข้ามาเรียนรู้ ฝึกหัด ประกอบอาชีพ การเป็นช่าง มาเรียนรู้งานจริง แล้วถ่ายทอดไปสู่อีกรุ่นต่อๆ มา สายสกุลของช่างปูนปั้นสด จึงจะสามารถรักษาสืบต่อได้นานกว่าที่อื่นๆ</p>

ลำดับ	ชื่อศิลปิน	การศึกษา		
		แนวคิด	กลวิธี	การถ่ายทอด
5	ศิริ พรพระ	ศิริ พรพระ ยึดหลักแบบโบราณแล้วนำมาดัดแปลงบางส่วนให้เข้ากับปัจจุบัน มาประยุกต์ใช้กับสถานที่ คือ ต้องการให้งานเปลี่ยนไปบ้างตามยุคสมัย	เนื่องจาก ศิริ พรพระ เป็นลูกศิษย์ของร่างเอมโอบุสธู จึงยึดหลักหรือการผลิตที่คล้ายคลึง เป็นส่วนใหญ่ ศิริ พรพระ จะมีความชำนาญในการทำ ชุ้มประตุน้ำต่างพระอุโบสถ คือจะให้สวยงาม ต้องได้สัดส่วน คล้ายจั่วทรงไทย ต้องรู้สูตร ศิริ พรพระ รู้สูตร สัดส่วนของชุ้มประตุน้ำต่างและก็เขียนแบบออกแบบได้ ชุ้มประตุน้ำต่างพระอุโบสถจะเขียนย่ออัตราส่วน 1 : 10 หน้าบันพระอุโบสถจะเขียนเท่าจริง	จะถ่ายทอดให้กับบุคคลที่สนใจให้กับลูกน้องโดยตรง ญาติพี่น้องที่เข้ามาทำงานปั้นปูนด้วย เวลาสอนลูกน้องหรือเป็นวิทยากรตามสถาบันต่างๆ ศิริ พรพระ จะบอกให้เขาไปดูของเก่าๆ บ้าง อย่างวัดเขาน้ำใสไดอิฐ วัดสระบัว ต้องเอาของเก่าเป็นแม่บท

ลำดับ	ชื่อศิลปิน	การศึกษา		
		แนวคิด	กลวิธี	การถ่ายทอด
6	สำเลียง พรพระ	สำเลียง พรพระ ทำทั้งแนวเก่าแนวใหม่ ผสมผสาน ตัวอย่างคือ ที่วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี สำเลียงบ้านหน้าบันศาลานางสาวอัมพร บุญประคอง เป็นนักศึกษาสู้อภัยภัยทหารสื่อเหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ.2516 เพื่อต้องการสะท้อนภาพเหตุการณ์ของบ้านเมือง และให้เป็นอนุสรณ์เตือนความทรงจำให้กับคนรุ่นหลัง	สำเรียง พรพระยึดแนวของอาจารย์ทองร่วง เอ็มโอษฐ์ คือเขียนแบบร่างในกระดาษก่อน ตามที่ทางวัดหรือกรรมการต้องการ และก็มีการเสนอแนะในสิ่งที่ตนเห็นว่ามันเหมาะสมกว่า	โดยมากจะได้รับเชิญเป็นวิทยากรตามสถาบันต่างๆ จากโรงเรียนในเขตชุมชน นักศึกษาในพื้นที่มาสัมภาษณ์ ครูพานักเรียนมาเรียนรู้หรือมาดูวิธีการทำงานซึ่งเป็นโรงเรียนใกล้ๆ บ้านที่สำเลียงอยู่ ช่างปูนใหม่ๆ มาขอฝึกมาสมัครเป็นลูกศิษย์ สำเลียงก็จะสอนในแนวทางที่ตนได้รำเรียนมาและจากประสบการณ์ที่ตนเองประกอบอาชีพเป็นช่างปูนบ้าน

ศิลปะปูนปั้นแต่เดิมจะอยู่แต่ในวัด อยู่ตามโบสถ์วิหาร เป็นงานศิลปะที่สร้างสรรค์ขึ้นด้วยแรงศรัทธาของคนในชุมชนในแต่ละพื้นที่ ผลงานที่แสดงออกจะมีเนื้อหาเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับศาสนาเป็นสำคัญ รูปแบบของงานจะมีลักษณะที่สืบทอดกันมาตามแต่ละสกุลหรือกลุ่มช่าง ซึ่งจะมีความแตกต่างกัน

งานศิลปะจะตอบสนองศาสนา โดยมีความสัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก และเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป ยุคแห่งความเป็นสมัยใหม่ที่มีความเกี่ยวโยงถึงเรื่องของเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง งานศิลปะทุกแขนงรวมถึงงานปูนปั้น ก็มีการปรับเปลี่ยนทั้งรูปแบบ เนื้อหา รวมถึงรายละเอียดในการสร้างสรรค์งานจากงานที่อยู่เพียงในวัดวาอาราม ตกแต่งอยู่บนหน้าบ้าน ก็มีการนำมาตกแต่งประดับในสถานที่อื่นๆ เนื้อหาหลากหลายก็มีการพัฒนาปรับให้สอดคล้องกับสังคมและชุมชนมากขึ้น

ซึ่งในปัจจุบันลวดลายปูนปั้นได้เข้าสู่ชุมชน โดยเนื้อหาของงานที่สื่อออกมาไม่ใช่แต่เพียงเรื่องราวทางพุทธศาสนา เรื่องรามเกียรติ์ เรื่องหิมพานต์ เนื้อหาที่ช่างปูนปั้นนำเสนอเริ่มเป็นเรื่องกลางๆ เช่น เรื่องพระมหาชนก เรื่องเกี่ยวกับสาธารณสุข ฯลฯ โดยช่างปูนปั้นสกุลเพชรบุรีจะได้เปรียบในเรื่องฝีมือที่ปั้นออกมาแบบไทยๆ ซึ่งนักประติมากรรมสากลจะไม่ชำนาญในการปั้นแบบไทยๆ

สาเหตุที่งานปูนปั้นออกมาจากวัดน่าจะเป็นเพราะทองร่วง เอ็มโอษฐ์ ที่ปั้นงานสี่สะท้อนทางการเมืองยุคแรกเริ่มที่เป็นที่กล่าวถึง คือปั้น มรว. คึกฤทธิ์ ปราโมช แบกฐานพระที่วัดมหาธาตุ จังหวัดเพชรบุรี และมีออกมาเรื่อยๆ จนมาถึงเด็กชกหน้าป่าเปรม ที่วัดสนามพราหมณ์ จังหวัดเพชรบุรี จนงานปูนปั้นออกมาจากวัดมาโชว์ความเป็นเอกลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่าแห่งความงามและทำท่ายในการตีความในเชิงปริศนาธรรมที่โรงพยาบาลเพชรรัชต์ จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นภาพปูนปั้นหุ่นต่าขนาดใหญ่ ที่ช่างปูนปั้นชั้นบรมครูอย่างทองร่วง เอ็มโอษฐ์ ได้รังสรรค์ทั้งฝีมือความคิดที่สะท้อนความหมายในเชิงของสาธารณสุขเกี่ยวกับวงการแพทย์ การเจ็บป่วย ชนชั้นในสังคม ความมีอัตราและสถาบัน เปรียบเทียบแพทย์แผนโบราณและแพทย์แผนปัจจุบัน คนจนซึ่งเป็นคนชั้นล่างของสังคม เทคนิคและวิธีการคือใช้ปูนแดงปั้น

ตัวอย่างงานอีกชิ้นหนึ่ง คือ ภาพพระมหาชนกที่ร้านขนมแม่กิมไล้ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี เป็นภาพปูนปั้นหุ่นต่าฝีมือทองร่วง เอ็มโอษฐ์ อีกเช่นกัน แต่ใช้เทคนิคด้วยเบญจรงค์ประดับแบบละเอียด โดยการตัดเย็บเป็นชั้นเล็กๆ งานปูนปั้นชิ้นนี้จะเด่นด้วยเทคนิคและที่สำคัญคือเนื้อหา เพราะเป็นเรื่องที่พระเจ้าอยู่หัวทรงถ่ายทอดออกมาอย่างละเอียดถี่ถ้วนและงดงามและรูปแบบการจัดวางที่ทันสมัย สาเหตุที่อยู่ในร้านขนม เพราะมีลูกค้าถามถึงงานปูนปั้นภายในจังหวัดเพชรบุรีที่นำชม เจ้าของร้านจึงแนะนำไปที่วัดมหาธาตุ ซึ่งเป็นแหล่งรวมฝีมือช่างชั้นครูหลายๆ คน และยังมีฝีมือของช่างสมัยอยุธยาอยู่ด้วย แต่ลูกค้าเจอปัญหาในเรื่องการจราจรที่ต้องเข้าไปในเมืองและสถานที่คับแคบ เจ้าของร้านจึงเกิดความคิดที่จ้างช่างปูนมาสร้างงานไว้ที่ร้าน ลูกค้าจะได้ไม่ต้องเดินทางไปไกล แต่มีคนตั้งข้อสังเกตว่า การที่ช่างมาทำเป็นผลทางธุรกิจด้านการค้าขาย

ถึงอย่างไรก็ตาม แม้จะเป็นธุรกิจในการการค้าก็เป็นผลดีต่อการขยายวงกว้างของงานศิลปะปูนปั้นที่เข้าสู่ชุมชนอย่างแพร่หลายเกี่ยวโยงไปถึงช่างปูนปั้น ผู้ประกอบอาชีพด้วย ในเรื่องของค่าตอบแทนด้านราคา และความภาคภูมิใจที่ผลงานออกสู่สาธารณะได้มากขึ้น

อีกชิ้นงานหนึ่งงานแบบไทยออกไปสู่ตลาดธุรกิจ คืองานของสมบัติ พูลเกิด ที่มีลูกค้าส่งไปประดับตกแต่งบ้าน คืองานปูนปั้นรูปกิริ ที่โชว์เอกลักษณ์เฉพาะตัว คือมีกนกที่สะอาดพลิ้วสวยงาม ซึ่งสมบัติ พูลเกิด บอกว่าทำไมไม่ทันเพราะมีงานที่รับทำจากวัดที่ยังค้างอยู่ และยังได้รับการว่าจ้างจาก เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ ที่อยากได้ฝีมือของสมบัติ พูลเกิด ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว

อาชีพการปั้นปูนของสกุลช่างเพชรบุรีแต่ละคนพูดไว้เหมือนๆ กันว่า อาชีพการปั้นปูนไม่ได้ร่ำรวยอะไร แต่มีชีวิตที่ดีขึ้น ที่เหนืออื่นใดคือเป็นงานของศรัทธาและมีความภาคภูมิใจที่ผลงานที่ฝากไว้ให้ชนรุ่นหลังได้ชื่นชมและศึกษา ชื่อของช่างก็ยังคงอยู่คู่ผลงาน และช่างมีความดีใจที่ได้ถ่ายทอดความรู้ ภูมิปัญญาให้แก่คนรุ่นหลังสืบไป

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิเคราะห์ผลงานลวดลายปูนปั้นของสกุลช่างเพชรบุรีในประเด็น แนวความคิดในการสร้างสรรค์ ศึกษาลักษณะเฉพาะและกระบวนการผลิตงานปูนปั้น กระบวน การ ถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญาและการสร้างช่างรุ่นใหม่

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อวิเคราะห์แนวความคิดของสกุลช่างเพชรบุรี
2. ศึกษากระบวนการผลิตงานและกลวิธีของปูนปั้นสกุลช่างเพชรบุรี
3. ศึกษากระบวนการถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญา

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

ได้องค์ความรู้ และภูมิปัญญาของช่างพื้นบ้าน ซึ่งจะเอื้อประโยชน์ต่อการศึกษาศิลปะพื้นบ้าน และภูมิปัญญาไทยต่อไปในอนาคต

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การวิเคราะห์ผลงานลวดลายปูนปั้นของสกุลช่างเพชรบุรี โดยศึกษาจากผลงานของช่างปูนปั้นชั้นครูที่ยังมีชีวิตอยู่ และทำงานอย่างสม่ำเสมอ จำนวน 6 ท่าน คือ

1. นายทองร่วง เอ็มโษษฐ์ อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 1/1 ต.ช่องสะแก อ.เมือง จ.เพชรบุรี ผลงานที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่

- หน้าบันพระอุโบสถวัดโคก อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- ลวดลายปูนปั้นนูนต่ำ โรงพยาบาลเพชรรัชต์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- ลวดลายปูนปั้น เรื่อง พระมหาชนก ร้านแม่กิมไล้ อ.บ้านลาด จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดโตนดหลวง อ.ชะอำ จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดกลางบางแก้ว อ.นครชัยศรี จ.นครปฐม

2. นายสำรวย เอ็มโษษฐ์ อายุ 54 ปี บ้านเลขที่ 65/1 หมู่ 3 ต.บ้านหาด อ.บ้านลาด จ.เพชรบุรี ผลงานที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่

- อนุสาวรีย์ช้างเอราวัณที่พิพิธภัณฑสถานช้างเอราวัณ อ.บางปู จ.สมุทรปราการ
- ฐานพระประธาน วิหารหลวง วัดมหาธาตุ จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดเขายี่สาร อ.อัมพวา จ.สมุทรสงคราม
- หน้าบันพระอุโบสถวัดประยูรวงศ์ กรุงเทพฯ
- หน้าบันพระอุโบสถวัดอินทราวาส บางขุนพรหม กรุงเทพฯ

3. นายเฉลิม พึ่งแดง อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 69/2 ซอย 5 เทคนิค ถนนบริพัตร ต.ท่าราบ อ.เมือง จ.เพชรบุรี ผลงานที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่

- ชุมวิหารหลวงพ่อมืดพระทรง อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดสนามปราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- ซอฟ้า ศาลานางสาวอัมพร บุญประคอง วัดมหาธาตุ เพชรบุรี
- ฐานเสมา วัดสนามปราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- คูหารอบพระอุโบสถวัดสนามปราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

4. นายสมบัติ พูลเกิด อายุ 55 ปี บ้านเลขที่ 48 หมู่ 7 ต.ช่องสะแก อ.เมือง จ.เพชรบุรี ผลงานที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่

- หน้าบันวิหารวัดลักขณาราม อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดจันทราวาส อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- ชุมหน้าต่างวัดชีประเสริฐ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- คูหาพระอุโบสถวัดชีประเสริฐ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดโคก ด้านทิศตะวันตก อ.เมือง จ.เพชรบุรี

5. นายศิริ พรพระ อายุ 51 ปี บ้านเลขที่ 10 หมู่ 9 ต.ไร่ส้ม อ.เมือง จ.เพชรบุรี ผลงานที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่

- หน้าบันพระวิหารหลวง ด้านทิศตะวันตก วัดมหาธาตุ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถ วัดในกลาง อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถ วัดเพชรสุวรรณ อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี
- ชุมประตูวัดศรีษะคาม อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี
- ชุมประตูพระอุโบสถวัดสนามปราหมณ์ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

6. นายสำเลียง พรพระ อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 10/1 หมู่ 9 ต.ไร่ส้ม อ.เมือง จ.เพชรบุรี ผลงานที่นำมาวิเคราะห์ ได้แก่

- หน้าบันศาลา นางสาวอัมพร บุญประคอง วัดมหาธาตุ อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- หน้าบันพระอุโบสถวัดใหญ่อ่างทอง จ.ราชบุรี
- ชุมทางเข้าวัดจันทราวาส อ.เมือง จ.เพชรบุรี
- ชุมหน้าต่างพระอุโบสถวัดในกลาง อ.บ้านแหลม จ.เพชรบุรี
- ลายหน้าจั่ววิหาร หน้าพระปรางค์ วัดมหาธาตุ อ.เมือง จ.เพชรบุรี

สรุปผล

1. นายทองร่วง เอ็มโອษฐ

ผู้สืบทอดภูมิปัญญาการทำงานปูนปั้นสกุลช่างเมืองเพชรบุรี แรกเริ่มการทำงานเป็นในลักษณะทำตามแบบครู ต่อมาได้มีการพัฒนารูปแบบของงานที่มีเอกลักษณ์ของตนเอง ผลงานบางชิ้นได้นำเสนอแนวคิดให้เกิดประโยชน์ ให้มีความเข้าใจต่อต้านสังคมการเมือง ซึ่งถือว่าเป็นผู้กล้าในทางความคิดเห็นที่สื่อออกมาเป็นรูปแบบผลงานที่มีการพัฒนาสร้างสรรค์ไปอีกระดับหนึ่ง ด้วยการที่แนวคิดที่แปลกใหม่อยู่ตลอดเวลาจึงถือเป็นลักษณะที่โดดเด่นเป็นพิเศษของช่างทองร่วง เอ็มโອษฐ ส่วนทางด้านความมีสุนทรีย์เกี่ยวกับวิธีการทำงานที่ยังคงเป็นแบบแผนเดิมจากที่ได้รับการถ่ายทอดมา เน้นที่ความประณีต งดงาม อย่างวิจิตรบรรจง ด้วยลีลาของเส้น รูปทรง การเน้นที่บางจิ้งหะ ช่องไฟบนพื้นที่ว่างได้อย่างงดงาม ลงตัว ทั้งหมดนี้เป็นคุณค่าทางสุนทรีย์ที่ยังไม่ทิ้ง แต่ในปัจจุบันช่างทองร่วงได้เพิ่มการประดับตกแต่งอาคารสถาปัตยกรรมต่างๆ อาทิเช่น หน้าบันพระอุโบสถวัดกลางบางแก้ว อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ลวดลายปูนปั้น เรื่องพระมหาชนก ร้านแม่กิมไล้ ที่จังหวัดเพชรบุรี และลวดลายปูนปั้นนูนสูง โรงพยาบาลเพชรรัชต์ จังหวัดเพชรบุรี จะมีลักษณะเด่นพิเศษด้วยการประดับลวดลายด้วยถ้วยเบญจรงค์ ลวดลายสีสันต่างๆ ตามจิ้งหะช่องไฟ ซึ่งในขั้นตอนการทำลายนี้ถือว่าเป็นขั้นตอนที่พิเศษ จากปูนปั้นสกุลช่างเมืองเพชรบุรีที่มีมาแต่ครั้งโบราณ ช่างปูนปั้นต้องอาศัยความชำนาญเป็นอย่างสูงเพราะต้องวางแผนเลือกลวดลายและสีสันในส่วนต่างๆ ให้มีความเหมาะสม ซึ่งกระบวนการเทคนิควิธีนี้ถือว่าช่างทองร่วง เอ็มโອษฐ เป็นผู้ริเริ่ม ก่อนใคร

การถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญา โดยการพัฒนาความรู้ ส่งต่อให้แก่คนรุ่นหลังด้วยการให้เข้ามาเรียนรู้ ฝึกหัด นำเสนอสาธิตวิธีการและสั่งสอน การบรรยายบอกเล่าแก่ชาวบ้าน นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจ เป็นการถ่ายทอดอนุรักษ์ทางศิลปวัฒนธรรมให้อยู่สืบต่อไป

2. นายสำรวย เอ็มโອษฐ

ได้รับการฝึกฝนเรียนรู้ศิลปะงานปูนปั้นมาพร้อมๆ กันกับนายทองร่วง เอ็มโອษฐ พี่ชาย การสืบทอดภูมิปัญญาความรู้มาจากการได้ทำของจริง ภายใต้การพัฒนาตามหลักพื้นฐานที่มีความแน่นหนาทางด้านทักษะ ตลอดจนเมื่อมีความคิดเป็นอิสระของตัวเองมากขึ้น ทำให้งานปูนปั้นของช่างสำรวย เอ็มโອษฐ ในยุคปัจจุบันมีความก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นกว่าเดิม ดังจะเห็นได้จากผลงานอนุสาวรีย์ช้างเอราวัณที่พิพิธภัณฑสถานช้างเอราวัณ อำเภอบางปู จังหวัด สมุทรปราการ ที่นำเอาถ้วยชามลวดลายเบญจรงค์มาประดับลายปูนปั้น ซึ่งถ้วยแต่ละใบมีราคา 60 - 800 บาท การประดับด้วยถ้วยนี้มีมานานแล้ว เริ่มจากชาวจีนมาสร้างโบสถ์วิหารก็ได้นำเอาชามเปอร์เซียมาประดับตามหน้าบ้าน ประดับทั้งใบข้าง หรือเอามาทาบ เอามาตัดหรืออย่างที่วัดพระแก้วก็จะนำมาเขียนลายก่อนแล้วแยกแต่ละตัวมาติดกัน งานปูนปั้นทั้งช่างทองร่วง และช่างสำรวย มีวิธีคิดและการทำงานที่คล้ายคลึงกัน ปัจจุบันทั้งสองท่านยังคงรับทำงานร่วมกัน ในบางครั้งบางคราวเมื่อขาดแคลนช่างก็จะหมุนเวียนกันไปช่วยงานกัน อยู่อีกอย่างคือการทำงาน ต้องรับใช้สังคมด้วย ภาพล้อเลียน เสียดสีทางการเมือง

ถือเป็นงานเพื่อสื่อให้กับสังคม ให้เข้ายุคเข้าสมัย นอกเหนือจากแนวคิดทางด้านรูปแบบแล้วก็มุ่งศึกษาคุณภาพของวัตถุดิบที่ใช้ในการทำงาน เช่น ปูนแดง

การถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญาด้วยการให้เข้ามาเรียนรู้ ฝึกหัดประกอบอาชีพ ได้แก่ ชาวบ้านที่สนใจจะเรียนรู้และช่างสำรวจยังเป็นผู้มีน้ำใจ รู้จักยอมรับและเรียนรู้ประสบการณ์จากผู้อื่น เช่น เด็กที่เข้ามาหัดเป็นช่างปูนใหม่ ยอมรับความคิดที่อาจจะมากกว่า การอ่อนน้อมถ่อมตนถือเป็นคุณสมบัติของช่างปั้นทุกคน ที่จะเข้ามาทำงานด้านนี้

3. นายเฉลิม พึ่งแดง

ได้ศึกษาและเรียนรู้ด้วยตนเอง เพราะมีความชอบทางศิลปะขณะเรียนอยู่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 ที่โรงเรียนศึกษาปัญญา และได้มาอาศัยอยู่ที่วัดพระทองที่มีกลุ่มช่างอยู่ได้พบเห็น พูดคุยกับผู้รู้ทางศิลปะ อย่างเช่นอาจารย์เลิศ พ่วงพระเดช อาจารย์พิณ อินฟ้าแสง เมื่อมีปัญหาติดขัดในเรื่องรูปแบบลวดลาย ก็พยายามไต่ถามผู้รู้ และจากการศึกษาของเก่าที่มีอยู่ในเมืองเพชรบุรี จากการฝึกหัดฝึกเขียน อยู่สม่ำเสมอจึงทำให้เกิดความชำนาญในการเขียนเพิ่มมากขึ้น ผลงานปูนปั้นชุดแรกของเขาที่ปรากฏคือหน้าบันโรงเรียนปริยัติธรรมด้านทิศตะวันตกวัดพลับพลาชัย มีรูปแบบที่ซ้ำของในลีสลา ของลวดลาย จนเรียกลักษณะนี้ว่า “เข้าถึง” ภาพลวดลาย มีความเอิบอิ่ม อ่อนละมุน พริ้วไหว ลวดลายคล้อยไปทางอยุธยา แต่มีการเน้นในรายละเอียดเพิ่มมากขึ้น ผลงานอีกชิ้นที่น่าสนใจคือภาพปูนปั้นซุ้มประตูมณฑลหลวงพ่อมืดวัดพระทอง ด้วยลวดลายสองด้านเป็นภาพจับชุดรามเกียรติ์ประกอบลาย อีกด้านหนึ่งเป็นภาพเรื่องราวกนิรีประกอบลายดอกไม้ซึ่งเป็นลายดอกกุหลาบ มีลักษณะเป็นลวดลายที่จะแจ้ง ตื่นตาตื่นใจแก่ผู้พบเห็นได้อย่างเต็มตา

การถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญา โดยการนำเสนอสาธิตวิธีการในการสอนบรรยายให้แก่นักศึกษา และผู้สนใจ เพื่อถ่ายทอดอนุรักษ์ สามารถรักษาสืบต่อได้นานเท่าานกว่าที่อื่นๆ

4. นายสมบัติ พูลเกิด

ศึกษาและพัฒนาเรียนรู้รูปแบบงานด้วยตนเอง เช่นเดียวกับช่างเฉลิม พึ่งแดง ซึ่งใช้วิธีการครูพักลักจำ แล้วจึงนำวิธีการต่างๆ มาประยุกต์ให้เข้ากับแนวทางของตัวเองถูกตั้งสมญาว่าเป็นศิลปินเถื่อน เนื่องจากไม่มีสังกัด พัฒนาการรูปแบบลวดลายเป็นแบบขนบนิยม ไม่เปลี่ยนแปลงรูปแบบมากนัก แต่จะเน้นการสร้างลายใหญ่ๆ มีความพลิ้วไหว อย่างเช่นผลงานที่หน้าบันโบสถ์วัดจันทราวาสลวดลายที่เพิ่มมากขึ้น เพื่อให้เกิดความวิจิตรพิสดารของลีสลาของเส้นปริมาตรของความนูนต่ำ เน้นจังหวะช่องไฟ ทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นเอกภาพของงานที่มีคุณค่าทางด้านอารมณ์ในเชิงเทคนิคและฝีมือของช่าง สมบัติจึงเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งที่มีความสำคัญถัดมาจากรื่องของการใช้วัสดุ

การถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญา โดยการให้เข้ามาเรียนรู้ ฝึกหัดประกอบอาชีพ การเป็นช่าง มาเรียนรู้งานจริง แล้วถ่ายทอดไปสู่ผู้อื่นต่อไป มา สายสกุลของช่างปูนปั้นสด จึงจะสามารถรักษาสืบต่อได้นานกว่าที่อื่นๆ

5. นายศิริ พรพระ

เป็นลูกศิษย์ของช่างทองร่วง เอ็มโอษฐ์ มีความสามารถเขียนแบบโครงสร้างได้ ช่างศิริ มีความสนใจใฝ่รู้ ทางศิลปะมาตั้งแต่สมัยเรียน พอจบก็เป็นลูกจ้างฝึกงานกับช่างปูนปั้น ในจังหวัดเพชรบุรี จากนั้นได้เรียนรู้การดำปูน ฝึกหัดเขียนลวดลายจนเกิดความชำนาญ และมีการพัฒนาความสามารถในการปั้นลวดลายให้สูงขึ้นจนได้รับการยกย่องให้เป็นช่างใหญ่ มีความสามารถ ทั้งเชิงทักษะ ลวดลายปูนปั้น นอกจากนี้ก็ยังสามารถรับงาน โครงสร้าง โบสถ์ วิหาร ชุมชนบ้าน อาทิเช่น ชุมชนวัดจันทร์ ชุมประตูดัดสนามพราหมณ์

การถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญาโดยการให้เข้ามาเรียนรู้ฝึกหัดการเป็นช่างจากงานจริง แล้วถ่ายทอดไปสู่อีกรุ่นต่อๆ มา สายสกุลของช่างปูนปั้นสดจึงสามารถรักษาสืบต่อไปได้นานกว่าที่อื่นๆ

6. นายสำเลียง พรพระ

เป็นน้องชายของช่างศิริ พรพระ เนื่องจากอยู่คลุกคลีอยู่กับพี่ชาย จึงเกิดความสนใจในการปั้นปูน จึงได้เริ่มฝึกฝนอย่างจริงจัง จนเป็นที่ยอมรับของแวดวงศิลปะงานปูนปั้นเมืองเพชรบุรี

การถ่ายทอดความรู้ทางภูมิปัญญาไทย โดยการให้เข้ามาเรียนรู้ฝึกหัดการเป็นช่างจากงานจริง การสืบสานวิชาความรู้มีการถ่ายทอดไปสู่อีกรุ่น สายสกุลของช่างปูนปั้นสดจึงสามารถรักษาสืบต่อไปได้นานกว่าที่อื่นๆ

อภิปรายผล

งานศิลปะปูนปั้นของสกุลช่างเพชรบุรี เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นมรดกแห่งคุณค่าศิลปกรรมที่ช่างเพชรบุรี ยังคงรักษาเอาไว้ได้จากอดีตกาลจนกลายเป็นศิลปะพื้นเมืองที่สร้างความภาคภูมิใจของผู้คนเมืองเพชรบุรีที่มีความผูกพันกับศิลปะความประณีตงดงาม แสดงถึงชีวิตความเป็นอยู่ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิตอันดีงามของผู้คนและยังบ่งบอกถึงความสามารถในการถ่ายทอดฝีมือในเชิงสุนทรียศาสตร์ ผู้วิจัยสรุปและอภิปรายผลการศึกษาครั้งนี้ คือ

1. งานศิลปะปูนปั้นของสกุลช่างเพชรบุรี ได้มีการสืบทอดภูมิปัญญามาเป็นเวลาช้านาน และมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ผลงานบางชิ้นของช่างมีความคิดสร้างสรรค์ในงานของตนที่มีลักษณะโดดเด่นและมีความประณีต งดงามเป็นลักษณะเฉพาะตัวของช่างแต่ละคน

2. มีแนวคิดในเรื่องของความรับผิดชอบต่อสังคม สอดแทรกไว้ในผลงาน ซึ่งมักจะมีปรากฏให้เห็น เช่น ผลงานของช่างทองร่วง เอ็มโอษฐ์ และช่างสำรวย เอ็มโอษฐ์

3. มีกรรมวิธีการทำที่ยังเป็นแบบโบราณ ที่ต้องใช้ความพยายาม ขยันและมีความอดทน พากเพียรพยายาม เพื่อเป็นสัญลักษณ์แห่งภูมิปัญญาของสายสกุลช่างฝีมือ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. จากการศึกษาวิเคราะห์ผลงานลวดลายปูนปั้นของสกุลช่างเพชรบุรี ซึ่งให้เห็นถึงคุณค่าของงานปูนปั้น สกุลช่างเพชรบุรี เป็นภูมิปัญญาในการสร้างสรรค์ศิลปะที่มีการสืบทอดเป็นมรดกทางวัฒนธรรมมาเป็นเวลาช้านานแล้ว และยังคงปรากฏให้เห็นอยู่จนปัจจุบันนี้ ที่ควรจะได้รับการอนุรักษ์ และฟื้นฟูให้คงอยู่ตลอดไป

2. เพื่อให้ตระหนักและเห็นคุณค่าของงานปูนปั้น ควรได้รับการดูแลจากหน่วยงานราชการที่มีความเกี่ยวข้อง โดยการจัดประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความคิดในการอนุรักษ์ให้กว้างขวางแพร่หลายมากขึ้น โดยประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ สนับสนุนให้มีการเชื่อมโยงความรู้เข้าสู่ระบบโรงเรียน การสอนและการสาธิตให้แก่นักเรียนและประชาชนทั่วไปได้เข้ามามีส่วนร่วม เพื่อให้เห็นคุณค่าและเกิดความซาบซึ้งยิ่งขึ้น

3. นำองค์ความรู้ด้านงานปูนปั้นของสกุลช่างเพชรบุรีเข้าสู่ระบบการศึกษาที่เชื่อมโยงกับหลักสูตรส่วนท้องถิ่น ศึกษาพัฒนาให้เป็นองค์ความรู้ที่กว้างขวางขึ้นต่อไป

4. ควรให้การส่งเสริมและยกย่อง ช่างที่ยังมีชีวิตอยู่ในปัจจุบันที่ยังคงทำหน้าที่ในการปฏิบัติงานและพัฒนางานศิลปะปูนปั้นอย่างสม่ำเสมอให้ได้รับเกียรติ เป็นผู้มีความสามารถหรือศิลปิน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ศึกษาวิเคราะห์แนวความคิดของสกุลช่างเพชรบุรีกับผลงานแขนงอื่นๆ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กัลยา เครืออู๋ชัย. (2537). การศึกษางานปูนปั้นสกุลช่างเพชรบุรี : กรณีตัวอย่าง
วัดสระบัว อ.เมือง จ.เพชรบุรี. สารนิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต
(โบราณคดี) ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กาญจนา ศรีวรรณ. (2539). เพชรบุรีของเรา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สามเจริญพาณิชย์.
กรมศิลปากร. กองโบราณคดี. (2545). ความรู้ทั่วไปในงานช่างศิลป์. จัดพิมพ์เนื่องในโอกาส
เปิดศูนย์ศิลปะและการช่างไทยวันอนุรักษ์มรดกไทย. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- กัจจกร สุนพงษ์ศรี. (2538). ปูนซีเมนต์ : วัสดุขั้นใหม่ของประติมากรรม. สหกิจบริหารการ
ศิลปะปูนปั้น ครั้งที่ 1. วันที่ 15-30 มิถุนายน. หน้า 668.
- _____. (2539). ศิลปะปูนปั้นไทยจะสูญสิ้น. สหกิจบริหารการศิลปะปูนปั้น ครั้งที่ 2.
วันที่ 1-8 กรกฎาคม. หน้า 53-58.
- จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์ และคณะ. (2537). การศึกษาศิลปกรรมแบบประเพณีในจังหวัด
เพชรบุรีส่วนประติมากรรม. ม.ป.ท. (อัดสำเนา).
- _____. (2540). ช่างสิบหมู่. การทำอากาศยานแห่งประเทศไทยจัดพิมพ์.
กรุงเทพฯนคร : บริษัทอัมรินทร์ พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- เฉลิม พึ่งแดง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. เลิศชาย สินเสริฐ เป็นผู้สัมภาษณ์.
ที่บ้านเฉลิม พึ่งแดง เมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2547.
- ชะลูด นิมเสมอ (2534). องค์ประกอบศิลปะ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ช่างเมืองเพชร. (2535). อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพผู้ช่วยศาสตราจารย์บัวไทย
แจ่มจันทร์ ต.ช. ต.ม.
- ดำรงพันธ์ อินฟ้าแสง. (2542). รายงานการวิจัยการศึกษาพัฒนาการศิลปะพื้นเมืองเพชรบุรี :
กรณีศึกษาประวัติศาสตร์และผลงานของนายพิณ อินฟ้าแสง. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ตรี อมาตยกุล. (2510). ศิลปสมัยอยุธยา. กรมศิลปากรจัดพิมพ์ในงานสมเด็จพระราชดำเนิ
ทรงเปิดพิพิธภัณฑ์แห่งชาติพระนคร. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- ทองร่วง เอ็มโอษฐ์. (2529). ลึกลงไปในความรู้สึกของงานปูนปั้น. วารสารศิลปวัฒนธรรม.
5 (12) : 76-78.
- _____. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. เลิศชาย สินเสริฐ เป็นผู้สัมภาษณ์.
ที่บ้านทองร่วง เอ็มโอษฐ์ เมื่อ 7 พฤศจิกายน 2547.
- ชนากร ต่วนศิริ. (2545). "ศิลปะปูนปั้น," ใน ศิลปะ : งานพื้นบ้าน. กรุงเทพฯ : คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- น.ณ ปากน้ำ. (2532). *ลายปูนปั้นมณฑลศิลปอันเลิศแห่งสยาม*. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
 _____. (2538). *ศิลปะปูนปั้นของไทยสยาม*. สื่อบัณฑิตนิตยสารการปูนปั้น ครั้งที่ 1.
 วันที่ 15-30 มิถุนายน. หน้า 45-55.
 _____. (2634). *ปูนปั้นกับสถาปัตยกรรมไทยโบราณ*.
 _____. (2537). *งานจำหลักไม้*. ศิลปะและสถาปัตยกรรมไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
 เมืองโบราณ.
- นนทิวรรณ จันทนะผะลิน. (2538). *ความเป็นไปได้ในการพัฒนางานปูนปั้น*.
 สื่อบัณฑิตนิตยสารศิลปะปูนปั้น ครั้งที่ 1. วันที่ 15-30 มิถุนายน. หน้า 56-57.
- นพวัฒน์ สมพิน. (2540). *ลายปูนปั้น งานช่างประณีตศิลป์ไทย*. กรมศิลปากรจัดพิมพ์
 กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.
 _____. (2540). *ลายปูนปั้นงานช่างประณีตศิลป์ของไทย*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- บุญเจือ เอ็มโอษฐ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. เลิศชาย สินเสริฐ เป็นผู้สัมภาษณ์.
 ที่บ้านบุญเจือ เอ็มโอษฐ์ เมื่อ 14 มกราคม 2547.
- บุญมา แฉ่งฉายา. (2533). *ศิลปะลายไทย*. เพชรบุรี : ภาควิชาศิลปศึกษา คณะวิชา
 มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทวารวดีเพชรบุรี วิทยาลัยครูเพชรบุรี.
 _____. (2545). *ศิลปะลายไทย*. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.
 _____. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. เลิศชาย สินเสริฐ เป็นผู้สัมภาษณ์,
 ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี เมื่อ 15 เมษายน 2547.
- บัวไทย แจ่มจันทร์. (2530). *ช่างเมืองเพชร (อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
 ผู้ช่วยศาสตราจารย์บัวไทย แจ่มจันทร์ ตช.ตม. 21 มิถุนายน 2535)*.
 เพชรบุรี : โรงพิมพ์เพชรภูมิ.
 _____. (2536). *เพชรบุรี*. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์.
 _____. (2538). *ปูนปั้นเมืองเพชร*. สื่อบัณฑิตนิตยสารการปูนปั้น ครั้งที่ 2. วันที่ 1-8 กรกฎาคม.
 หน้า 61-62.
- ประยูร อรุณากุระ. (2532). *ลายปูนปั้นมณฑลศิลปอันเลิศแห่งสยาม*. กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ.
- ประสม สุสุทธิ. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. เลิศชาย สินเสริฐ เป็นผู้สัมภาษณ์.
 ที่บ้านของประสม สุสุทธิ จังหวัดเพชรบุรี เมื่อ 21 กันยายน 2546.
 _____. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. เลิศชาย สินเสริฐ เป็นผู้สัมภาษณ์.
 ที่บ้านของประสม สุสุทธิ จังหวัดเพชรบุรี เมื่อ 2 พฤษภาคม 2547.
- เป็รื่อง เปลี่ยนสายสืบ. (2539). *งานปูนปั้นไทย*. สื่อบัณฑิตนิตยสารการปูนปั้น ครั้งที่ 2. วันที่ 1-8
 กรกฎาคม หน้า 61-62).
- ภมร พรหมแก้ว. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. เลิศชาย สินเสริฐ เป็นผู้สัมภาษณ์.
 ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี เมื่อ 7 พฤศจิกายน 2547.

- ภิญโญ สุวรรณคีรี. (2539). *ปูนปั้นองค์ประกอบสถาปัตยกรรม*. สื่อบัตรงานปูนปั้น ครั้งที่ 2. วันที่ 1-2 กรกฎาคม หน้า 59-60.
- ภูชิปนิธิศรี คงโกลานันท์. (2549). “ประติมากรรมปูนปั้น : สกุลช่างเพชรบุรี มรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่า,” ใน *สุนทรียเชิงประติมากรรมปูนปั้น : สกุลช่างเมืองเพชรบุรี*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.
- มนู อุดมเวช. (2537). *เพชรบุรีสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น*. เพชรบุรี : วิทยาลัยครูเพชรบุรี.
- มารุต อัมรานนท์. (2524). *ลายปูนปั้นประดับสถาปัตยกรรมในเมืองเชียงใหม่ สมัยราชวงศ์มังราย*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาโบราณคดี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2530). *พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ : เพื่อนพิมพ์.
- _____. (2538). *พจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2525*. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- ล้อม เฟิงแก้ว. (2536). *เพชรบุรี*. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธการพิมพ์.
- วิเชียร เรียบร้อย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. เลิศชาย สินเสริฐ เป็นผู้สัมภาษณ์. ที่บ้านวิเชียร เรียบร้อย เมื่อ 25 พฤศจิกายน 2547.
- วิรัตน์ พิชญ์ไพบูลย์. (2539). *ศิลปะเป็นมูลฐานสำคัญ*. วารสารครุศาสตร์. 22 (1) : 1-12.
- วีระ อัมพันธ์. (2504). *เมืองเพชร*. กรุงเทพฯ : เจริญผลการพิมพ์.
- วรุช สุวรรณฤทธิ์. (2530). *การศึกษาคติความเชื่อและรูปแบบของประติมากรรมปูนปั้นแบบทวารวดีที่บ้านคูบัว*. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต ภาควิชาโบราณคดี สมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ศักดิ์ ศิริพันธ์. (2543). *เพชรบุรี ประวัติศาสตร์ศิลปะ และวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธการพิมพ์.
- ศรัณย์ ทองปาน. (2536). *เพชรบุรี*. กรุงเทพฯ : ด้านสุทธการพิมพ์.
- ศิริ พรพระ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. เลิศชาย สินเสริฐ เป็นผู้สัมภาษณ์. ที่บ้านศิริ พรพระ เมื่อ 27 กุมภาพันธ์ 2547.
- เศรษฐมนันต์ กาญจนกุล. (ม.ป.ป.). *ลวดลาย 1 ในสถาปัตยกรรม*. กรุงเทพฯ : อีแอลเอส.
- สันติ เล็กสุขุม. (2522). *ลวดลายปูนปั้นแบบอยุธยาตอนปลาย (พ.ศ.2171-3210)*. กรุงเทพฯ : มุลนิธิเจมส์ทอมป์สัน.
- _____. (2532). *ลวดลายปูนปั้นแบบอยุธยาตอนปลาย (พ.ศ.2172-2310)*. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์ พรินตติ้งกรุ๊ป จำกัด.
- สันติ เล็กสุขุม. (2538). *ลวดลายปูนปั้นในดินแดนไทย : กระหนก*. สื่อบัตรนิทรรศการศิลปะปูนปั้น ครั้งที่ 1. 24 (3, กรกฎาคม-กันยายน 2541) : 104-106.

- สัมฤทธิ์ ทองเถื่อน. (2537). *การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ของการถ่ายทอดงานปูนปั้น โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจังหวัดเพชรบุรี*. ปรินญาณิพนธ์ ค.ม. (สารัตถศึกษา).
กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สุนัน นิลพงษ์. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. เลิศชาย สิ้นเสริญ เป็นผู้สัมภาษณ์.
ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี เมื่อ 7 พฤศจิกายน 2547.
- สุพัตรา สุภาพ. (2531). *สังคมและวัฒนธรรมไทย คำนิยม : ครอบครัว : ศาสนา : ประเพณี*. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สุพิศวง ธรรมพันทา. (2532). *พื้นฐานวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ : ดี ดี บุ๊คส์โตร์.
- สุภัทรจิต ดิศกุล. (2521). *ศิลปะในประเทศไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรัชย์ ชมชื่นจิตร์. (2549). “อิทธิพลประติมากรรมปูนปั้นเพชรบุรี ต่อการศึกษาศิลปะปัจจุบัน,” ใน *สุนทรียเชิงประติมากรรมปูนปั้น : สกุลช่างเพชรบุรี*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.
- สุรเชษฐ์ กิ่งทอง. (2537). *การกำหนดอายุโบราณสถานวัดโคกขมิ้น จังหวัดพระนครศรีอยุธยา : ศึกษาจากลวดลายปูนปั้น*. สารนิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต (โบราณคดี). ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุศักดิ์ เจริญวงศ์. (2549). “สุนทรียเชิงประติมากรรมปูนปั้น สกุลช่างเพชรบุรี,” ใน *สุนทรียเชิงประติมากรรมปูนปั้น : สกุลช่างเพชรบุรี*. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม.
- สุรสวดี วรรณ. (2540). *ปูนปั้นเมืองลำพูน : พัฒนาการจากหริภุญชัยสู่ความเป็นล้านนา*. ใน *สุรพล ดำรงห์กุล บรรณาธิการ. ศิลปกรรมล้านนากับคุณค่าที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงไป*. หน้า 126-139). เชียงใหม่ : เซนต์
- สมบุรณ์ แก่นตะเคียน. (2525). “ประวัติศาสตร์เมืองเพชร,” ใน *สมุดเพชรบุรี 2525*. บรรณาธิการ โดย สมบุรณ์ แก่นตะเคียน. หน้า 92-101. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เรือนแก้ว.
- สมบัติ พูลเกิด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. เลิศชาย สิ้นเสริญ เป็นผู้สัมภาษณ์.
ที่บ้านสมบัติ พูลเกิด เมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2547.
- สมหมาย ถมบัด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. เลิศชาย สิ้นเสริญ เป็นผู้สัมภาษณ์.
ที่บ้านสมหมาย ถมบัด เมื่อ 27 พฤศจิกายน 2547.
- สมศักดิ์ อีสมันยี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. เลิศชาย สิ้นเสริญ เป็นผู้สัมภาษณ์.
ที่บ้านสมศักดิ์ อีสมันยี เมื่อ 27 พฤศจิกายน 2547.

- โสภณ จงสมจิต. (2548). *บทความการวิจัยเรื่องการศึกษาศิลปกรรมแบบประเพณีใน
จังหวัดเพชรบุรี : กรณีศึกษาประติมากรรมเพชรบุรี นายจุลทัศน์ พยฆรานนท์.*
กรุงเทพฯ : แผนกวิชาประติมากรรมไทย คณะวิชาศิลปะประจำชาติ
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ วิทยาเขตเพาะช่าง.
- สำเรียง พรพระ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. เลิศชาย สิ้นเสริฐ เป็นผู้สัมภาษณ์.
ที่บ้านสำเรียง พรพระ เมื่อ 27 กุมภาพันธ์ 2547.
- สำรวย เอ็มโอษฐ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. เลิศชาย สิ้นเสริฐ เป็นผู้สัมภาษณ์.
ที่บ้านสำรวย เอ็มโอษฐ์ เมื่อ 17 มกราคม 2547.
- อรุณ อังคณา. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. เลิศชาย สิ้นเสริฐ เป็นผู้สัมภาษณ์.
ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี เมื่อ 7 พฤศจิกายน 2547.
- อุษา แสงเอี่ยม. (2511). *ลวดลายปูนปั้นและดินเผาสมัยทวาราวดี. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ภาควิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.*
- อำพล สัมมาวุฒิ. (2545). *ความรู้ทั่วไปในงานช่างศิลป์ไทย. กรุงเทพฯ : รุ่งศิลปการพิมพ์.*

ภาคผนวก

วัสดุที่ใช้ในการทำปูนปั้น

ลวดลายปูนปั้น

ผู้มาฝึกงานปูนปั้นที่ลานวัดใหญ่สุวรรณาราม
โดยมี ทองร่วง เอ็มโษษฐ์ เป็นวิทยากร

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ - ชื่อสกุล	นายเลิศชาย สินเสริฐ
วัน เดือน ปีเกิด	27 พฤษภาคม 2501
สถานที่เกิด	อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	35/76 หมู่บ้านมหาดไทย 1 ถนนพุทธมณฑล 1 แขวงบางระมาด เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร 10170
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	ผู้จัดการศูนย์ศิลปกรรม ส่วนผลิตและบริหารงานกิจกรรม ฝ่ายสื่อสารการตลาด
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	บริษัท ทีโอที จำกัด (มหาชน)

ประวัติการศึกษา

พ.ศ.2518	มัธยมศึกษาตอนต้น จากโรงเรียนพรหมานุสรณ์ จังหวัดเพชรบุรี
พ.ศ.2520	มัธยมศึกษาตอนปลาย จากโรงเรียนพรหมานุสรณ์ จังหวัดเพชรบุรี
พ.ศ.2522	ประกาศนียบัตรประโยควิชาชีพ ศิลปหัตถกรรม (ปวช.) จากวิทยาลัยอาชีวศึกษา จังหวัดราชบุรี
พ.ศ.2524	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) จิตรกรรมสากล จากวิทยาเขตเพาะช่าง กรุงเทพฯ
พ.ศ.2526	วิทยาศาสตร์บัณฑิต (วทบ.) เวชภัณฑ์ จากมหาวิทยาลัยมหิดล กรุงเทพฯ
พ.ศ.2549	การศึกษามหาบัณฑิต (กศม.) ศิลปศึกษา จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กรุงเทพฯ